

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DÜNYA KLÂSİKLERİ

HÂFİZ

Hayatı
Sanatı
E,seri

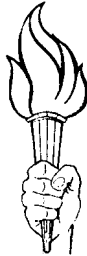
YARLIK YAYINLARI

DÜNYA KLÂSİKLERİ : 12

H Â F İ Z

Hazırlıyan :

ABDÜLBÂKİ GÖLPINARLI

V A R L I K Y A Y I N E V İ

Ankara caddesi, İstanbul

DÜNYA KLÂSİKLERİ : 12

Varlık Yayınları, sayı : 290
İstanbulda Yeni Matbaada basılmıştır
Eylül, 1954

HAYATI VE SANATI

I

Hâfız'ın yaşadığı devir

XIII. Yüzyıl sonlarından XIV. Yüzyılın ortalarına kadar Fars hükûmeti, Tıybî oğullarının idaresindeydi. Fars zenginlerinden Şeyh Muhammed Tıybî oğlu Şeyhülislâm Cemaleddin İbrahim, İlhanlılardan Keygatu'nun veziri Sadr-ı cihan Hâce Sadreddin Ahmed vasıtasıyla Fars beyliğini ele geçirmişti. Melik-i İslâm lâkabını almış ve Moğol devrinin büyük imtiyazlarından sayılan, günde üç kere, adına nöbet çaldırma müsaadesini kazanmıştı. Fars eyaleti 1292 yılı sonlarında dört yıl müddetle, her tümeni, on bin altın tutan bin Moğol tümeni (lirası) karşılığında muayyen bir ücretle, ona verilmişti. İlk yılın parasını, nakid olarak gönderiniye muvaffak olduğundan Moğol elçileri ve memurlar gönderilmemiş, bu yüzden halk, nisbî bir huzura kavuşmuş, topraksız kövlüve karşı ticaretle uğraşanlar, ülkedeki düzenden faydalanmışlar, Fars kıyılarıyla batı Hindistan arasında ticaret bağ'arı kurulmuştu. Melik-i İslâm, ölümünedek (1304) Fars eyaletinde yarı bağımsız hüküm sürdü.

Olcaytu zamanında, Melik-i İslâm'ın damadı Melik Abdüsselâm, kendisini Fars eyaletinin bir kısmına tâyin ettirdi. Fakat Melik-i İslâm'ın ölümünden sonra Müslüman olan ve Muhammed Hudâ-bende adını alan Olcaytu, Melik-i İslâm'ın yerine Şeyh İzzeddin'i tâyin etti. İzzeddin, Abdüsselâm'ı zehirletti. İlhan tarafından çağırılan İzzeddin, bir

hayli mal verdikten ve birçok sıkıntı çektikten sonra kurtulup Şiraz'a döndü ve verdiği malları elde etmek için halka zulmetmeye başladı. Sonuçunda halkın ayaklanması üzerine Şiraz'dan Fars denizi kıyılarına kaçtı. İlhanlılar, İzzeddin'in yerine Abdüsselâm'ın oğlu Zeyneddin Ali'yi gönderdiler. Bu zat, iki yıl kadar hüküm sürdü, İzzeddin de 1325 te Tebriz'de öldürüldü.

1325 sonlarında Fars eyaletine Şerefeddin Mahmud-ı İncu tâyin edildi. İncu, hükûmete ve padişaha ait mallara denirdi. Şerefeddin, daha İzzeddin zamanında bu mallara memur olduğundan bu lâkabı almıştı. Bu iş ve sonradan da Fars valiliği yüzünden çok zengin olmuştu. Hattâ Ebû-Said Bahadır Han'ın son zamanlarında, mallarından gelen yıllık geliri, bugünün parasiyle bir milyon altından fazlaydı. Dört oğlu, Fars ve Kirman eyaletlerinde, malî işlere memurdu. 1334 te Ebû-Said, Mahmud İncu'yu azletti.

Bundan sonra İlhanlılarla Çobanlıların ve diğer beylerin birbirleriyle uğraşmaları yüzünden Şiraz'da, adama-kıllı yerleşmiş bir hükûmet kalmadı ve Fars eyaleti, elden ele geçmeye başladı. İlhanlıların dağıldığı devirlerde Mahmud Şah-ı İncu'nun büyük oğlu Celâleddin Mes'ud Şah, Fars eyaletini zaptetti. Kardeşi Ebû-İshab da aynı eyalete bağlı Yezd şehrinde hüküm süren Emir Mübârizeddin Muhammed'in yanındaydı. Fakat az bir müddet sonra Mübârizeddin'le arası açıldı. Bu sıralarda, 1339 da Çobanlılar soyundan Mahmud oğlu Pir Huseyn, Mübârizeddin Muhammed'le beraber Şiraz'a hücum ettiler. Mes'ud Şah, Bağdad'a kaçtı. Pir Huseyn, Şiraz'ı zaptetti. Fakat o da iki yıl sonra Mübârizeddin Muhammed'le bozuştı, Ebû-İshak'ı İsfahan'a vali tâyin etti. Ebû-İshak, biraz kuvvetlenince Pir Huseyn'i tanımadı. Çobanlılarla birleşip Şiraz'ı aldı. Bir yıl sonra Mes'ud Şah, Çobanlıların ittifakıyla büyük bir ordu toplayıp Şiraz'a geldi. Kardeşi Ebû-İshak, dileğiyle şehri, Mes'ud Şah'a bıraktı. Fakat buna razı olmıyanlarla Ebû-İshak ta-

raftarları, birbirlerine girdiler, şehir içinde sokak muharebesi başladı, nihayet Ebû-İshak taraftarları, üst geldiler ve Ebû-İshak, Şiraz'a hâkim oldu.

Mübârizeddin Muhammed, 1340 ta Kirman eyaletini ele geçirdikten sonra Ebû-İshak'la uzun müddet savaştı, 1353 te Şiraz'ı ele geçirdi. Ebû-İshak'ın, 1357 de öldürülmesi üzerine Isfahan'ı da zaptedip hükûmetini Tebriz'e kadar genişletti. Fakat son derece zalim olduğundan oğulları, 1359 da, kendisini tahttan indirdiler ve gözlerine mil çektirdiler. Bir müddet sonra ikinci defa yine tahtı elde etmeye muvaffak olduysa da bu saltanatı uzun sürmedi, yine tahttan indirildi ve 1364 te sürgünde öldü.

Muzafferoğulları hükûmetini kuran Emir Mübârizeddin Muhammed'den sonra yerine Şah Şücâ', ondan sonra oğlu Zeynelâbidin geçti. Bu sıralarda Temür akını başgösterdi. Zeynelâbidin, Şüster'e kaçtı. Fakat oralarda hüküm süren, amcası Şerefeddin Muzaffer'in oğlu Şah Mansur, Zeynelâbidin'i hapse attırdı. Bir müddet sonra hapişten kurtulup Isfahan'ı aldıysa da 1390 da Şah Mansur, onu tekrar tutturup gözlerine mil çektirdi. Bundan sonra Şiraz'da Şah Mansur, bir müddet hüküm sürdü. Sonucunda Muzafferoğulları da İncuogulları gibi tarihe karıştı ve ülke, Temür tarafından istilâ edildi.

II

Hâfız

XIV. Yüzyılda, İran'da yetişen ve fikirlerindeki kuvvet, görüşlerindeki özellik, hele edâsındaki rintlik bakımından bütün doğunun lirik şairlerinden biri sayılan, şöhretini, gün geçtikçe doğudan batıya yayan Hâce Hâfız-ı Şîrâzî hakkındaki bilgimiz, pek azdır.

Hal tercümesine ait en eski belge, ölümünden sonra şiirlerini toplayıp bir divan haline getiren dostu Muhammed Gül-endâm'ın, bu divana yazdığı önsözdür. Fakat bu önsözde, onun hal tercümesinden, hayatının hususiyetlerinden ziyade şairliğinden ve şöhretinden bahsedilmedir. Gül-endâm, onun şiirlerini övmeye, halkın ve ileri gelenlerin, şeriat ehliyle tasavvuf ehlinin makbulü olduğunu, o şiirlerden, herkesin, kendine uygun bir anlam çıkardığını, bilgisi olsun, olmasın, herkesin o şiirleri sevdiğini bildirmede ve bu şiirlerin, az bir zaman için Horasan, Hindistan, Irak ve Âzerbeycanı ülkelerine yayıldığını, sûfilerin, semâ' ve padişahların zevk meclislerinde okunduğunu belirtmedir. Fakat Hâfız hakkında, Kur'ân'a düşkünlüğünden, padişahların meclislerine devamından, bâzı dinî eserlere hâşiye yazdığından, ders kitaplarıyla Arap şairlerinin divanlarını, elinden düşürmediğinden, bu yüzden de şiirlerini toplıyamadığından ve nihayet hicrî 792 de öldüğünden başka hiçbir malûmat yok. Hattâ ölüm tarihi bile şüpheli. Çünkü bu önsözün bulunduğu divanlarda bu tarih, arapça yazıyla, bâzılarında rakamla 791 yazıldığı halde derhal üç beyitlik bir vefat tarihinde, aynen, "Ahmet'in (Muhammed Peygamber'in) kutlu hicret yılının, ebced hesabıyla bâ, sâd ve zâlinde, zamanın tek eri Şemseddin Muhammed, cennete yürüdü. Onun tertemiz toprağına uğrayıp mezarını ziyaret edince temizliği ve o mezarın ışıklı, nurlu halini gördüm" deniyor. Bu kıtada, ölüm yılı olarak gösterilen «bâ, sâd, zâl», 792 eder.

Mey-hâne ve daha müvahir kaynaklar, Hâfız'ın 791 de öldüğünü kabul eder. Başta Câmî olmak üzere birçok değerli kaynaklar ve tarihler, ölüm tarihini 792 olarak kaydetmektedir. Kime ait olduğunu kesin olarak bilemediğimiz bir başka ölüm tarihi, vefatına «Hâk-i Musallâ» terkipini tarih düşürmüştür ki bu terkip, 791 yılını gösterir. Kaynaklardan biri, 792 de öldüğünü bildirdiği halde 792 yılını gösteren bu tarih kıtasını da yazar. Devletşah Tezkiresi ise,

Temür'ün, 795 te Şiraz'ı zaptettiğini ve Hâfız'la da görüş-tüğünü yazdığı halde Hâfız'ın 794 te öldüğünü söyler.

Görülüyor ki Hâfızın ölüm yılı, 791 le 794, hattâ 795 arasında bir ayrılık göstermektedir, fakat asıl ayrılık, 791 ve 792 tarihlerindedir.

Bizce, Gül-endâm'ın yanılmasına imkân yoktur. Hâfız'ı tanıyan, seven, onunla hemdem olan ve şiirlerini toplayıp divanını meydana getiren bu zat, ölüm yılını da doğru olarak yazmıştır. Fakat bu ayrılığa iki sebep vardır:

1) Gül-endâm, ölüm tarihini, önsözün mensur kısmında 792 de öldüğünü kaydetmiş ve bu tarihi rakamla yazmıştır. Kıtasında da, onun «ba, sâ, zâl» yılında, yâni 792 de öldüğünü bildirmiştir. Fakat sonradan, bu önsözü kopya eden biri veya birkaç kişi, rakamla yazılan tarihteki 2 rakamını, yanlışlıkla 1 yazmış, yahut 1 okuyup o çeşit kaydetmiş, kıtadaki tarihi hiç düşünmemiş ve bu yanlışlık bu suretle meydana gelmiştir. Şarkın ihmalkârlığı malûmdur. Yukarıda arzettığımız gibi Temür'ün, Şiraz'ı 795 te zaptettikten sonra Hâfız'la da görüştüğünü kaydeden Devletşah bile onun, 794 te öldüğünü tesbit eder. Bu, son zamanlara kadar yürüyüp giden bir ihmaldir ve bu çeşit örnekler, pek çoktur.

2) Gül-endâm'ın rakamla kaydettiği 791 tarihi doğrudur. Kıtadaki tarihse «elif, sâd, zâl» dır, yâni bu harfler de 791 yılını göstermektedir. Kopya edenler, kıtadaki elif'i, yanlış olarak bâ kaydetmişlerdir.

Bu ikinci sebep, bizce varit olamaz, çünkü Arap alfabesiyle yazılan bir metinde «elif» harfi, hiçbir suretle «bâ» ya benzetilemez, «bâ» okunamaz. Fakat Arap yazısıyle 2 rakamının başı biraz küçük olur, yahut hafifçe silinirse pekâlâ 1 okunabilir. Bu bakımdan biz, birinci sebebi mâkul görüyoruz ve Hâfız'ın 792 de (1389 - 1390) öldüğünü kabul ediyoruz.

Mezarında da kazılı olan ve «Hâk-i Musallâ» terkipini ihtiva ederek onun 791 de öldüğünü bildiren kıta da bizce,

bu ilk yanlış meydana geldikten, yâni Gül-endâm'ın kaydettiği 792 rakamı, 791 okunduktan sonra bir şair tarafından tanzim edilmiştir. Mezarında kayıtlı olması, hiçbir şey ifade etmez, çünkü mezar, Hâfız'ın ölümünden doksan üç yıl sonra yapılmıştır.

Hâfız'ın hayatına dair bilğimiz, rivayetlere münhasır kalmaktadır ve bu rivayetleri, ancak eserleriyle tenkid edebiliyoruz. Yukarıda da söylediğimiz gibi Gül-endâm, onun hayatına ait pek az ve umumî bilgi vermekte. Geriye ancak bu rivayetler kalıyor ve bunları kaydeden kaynaklar da, zamanına nisbetle çok yeni.

XVII. Yüzyılda yazılan «Mey-hâne» adlı kitaba göre Hâfız'ın babası, İsfahan köylerinden birinde doğmuştur ve adı Bahâeddin'dir. Fars Atabekleri zamanında Şiraz'a gelmiş, orada ticaretle meşgul olmaya başlamıştır. Anası, Şiraz'a tâbi Kâzrun kasabasındandır. Hâfız, üç kardeşin en küçüğüdür. Babalarının ölümünden sonra bu kardeşler birbirlerinden ayrılmışlar, anasıyla Şiraz'da kalan Hâfız, alınının teriyle kendisini ve anasını geçindirebilmek için bir fırına girip hamurkârlık hizmetine koyulmuştur. Fırında çalışmakla beraber okumaya çok düşkün olduğundan fırsat buldukça civardaki mektebe de gidermiş. Böylece, Kur'an'ı ezberleyip hâfız olmuş, aynı zamanda bir dükkân komşusunun şiir söylemesine de özenerek bozuk düzen şiirler yazmaya başlamıştır. Yazdığı şiirler, o kadar bozuktur ki duyanlara, ancak alay konusu olmaktadır. Fakat bir müddet sonra bir gece, Şiraz'da Baba Kûhî diye anılan Hafif oğlu Şeyh Abdullah'ın (ölm. 942 - 943) türbesinde ibadetle meşgulken uyumuş, rüyasında, Muhammed Peygamber'in amcası oğlu ve damadı Ali'yi görmüştür. Ali, ona cennet yemekleri sunmuş, o da uyanınca bu rüyayı, «dün gece, seher çağında be-

ni, gamdan kurtardılar. O, gece karanlığında bana âbıhayat verdiler» mealindeki beyitle başlayan gazeli yazmış ve böylece de güzel bir şair olmuştur. Mey-hâne sahibi, Hâfız'ın altmış beş yaşında öldüğünü ve ilk defa sâki-nâme yazan şair olduğunu da bildiriyor.

İliç şüphe yok ki bu masal, Hâfız'ın, o meşhur gazelinin anlamından doğmuştur ve esasen Şarkta ve mistik düşüncenin, metafizik inancın hâkim olduğu her yerde, şair, ya bir rüya, ya bir hulya sonucunda şiir söylemeye başlar. Ya bir büyük er, ona söyletir, yahut bu emri rüyasında alır. Hâsılı bu çeşit masallar, halk arasında söylenir durur ve bizim halk şairlerimiz de, halk rivayetlerine göre hep böyle şair olurlar. Rivayeti ören unsur, masal unsurudur, bu bakımdan aile durumu, fırın işçiliği, fırsat buldukça mektebe giderek hâfız oluşu hakkındaki akla uyan kısım da şüphe sisleriyle örtülmektedir. İran'da, Şiilik kuvvetlendikten sonra zaten Hâfız'a, Ali hakkında bâzı medhiyeler de isnad edilmiştir ki bunlar, eski yazmalarda yoktur, edâları da Hâfız'ın edâsından büsbütün ayrıdır. Halk, onun, Ali ile münasebeti hakkında bir menkabe daha icad etmiştir. Güya Ali, bir gün Dicle kıyısına gitmiş, yanındakilerden, kâğıt, divit ve kalem istemiş. Getirmişler. Kâğıtlara bir şeyler yazıp Dicle'ye atmış ve yanındakilere, bunlar demiş, irfana ait sözlerdi. Bir zaman gelecek, bu sözler, Şiraz'da yetişen bir erden zuhur edecek. Ashı faslı olmıyan ve olmasına da imkân bulunmıyan bu menkabe de, halkın, Hâfız'ı, gizli şeylerin dili, gizli âlemin tercümanı, anlamına gelen «lisân-ül gayb» ve «tercemân-ül gayb» diye anmalarından meydana gelmiştir.

Bâzı kaynaklar, Hâfızın Nehavend'in bir kasabasında yaşayan Şeyh Kemâleddin adlı bilgin bir zatın oğlu olduğunu, atalarının da bilgin kişiler bulunduğunu söylüyor. Bunlara göre babası, Şiraz'a gelip yerleşmiş ve Hâfız, Şiraz'da okumuştur. Yine bir kaynak, Hâfız'ın, Şah Numan adlı bir oğlu olduğunu, Hindistan'a gidip Burhanpur'da öl-

düğünü bildiriyor. Hâfız'ın, gerçekten de din bilgilerini, dinî eserlere hâşiye yazacak kadar bildiğini, Arap edebiyatıyla pek meşgul olduğunu Gül-endâm kaydeder, esasen bilginliği, şiirlerinden de bellidir. Bu bakımdan bu rivayetin daha doğru olması icabeder, fakat bu rivayeti de kendi sözleriyle, yahut kendisiyle çağdaş veya zamanına yakın bir kayıtla tesbit edemiyoruz.

Bir rivayete göre Hâfız, Deken hükümdarlarından Mahmud Şâh-ı Behmenî'nin bilginleri koruduğunu duyup oraya gitmek istemiş, bunu duyan vezir Mir Fazlullah İncu, Hâfız'a yol harçlığı göndermiş. Hâfız, paranın bir kısmını ailesinin ihtiyaçlarına harcamış, bir kısmıyla borçlarını ödemiş, bir kısmıyla de yol tedarikini görüp yola çıkmış. Yolda, elindeki parayı da, eşkıyalar tarafından soyulup muhtaç bir hale düşmüş olan bir dostuna vermiş. Hindistan'a gitmekte olan iki İranlı tacir, şairin yol parasını çekmeye razı olmuşlar, Hâfız da onlara uyup Hürmüz'e kadar gitmiş. Tam gemiye bineceği sırada kopan bir fırtınadan ürkmüş ve geri dönmüş. Şiraz'a gelince Mahmud Şâh-ı Behmenî'ye istîğnasını bildiren bir gazel yazıp göndermiş. O da, mademki demiş, bize gelecekti, ona ihsanda bulunmak borçtur ve Hâfız'a bin altınla bâzı Hind matahları yollamış. İhtimal bu rivayet de, Hâfız'ın, «kâr kazanma sevdasıyla denizin derdini çekmek, önce kolay göründü ama yanılmışım; bu tufan, yüzlerce inciye bile değmez» mealindeki bir beyti muhtevi olan bir gazelinden doğmuştur.

Hâfız'ın, Bengale valisi Sultan Gıyaseddin'le mektuplaştığı ve ona bir gazel yazıp gönderdiği de rivayet edilir. Gerçekten de, Hâfız'ın bir gazelinde ve son beyitte Gıyaseddin adı geçer, fakat bu gazeldeki ad, en eski nüshada Celâleddin'dir.

Hâfız'ı İlhanlılardan Cılâyırlı Şeyh Üveys oğlu Sultan Ahmed de Bağdad'a çağırılmış, fakat Hâfız gitmemiş, ancak onu medheden bir gazel yazıp göndermiş. Bu gazel, «İlhan-

hlardan Hasan oğlu Şeyh Üveys'in oğlu Sultan Ahmed'in adaleti yüzünden Tanrıya hamdetmekteyim» beytiyle başlar. Bir gazelinde, Şiraz'da kadrinin bilinmediğinden şikâyet ederek bir başka diyara gitmek istediğini bildirmesine ve bir başka gazelinde de Bağdad'a gitmek istediğini kaydetmesine göre bu rivayetin doğru olduğunu sanıyoruz.

Hâfız, Gazan Han zamanında bir müddet Fars valisi olan Şeyh Şah Ebû-İshak tarafından korunmuştu. Şair, gazellerinde bu zatın, kısa, fakat pek hoş geçen saltanat devrini över, bir kıtasında da Şiraz'ı bezeyen diğer dört kişiyle beraber adını anar. Meyhaneleri kapatıp şarabı yasak eden ve Hâfız'a, oldukça kara günler geçirten, meyhanelerin açılması için dualar ettiren Mübârizeddin'le, babasından büsbütün ayrı bir karaktere sahip olan ve hükmü eline alır almaz derhal meyhaneleri açtıran ve Hâfız'ın neşeli şiirler söylemesine sebep olan Şah Şucâ da 'Hâfız'ın şiirlerinde, adı geçenlerdendir. Hattâ Şah Şucâ, Hâfız'dan ziyade, onunla çağdaş sûfî şair İmâd-ı Fakıyh'i (ölm. 1371 - 1372) sever ve bu şairi, Hâfız'dan üstün tutarmış. Bir kere Hâfız'a, şiirlerini ören beyitlerde, anlam birliği yok, şaraptan bahsederken aşka, aşktan bahsederken tasavvufa geçiyorsun; bu değişiklik, belâgate uymaz diyor. Hâfız da, evet diyor, öyle ama bütün bu kusurlarla beraber yine benim şiirlerim, âleme yayılıyor, öbür şairin şiirleri, Şiraz kapısını bile aşamıyor. Şah Şucâ', bu cevaba pek kızıyor ve şairin, «eğer müslümanlık, Hâfız'ın müslümanlığıysa eyvahlar olsun, eğer bugünün ardında bir yarın varsa» beytine takılarak ona kâfir demeye kalkışıyor. O sıralarda Hicaz'a giderken Şiraz'a uğramış olan bir bilgin, Hâfız'a, üstüne bir beyit ekle de bu sözü, başkasına söylet; kâfirce sözü nakleden kâfir olmaz hükmünce kurtulursun diyor. Hâfız da, bu beyitten önce «Seher çağı, bir Hristiyanın, defle, neyle söylediği şu söz, ne de hoşuma gitti» beytini ekliyor.

Hâfız, Şah Şucâ'nın ölümünden sonra 1387 ye kadar hü-

renkli felek, neşe evini bu samanlı balçıktan kurdu» beyitleri, gerçekten de canevinden vurulmuş birisinin feryatlarıdır. İkinci gazel, «Evimi, peri yurduna döndüren sevgili, baştan ayağadek peri gibi ayıpsızdı, kusursuzdu» beytiyle başlar ve «Onu, benim elimden merhametsiz, esirgeme nedir, bilmez, tahih aldı. Hoş gör, mazur tut ey gönül, sen bir yoksulsun, onunsa güzellik ülkesinde, taçlara lââyık bir başı vardı. Irmak kıyısı, gül yeşillik, yaban gülü... Hepsi hoştu ama yazıklar olsun, o geçer akça yolcuymuş, gelip geçti» gibi sözler, sonu gelmez bir ayrılığı ifade eder. Kıtaları arasında iki kıtanın da bir gencin ölümüne yazıldığı meydanda. Fakat bu gazeller ve kıtalar, herhangi bir sevgilinin ölümüne de ait olabilir, onun için kesin bir söz söylemiyoruz. Ancak Hâfız'ın hassas gönlünün, ölüm acısıyla de yaralandığı muhakkak. Kıtaları arasında bir tanesi, Hâce Âdil adlı bir kardeşinin ölümü üzerine yazılmıştır ve kardeşi, 1373 - 1374'te ölmüştür. İki gazelinde, iki sevgilinin adlarına rastlıyoruz. Sûdî, Hâfız'ın, eski Yunan ve İran şairleri gibi saz çaldığını ve şiirlerini, sazıyla okuduğunu da bildiriyor ve sesinin gayet güzel olduğunu ilâve ediyor ve bunu, şairin bir bevtinden istidlâl eyliyor.

Hâfız, kendisinin şairlik kudretinden de pek emindir. Bir gazelinde, «Gazelî üstadı, herkesçe Sadî'dir amma Hâfız'ın sözleri, Hâcû tarzındadır» demektedir, Irâkîy'nin gazellerini söylemekte olduğunu bildirmekte, Selman'ı övmektedir, fakat kendi sözlerinin büsbütün başka bir tarzda olduğunu, şiirlerinin, Irak ve Fars ülkelerini kapladığını, Bağdat ve Tebriz'e kadar yayıldığını, şöhretinin, Şiraz'dan Mısır, Çin ve Rûm ülkelerine bile gittiğini, hattâ şiirde Nizami'yi geçtiğini, haklı olarak iddia eder.

Hâfız, Şark şairlerinin çoğu gibi, ihsana nail olmak için rastgele sebeplerle büyükleri övüp kasideler söylemez. Diva-

nında, epeyce toplu bir yekûn tutan gazelleri arasında kasideleri, ancak birkaç tanedir. Gazellerinde, yukarıda adları anılan büyükleri anarsa da bu da, zamanının âdetine uymaktan ileriye geçemez ve o, gazelinde derin gururunu, kimseye baş eği miyecek kadar yüksek izzeti nefsin i, insana verdiği değeri ve kanlı olaylardan duyduğu elemi, içli bir görüşle, canlı bir edâ ile bize duyurur. Merhum Browne, Hâfız'ı çok güzel tercüme eden miss Gertrude Lowthian Bell'in, Hâfız ve Dante hakkındaki mülâhazalarını aşağı yukarı şöyle naklediyor: «Hâfızca modern örneklerin değeri yoktur. Dante'nin Floransa'yı sevdiği kadar Şiraz'ı sevdiği halde bu şehrin beş altı kere kuşatılmasını, zaptını, padişahların, birbiri ardınca gelip geçişini, halkın zulümlere, kıtallere uğradığını, işreğin yasak edildiğini, zevk kapılarının, 'ardına kadar açıldığını görmüş, fakat bütün bu olaylar, Hâfız'ın şiirlerinde pek az akisler bırakmıştır. Fakat bu kayıtsızlık, onun felsefesine, Dante'ninkinde bulunmıyan bir mahiyet vermektedir. Dante, kendi felsefesine bağlıdır, âlemi, yaşadığı yüzyılın görüşüne uymak suretiyle görür. Hâfız'ın görüşüye daha derin ve geniştir. Onun görüşü, kendisinden sonraki asırların fikir vâdilerine kadar nüfuz eder.» Gerçekten de Hâfız'da, devrini, çok sönük ve belirsiz bir halde görürüz. Fakat bâzı kere, o devirden, hisli bir insanın duyduğu elemi, yekpare bir gazelle belirtmeye de muvaffak olur ki antolojimizdeki XXII., XLİ. ve LXII. gazeller, bunlardandır. Hele LXIII. gazel, onun duyduğu derin infiali, yepyeni bir dünya isteğini o kadar canlı, o kadar güzel ve azimli bir şekilde geleceğe sunar ki. Bu, Hâfız'ın, ruhi bir hususiyetidir. O, hayata, devrine ve devrinin olaylarına göz yummamıştır. Fakat bütün bu olaylara karşı aktif bir durumda da değildir. İnsanı. insanlığı sever, zulmü reddeder, fakat meselâ «Gül bahçesinden esip geçen şu sam yelinden sonra bir gül kokusu kalır, bir nesteren rengi görülürse şaşarım doğrusu» dedikten sonra Süleyman tahtı denen Şiraz'ın, ni-

hayet adalete kavuşacağını umarken «Gönül, sabret. Tanrı, böyle değerli bir yüzüğü, şeytan elinde bırakmaz elbette» diye takdirden yardım diler. Hattâ, «Topraktan yaratılan şu âlemde bir tek insan bile ele geçmiyor. Başka bir âlem yaratmak, yeniden bir insan halletmek gerek» diye şiirinde bir isyan havası estirirken bile derhal «Aşk istiğnasına karşı Hâfız'ın tövbesinin ne değeri var ki? Bu deniz, öyle bir deniz ki burda, yedi derya bile çiğ tanesi gibi değersiz görünmekte» beytiyle aynı gazeli, rindane, mistik ve tabîî pasif bir kanaatle bitirir. Hâfız da, Mevlânâ gibi padişahlara kul olmamıştır, o da, medreseden, tekmeden, vakıftan ve vakıf maliyle geçinen müraillerden şikâyetçidir. Fakat Hâfız, Mevlânâ gibi kudretli ve aktif bir inanca sahip değildir. Zulmün kudretine, sözleriyle, hareketleriyle karşı koymaz, hele tefekkürünü, bir sistem haline getirerek âdeta dinler üstü bir insanlık dini kurup halkı çevresine toplamaz. O kudrete karşı bir iki elemli cümleden, birkaç özlü serzenişten sonra sâkiye seslenir, meyhaneye yönelir, dünya böyledir, ne yapalım, içmekten, kendinden geçmekten başka çare yok der ve düşüncelere de bunu tavsiye eder, «Halden anlar iki dostla iki batman eski şarap. Herkesle ve herşeyle alışverişi kesmek. Bir kitap ve bir yeşillik bucağı. Her an, bir bölük halk, beni kınasa da sözümünden dönmem; bu durağı, dünyaya da değişmem, ahrete de» diyerek rûhî karakterini belirtir.

Hâfız, bir mütefekkir değil, rint, fakat insan bir şairdir ve hiç söz götürmez ki softalıktan, hattâ dervişlikten bile uzak olmakla beraber mistik bir kanaate sahiptir. Bizce Hâfız'ın, hiç olmazsa kudretli bir tenkitçi olmayışının, devrini, bize, istediğimiz kadar açık tablolar halinde değil de âdeta tarama kalemiyle yapılmış belirsiz resimler halinde aksettirişinin sebebi de budur. Fakat bunun başlıca âmili de yine devridir. Öyle karmakarışık, hali kararsız, geleceği belirsiz bir devirde Hâfız gibi içli bir şairin, koyu dindar olmasa bile

olayları, takdirin bir cilvesi görmeye çalışması, insanların huzursuzluğu karşısında elemiini bir kadeh şarapla boğmaya, hiç olmazsa mest gözlerle, zulüm sahnelerini belirsiz bir buğâ altında görmeye uğraşması, pek de yadırganacak bir keyfiyet değildir.

Hâfız'dan önce gazel, daima aşkı terennüm ederdi. Hâcû, gazele tasavvuf ve mistisizmi katmış, Selman da estetik hünerlerle kendini göstermişti. Hâfız'da bu hususiyetlerden başka rint bir edâ, derin bir alay ve alay tarzında beliren içli bir taassup düşmanlığı vardır. Hâfız'ın, sanat tekellüflerine düşmesi, pek nadirdir. O kadar rahat söyler, o kadar güzel konuşur ki ve şüphesiz bu rahat ifadede, bu güzel ve pürüzsüz dilde, duygulu bir kabiliyet kadar zekânın da büyük bir rolü vardır.

Şiirlerinde şaraptan, şarapçıdan, sâkiden ve meyhaneden pek çok bahseder. O kadar ki âdeta Hayyam'da olduğu gibi insana usanç verir. Bu şarabı, yerine göre feyiz, aşk, neşe, birlik sembolü olarak kabul edenler, meyhaneyi, dünya, yahut tekke, yahut da gönül telâkki edenler, meyhaneciyi, sâkiyi, olgun insan ve gerçek kılavuzu sayanlar çıkmıştır. Fakat bu çocukça ve kendi kendini aldatmadan başka bir şey olmıyan tevil ve telâkkileri bir yana bırakalım, Hâfız'ın meyhanesi, düpedüz meyhanedir ve şarabı, Şiraz'ın güzelim üzümlerinden çekilmiş halis şaraptır. Hâfız, şüphe yok ki Şark edebiyatındaki taklit geleneğine uvarak da divanını şarapla, meyhaneyle doldurmuştur. Fakat bu şarap düşkünlüğündeki âmil, yalnız bu değildir. Hüner ve marifetten anlamıyan insanlar arasında kalan, hiçbir suretle tatmin edilemiyen, daima elem çeken, sıkıntı içinde bunalan, hele Hâfız gibi çok gürültülü bir devirde yaşayan düşünceli bir şair, elbette elemelerini bu suretle uyuşturmaya mecburdur ve meyhane bucağını, elbette padişahın tahtından üstün görecektir.

Şunu da unutmamak gerekir ki o, elbette şarap içiyordu, bu muhakkak. Fakat gece gündüz, kendisini şaraba ver-

miş bir sarhoş da değildi, bu da muhakkak. Eğer şarap içmeden dünyayı göremiyen bir alkolik olsaydı ne okumaya vakit bulurdu, ne dinî eserleri haşiyelemiye, hattâ ne de şiir söylemiye. Onun bu kadar şaraptan bahsedîşi, biraz da softalara çatmaya bir vesile, taassubu yermiye, geriliği kınanmaya bir vasıta olduğundandır ve zaten Hâfız'ın en özel tarafı da gerilik ve softalık düşmanı oluşudur.

Hâfız'da tasavvuf zevkî vardır, fakat bâzı kimselerin sandığı gibi o, koyu bir sûfî değildir. Şemseddin Abdullâh-ı Şîrâzî (ölm. 1370 - 71) ve Seyyid Şerîf-i Cürânî (ölm. 1413 - 14) gibi sûfî bilginlerden faydalandığını, Seyyid Şah Nime-tullâh-ı Velî (ölm. 1428 - 29), Hâce Ebül-Vefâ-yı Bağdâdî (ölm. 1431 - 32) ve Baba Kemâl-i Hucendî (ölm. 1486 - 87) gibi şeyhlerle görüştüğünü tezkireler kaydediyorlar. Bunlardan, Şah Nime-tullâh-ı Velî'nin, «Biz, yoldaki toprağı bile bakışımızla altın haline getiririz, bir göz ucuyla baktık mı her derde devâ buluruz» mealindeki bir beyitle başlayan gazeline karşılık, «Bakışlariyle toprağı altın haline getirenler, acaba bir göz ucuyla bize de bakmazlar mı ki» diye başlayan gazelinesi yazmış, Ebül - Vefâ'yı «Bana, şehir uluları içinde vefa gösteren, ancak devletin ve dinin kemali Ebül - Vefâ'dır» diye hürmetle anmış, Pir Ahmed Nâmîkiyy-ı Câmî'ye (ölm. 1141 - 1142), «Hâfız, şarap kadehine tradesini vermiştir. Ey seher yeli, bu kulun kulluğunu Cânı Şeyhine arz et» beytiyle hürmet göstermiştir. Bu sonuncuya olan hürmeti, tabîî gıyabîdir. Fakat öbürlerinden birine intisabı var mı? Bilmiyoruz.

Sûdî, Hâfız'ın bir gazelindeki «Tortulu şarap içen ve bir renkte olan erlerin himmetine kulum. Yeşil giyinen, fakat yürekleri kara olan taifenin değil» anlamına gelen bir beytini şerh ederken Hâfız'ın, Mahmûd-ı Attâr adlı bir şeyhin dervişi olduğunu, yeşil elbise giyenlerin de bu şeyhe muarız olan Şeyh Hasan-ı Azrak-pûş'la dervişleri bulunduğunu söyler. Yine bir gazelindeki «Ey meyhane müridi, tekkesi

olmıyan şeyhin neşesinin şerefine bana sun o koca kahehi» beytini şerh ederken de bu şeyhin, Mahmûd-ı Attâr olduğunu ve tekkesi bulunmadığını bildirir ve attarlıkla, yâni gülyağı satarak geçindiğini, sözüne ekler. Yine bir gazelindeki «Gül renkli pîrim, maviler giyinen sûfiler hakkında kötü söyle-meme müsaade etmedi; yoksa söylenecek ne hikâyeler vardı, ne hikâyeler» beytindeki «Pîr-i Gül-reng-Gül renkli pîr» in, Şeyh Mahmûd-ı Attâr olduğunu ve bu lâkapla anıldığını bildirerek, Hâfız'a ait bir menkabe kitabından bu zatın tarikat nispetini, yâni şeyhini, şeyhinin şeyhini... farsça ibâreyle naklediyor. Aynı zamanda Halveti tarikatına mensubolan Hasan-ı Azrak-pûş'la dervişlerinin, bu şeyhe muarız olduklarını, hattâ bu zıddiyetin, kavgalara bile sebeb olduğunu söylüyor. Fakat ne yazık ki Sûdî, bu menkabe kitabının, ki-me ait olduğunu ve ne vakit yazıldığını haber vermiyor. Sûdî, 1591 - 92 de ölmüştür. Necef'te bulunmuş, birçok bilginlerden faydalanmıştır. Hâfız'ın bâzı beyitlerini, zamanının en iyi farsça bilen üstadlarıyla müzakere ederek halletmiş, bâzı beyitlerin mânasını, Farslardan daha iyi tahlil edecek kadar incelemiş, gazeller arasında, Hâfız'a ait olmaları, büyük bir isabetle bulmuş, hattâ sahiplerini göstermiş, bildirmiştir. Başka şârihler gibi saçma tevillere, hissi buluşlara kapılmamış, ciddî ve ilmî bir inceleme yapmıştır. Bütün bunlar, düşünülecek olursa tabii kendisinden önce yazılmış olan bu menkabe kitabının da, Sûdî tarafından kabul edilebilecek bir ciddiyette olduğuna hükmetmek icabeder. Yoksa amansız bir münekkit olan, saçma fikirlere kapılan şârihleri, şiddetle, alaylı ve hattâ tezyif ederek tenkideden Sûdî'nin, bu kitaba da hiç aldırış etmemesi gerekirdi. Hâsılı, bu rivayete inanmamak için bir sebep yoktur bizce. Sûdî, Hâfız'ın şeyhinin Halvetî olduğunu söylüyor; yine bir gazelde, Azrak-puşlara telmih olduğunu, «Mademki geldin, hastanın başucunda bir fâtiha oku. Dudaklarını aç, lâ'l dudakların, ölüye bile can bağışlamakta» beytiyle baş-

lıyan gazelinde, şeyhinin, hastalığı sırasında Hâfız'ı ziyaret etmesi üzerine yazdığını bildiriyor. Bu hastalığın, aynı gazeldeki, «Sıtma, kemiklerimi, güneşten daha hararetli bir hale getirip gitti ama kemiklerime kadar işlemiş olan sevgi ateşi, sıtma gibi beni bırakıp gitmiyor ki» beytinden bu hastalığın, sıtma olduğunu anlıyoruz.

Sûdî, Hâfız'ın şeyhini ve Hâfız'ı, Halvetî olarak gösteriyorsa da biz, Hâfız'ın, İbrahim Zâhid-i Giylânî'ye (ölm. 1305 - 3), yahut, Halvetîliği, bir tarikat haline getiren ve halveti, yani, az yemek, az içmek ve az uyumak suretiyle تنها bir yerde kırk gün ibadette bulunmayı, gerçeğe ulaşma esası kabul eden ve pir tanınan Ömer'i Halvetî'ye (ölm. 1397 - 1398) mensubolan tarikatten bulunduğunu söyleyemeyeceğiz. Çünkü bu tarikat, Tanrı adlarını anmayı, muayyen törenleri, tekkeyi, hususî bir giyimle halktan ayrılmayı benimseyen bir tarikattir. Halbuki Hâfız, bütün gazellerinde, bu çeşit şeylerle hiçbir ilgisi olmadığını söyler.

Hâfız, hiçbir vakit tasavvuf umdelerine tamamiyle bağlı değildir. Hattâ o, tasavvufu, sabit karakteri olan, geriliğe ve taassuba karşı durma fırsatını verdiği için ve ica-bına göre kullanan bir şairdir. O, ne Hakîm-i Senâî gibi bir sûfidir, ne Übeyd-i Zâkânî gibi bir dinsiz, bir anarşisttir. Sırası geldikçe zamanından şikâyet etmiş, elemelerini söylemiş, hattâ, «Ele geçen fırsatı ganimet bil, çünkü işin sonu neye varacak, kimsenin haberi yok» gibi beyitlerle şüphesini izhar etmiş, «Yeşillik, bana nisan ayının feyzini göstermede. Böyle bir zamanda veresiyeyi alıp peşini bırakan akıllı değil» diye dünya nimetlerini peşin bir ganimet, cennet vadinini veresiye bir vaat saymıştır. Hâsılı, Hâfız'ın tasavvufu, çok defa kendini avutmak, softalara, yobazlara çatmak, onların rivâsiyle, dini istismar etmeleriyle alay etmek, kalb zenginliğinden mevdana gelen rintçe bir istîğnaya bürümek için bir vesiledir. Bahar mevsiminde, şiir defterini alıp saharalara gitmeyi tavsiye eden, o mevsimin, medresede oturup

dinî kitaplarla meşgul olunacak bir zaman olmadığını söyleyen Hâfız, tasavvufu uğraşana da sûfî der, gül devşir, yamalı hırkayı dikene bağışla, zahitliği tatlı şaraba ver. Bu beyitle başlayan gazelin ikinci beytinde, «sûfiyane herzeleri, akla sığmaz saçmaları, çeng âhenginin yoluna koy. Tespihi, sarığın, sarılmayıp yana sarkıtılmış ucunu, şaraba ve sarhoşa ver» demesi ve «Güzelle sâkinin satın almaya tenezzül etmedikleri şu ağır zahitliği yeşillik halkasında bahar rüzgârına terket» mealindeki üçüncü beyitle sözünü kuvvetlendirmesi, çok dikkate değer. Demek ki onca tasavvufun terimlerle izah edilmeye uğraşılan o hayalî nazariyeleri, birer gerçek değildir ve bu uğurda söylenen sözler, herzedir, akla sığmaz saçma lâflardan ibarettir. Hâfız, bu sözleri, gelişi güzel ve lâf olsun diye söylememiştir. Bu sözler, teville de sığmaz. Onun fikirlerinin tam aynasıdır bu beyitler ve yine bir başka gazelinde, «Kalk da sûfî hırkasını meyhaneye, şu yamalı hırkayla tasavvuf hezeyanlarını bitpazarına götürelim. Bıstâmî hırkayla sûfî âdetlerini, tasavvuf lâflarını, rint kalenderlere yol armağanı sunalım. Hadi, sabah çengini, münacatta bulunan pirin kapısına götürelim de bütün halvettekiler, sabah şarabını içmeye koyulsunlar» sözleriyle aynı fikri tekrarlar. Bir başka gazelinde de «Sâki, gül, lâlenin kadehi şarapla dolu. Sûfî âdetleri nicedek sürececek, gece masalları ne vakte kadar söylenip duracak» beytiyle aynı fikri bir kere daha söyler, yaratılış, yaratılışın gayesini. âlemin önünü, sonunu düşünmektense şaraptan, çalgıdan bahsetmenin daha doğru, daha yerinde olduğunu açıkça bildirir. Bütün bunlara rağmen Hâfız'ı koyu bir sûfî sanmak ve gerçeği, mecaz şeklinde söylemiş saymak, inancın verdiği peşin bir hükümden, sâflığın sonucu, kendini aldatmaktan başka bir şey olamaz. Fakat İranda da, Türkiye'de olduğu gibi bu çeşit fikirler serdedenler olmuştur ve bu fikirlerde ısrar edenlerin hepsi de tasavvufu benimsemiş olanlardır. Hattâ Hâfız'ın iki yıllık şarapla on dört yaşın-

daki sâkiden, dünya ve ahreti ve Muhammed Peygamber'i kasdettiğini iddia edenler çıkmıştır, onlarca on dört, on ke-re dört demektir ki kırk eder, Muhammed Peygamber'e de kırk yaşında peygamberlik gelmiştir! Bu tevil, İran'ın, son devirlerinde yaşayan açık fikirli müçtehitlerinden Sikat-al-İslâm Nûrî'ye anlatılınca Nûrî, büyük bir isabetle, iki yıllık şaraptan maksadı, üzüm-den çekilen halis şaraptır. On dört yaşındaki sâki de, on dört yaşındaki güzelden başka bir şey değildir diye cevap vermiştir. Kanunî Süleyman devrinde de Şeyhülislâm Ebüssuûd, bir fetvasında, Hâfız'ın sözlerinde bâzı tasavvufî şeyler olmakla beraber şeriattan dışarı sözler de bulunduğunu bildirmiştir (Keşf-el, Zunun, I, s. 784).

Hâsılı Hâfız'ın tasavvufu, ikinci plânda bile değildir. Esasen o vakitler, tasavvuf neşesine sahibolmak, her hangi bir şeyhe intisabetmek, modadır, âdettir ve Hâfız'ın da bu modaya, bu âdete uymaktan kurtulamıyacağı tabiidir. Bu bakımdan, tasavvuf inançlarını terimli sözlerle anlatmayı hezeyan, herze sayan, sûfilerce, tasavvuf nispetini, şeyhten şeyhe, Muhammed Peygamber'e kadar ulaştırma sembolü sayılan hırkayı, bitpazarına yollayan, sûfiyi, zâhitle bir görüp kınayan, onlarla ince ince alay eden Hâfız, hiçbir vakit Halveti olamaz.

Şiirlerinde, sûfiyi ve tasavvufu kınadığı halde melâmet erlerini, Melâmeti ve Kalenderileri övmesine bakılırsa ve rint meşrebi düşünülürse onun ve şeyhi Mahmûd-ı Attâr'ın, tasavvuf ehlin-den değil, Melâmet erbabından olduğuna hükmetmek icabeder. Sûfilere reaksiyon-er bir karakter taşıyan, tekke, hırka, hususî giyim ve tören kabul etmiyen bu zümreden ayrılan Kalenderiler, gerçekten de Hâfız'ın yaşadığı devirde, pek yayılmışlardır. Şeyhinin, tekkesi olmadığını da kendisi söylemektedir ki bu da fikrimizi kuvvetlendiren bir delildir. Bir de bu şeyhin, attarlıkla geçindiği üzerinde durmamız lâzım. O zaman, bütün sanat ve hırfet ehli, Fû-

tüvvet yoluna sâlikti ve Fütüvvet yolu, Melâmetîlik ideolojisini halk arasında, tatbikî mahiyette yaymadaydı, esnafı, teşkilâtlandırmadaydı. Şeyhlerine Ahî deyen Fütüvvet ehliyle Melâmetîler arasında sıkı bir bağ vardı. Bir çok Melâmet mümessilleri, Ahîydi (1). Bütün bunlar, nazarı dikkate alınırsa fikrimizin ne kadar isabetli olduğu meydana çıkar. Ancak şunu da söyleyelim ki bütün bunlarla beraber Hâfız'ın ve şeyhinin, Halvetî olduğunu, kökten inkâr ediyoruz sanılmasın. Mahmûd-ı Attâr, belki de, Halvetî şeyhiydi ve aynı zamanda Melâmet erbabındandı ve esnaftan olması dolayısıyla Fütüvvet yoluna da girmişti; Südî, menkabe, bu yüzden onun Halvetiliğini görmüş ve nakletmişti. Bunun, son zamanlara kadar birçok örneklerini görmekteyiz. Yalnız bizim dâvamız, Hâfız'ın ve şüphe yok ki şeyhinin, tasavvuf ve tarikat kayıtlarıyla mukayyet olmadığıdır ve dâvamıza tanık da, Hâfız'ın eseridir.

Gök kubbe altında, bağlanılabilecek bütün bağlardan hür olan kişinin himmetine kul kurban olduğunu söyleyen Hâfız'ın, bu insan meşrebi, meydandayken artık onun meşhebi hakkında söz söylemeye sanırım ki lüzum yoktur.

III

Hâfız'ın tesiri

İran şairlerinden hemen hepsini okuyup inceleyen Hâfız, bu edebiyatın en yüksek şairlerinden biri olmuş ve çağından beri, İran şiirine esaslî bir surette tesir etmiştir. Fakat onun tesiri, yalnız İran edebiyatına münhasır kalmamıştır.

(1) Melâmet ve Fütüvvet için Mevlâna Celâleddin adlı eserimizin ilk kısmıyla (İkinci basım, İst. 1952. İnkılâp Kitabevi) İslâm ve Türk illerinde Fütüvvet teşkilâtı ve kaynakları adlı mufassal makalemize bakınız (İst. Üniv. İktisat Fakültesi Mecmuası, c. XI, sayı 1 - 4. 1952).

Rilhassa Türk divan edebiyatında da köklü bir surette tesiri görölmedir.

XIV. Yüzyıl şairlerinden Şeyhî'nin birçok şiirleri, hat-tâ aynı vezin ve aynı kafiyeyle Hâfız'dan tercümedir. Bu şairin, aynen tercüme olmıyan şiirlerinde de Hâfız tesirini, dikkat ve basiret erbabı, apaçık görür. XV. Yüzyıl şairlerinden Ahmet Paşa da, bu hususta, Şeyhî'den sonra ikinci gelir. XVI. Yüzyılın kudretli şairi Fuzulî de, bu yolun yol-cusu sayılabilir. Bâki, Hâfız'ı çok okumuş, sevmiş ve tak-dir etmiştir. Hâfız'ın gazellerini farsça tahmis ettiği gibi ona nazireler de yazmıştır. Nef'î,

*Nef'î ne söz edâsına Örfiyy ü Hâfız'ın
Amma benim ser-âmed ü mümtâzdır sözüm*

demekle beraber yine de :

*Böyle hoş-tab'âne rindâne gazel mi derdi ol
Sunmasa ger câm-ı feyzi Hâfız-ı Şirâz'a dest*

beytiyle Hâfız'ın hakkını ve büyüklüğünü teslim etmiştir. Nedim'in en güzel gazellerinden biri olan :

*Tâ kemergâhına dek gamzesi hâb-âlûde
Tâ giribânına dek çeşmi itâb-âlûde*

gazeli, antolojimizin LVI. gazelinin vezin, kafiye ve redifi aynen kullanılarak, ondan mazmunlar alınarak meydana gelmiştir. Ayrıca, İzzet Ali Paşa'nın hastalığı dolayısıyla yazdığı bir şiirde, Hâfız'ın bir matlamı, mütekerrir beyit olarak almış ve onun iki gazeline farsça nazire söylemiştir. Şeyh Galip, Hâfız'ın bir gazelini türkçe tahmis etmiş, iki gazeline farsça birer nazire yazmıştır.

Hâfız tesiri, Türk edebiyatında, Tanzimat devrinde ve

ondan sonra da devam etmiş ve Türk edebiyatı, ancak modern bir şiire sahip olduktan sonra bu rint, şuh ve içli şairin tesirinsen kurtulabilmiştir (2).

Hâfız, Türkiye’de «Gülistan» ve «Mesnevî» den sonra en fazla okunan bir metindir. Divanı, farsça belletilmek için okunduğu gibi şiir tekniğiyle estetik bilgiyi iletletmek için de okutulmuştur. Nadir olmakla beraber bâzı şeyhlerin, Hâfız’ı, camilerde bile okuttuğu vardır.

Hâfız’a yazılan en eski şerh, Mesnevî’yi şerheden Sürûrî’nin (ölm. 1561) şerhidir. Bu şerhten sonra yine Mesnevî şârihi Şem’î (ölm. 1600 den sonra), Hâfız’ı şerhetmiştir. Fakat Şem’î, Mesnevî şerhinde olduğu gibi Hâfız şerhinde de birçok yanlışlar yapmış, Hâfız’ın birçok mazmunlarını anlayamamış, tasavvufî anlamlar bulmak için yorulup durmuştur. Fakat şüphe yok ki Hâfız’ın en garip ve en sâf şerhi, Vehbî şerhidir. II. Mahmut devrinde (1808 - 1839), yâni çok yeni bir zamanda Mehmed Vehbi adlı Konyalı ve Mevlevî tarikatine mensup birisi tarafından yazılan bu şerh, baştan başa saçma ve gülünç tevillerle doludur. Vehbî’ye göre Hâfız, Mevlevîdir ve her sözünün tasavvufî bir anlamı vardır. Hâfız’ın en mükemmel ve gerçekten de iyi şerhi de Şem’î ile çağdaş olan Sûdî tarafından meydana getirilen şerhidir. Sûdî, şerhinde, Sürûrî ile Şem’î’nin hatâlarını da alaycı bir edâ ile ve bâzı kere mutaarrız bir ifadeyle belirtir. Hâfız’a ait menkabe kitapları gören, şifahî rivayetleri tesbit eden, mazmunları tahlil ederek en adî bir giyime kadar o devrin bütün özelliklerini araştıran, gazelleri arasına karışan, fakat Hâfız’a ait olmıyan şiirleri, büyük bir isabetle bulan Sûdî, farsçayı iyi bildiği gibi tarihi de iyi bilir. Münasebet düştükçe Hâfız’la çağdaş padişahlarla vezirlerden ve şairlerden bahseder. Necef’te de bulunan Sûdî, Hâ-

(2) Bu kısmı etraflıca öğrenmek için Mf. V. nin yayınladığı «Hâfız Divanı» tercümemizin önsözüne bakınız: Şark - İslâm Klâsikleri: 4, İst. 1944 - Maarif Matbaası, s. 16 - 27.

fız'ın, anlaşılması güç beyitlerini, o devrin en büyük bilginleriyle müzakere ederek halleder, onlara başvurup verdikleri anlamı, adlarını anarak kaydeyleyler.'

Bunlardan başka Hâfız'ın bâzı gazellerini şerheden ve bilhassa Hâfız hakkındaki tenkitleri toplayıp reddeden «Lâ-tife-i Gaybiyye» adlı küçük bir risale daha vardır ki Muhammed-i Dârâbî oğlu Muhammed tarafından yazılan bu eser, 1886 - 87 de Tahran'da litoğrafya ile basılmıştır.

Hâfız gibi farsçayı en güzel bir tarzda kullanan bir şairi, Fazlı adlı birisiyle (ölm. 1562 - 3) İdrîs-i Defterî oğlu Ebül-Fazl Muhammed (ölm. 1574 - 75), tanzîr etmeye özenmişler, vakitlerini beyhude yere harcayıp Hâfız divanına, baştan sona kadar nazire söylemişler ve ancak gülünç olmuşlardır. Nihayet Süleymaniyeli Emin Yümnî de Hâfız'ın bütün gazellerini tahmise özenmiş ve «Kitâb-ı Cezbe-i Işk» adını taşıyan bu zavallı kitap, 1339 da Matbaa-i Âmire'de basılmıştır. Tabii, bunların bilgi ve şiir bakımından hiç bir değer taşımadığını söylemeye bile lüzum yok.

Hâfız'a, gizlilik âleminin, o âleme ait sırların dili anlamına gelen «lisân-al- gayb» deyen ve onu bir eren sayıp hayatını ve hatırasını masallaştıran halk, onun divanını açarak fala bakma âdetini de icad etmiş ve benimsemiştir. Bu, İran'da umumî gibi bir şeydir, hattâ aydınlar arasında biraz da fantezi olmuştur. Fakat Türkiye'de, tabii okur yazarlar ve birazcık olsun farsça bilenler arasında yaygındır ve yine söylemeye lüzum bile yok ki eski nesil ve o nesle kafaca bağlı olanlar arasında yayılan bu gelenek, hattâ inanç, tarihe mal olmak üzeredir. Hâfız'ın divanı, ele alınır, niyet tutulduktan sonra, «Ey Şirazlı Hâfız, başa bir bak, bir lûtfet, yaparsın sen bunu. Ben, bir fal istiyorum, sense her gizli şeyi bilirsin» mealindeki farsça kıta okunur ve divan açılırdı. Sağ taraftaki ilk gazel, yahut evvelce tasrih edilmişse üçüncü, beşinci, yahut yedinci beyit okunur, anlamına göre niyetin olup olmayacağı hakkında bir inanca varılırdı. Şunu

da söyliyelim ki Hâfız'ın beyitleri, gerçekten de şu veya bu anlama çekilebilir. Hele fal bakanın inancı buna eklenir, tesadüf buna yardım eder ve kuruntu, anlamı beslerse neler olmaz? Keşf-el-Zunun, Hüseyin-al-Herevî oğlu Muhammed adlı birinin, Hâfız'dan fal bakma hakkında bir risalesi bulunduğunu ve yine 1601 - 1602 de Mekke Mollasiyken ölen Kefevî Huseyn'in sır kitabı anlamına gelen «Râz-nâme» adlı, aynı mevzua ait bir eseri bulunduğunu yazıyor (Mf. V. İst. Mf. Mat. 1941, c. I, s. 784). Bu eserde, Kur'an'dan, Mesnevi'den ve Hâfız'dan açılan fallara ait birçok örnekler vardır ki tarih boyunca Şark inancına pek canlı örneklerdir. Tanzimatta bile Ziya Paşa, Harâbât adlı antolojisinde, Hâfız hakkında:

*Divanından tefe'ül eyle
İ'caz nedir teemmül eyle*

beytiyle aynı kanaati belirtmiştir.

Son zamanlarda İran'da, iskambil kâğıtları gibi ve bir yüzlerinde renkli ve Hâfız'ın şiirlerine ait gayet güzel minyatürler, bir yüzünde de Şarkvarî desenler üzerine nefis bir ta'likle Hâfız'dan gazeller yazılmış kartlar basılmıştır ki artık bunlarla bakılan fallar, inancı değil, salonlarda, zevki ve fanteziyi beslemektedir.

Hâfız divanı, İstanbul'da, Mısır'da, Kalküta'da, Bombay'da, Delhi'de ve diğer Hint memleketlerinde, Tahran'da ve Tebriz'de birçok defalar basılmıştır. Yazmalarına gelince: Hususî kütüphanelerle ülkemizin birçok şehirlerindeki umumî kütüphanelerde tezhipli, bâzan minyatürlü güzel yazılı birçok değerli nüshalar vardır ve eski basmalar, yazmalara nisbetle daha doğrudur. Bugün dünyada en eski ve en doğru

nüsha, İstanbul'da, Ayasofya Kütüphanesinde 3945 numarada kayıtlı mecmuadaki divandır. Bu mecmuada, Hâfız'dan başka birçok şairlerin divanları vardır. Divanı yazan Hâfız Nasrullâh oğlu Hasan adlı Şirazlı bir zattır. Mecmuanın sonunda kendisinin bir şiiri vardır ki buna nazaran onun da şair olduğunu anlıyoruz. Mecmuada 813 (1410) ve 814 (1412) tarihleri var, anlaşılıyor ki mecmua, bu yıllar arasında yazılmıştır ve bu hesaba göre Hâfız'ın ölümünden yirmi bir, yirmi iki yıl sonra tamamlanmıştır. Bu zat, bu mecmuadan başka Hâfız'dan bir de antoloji yapmıştır ki bu da, aynı kütüphanededir (3).

Hâfız'ın, yukarıda bildirdiğimiz türkçe şerhlerinden başka diğer dillerde de şu şerhleri vardır:

? : Orduca. Hindistan, 1874.

Muhanımed İsmail Han: Gulbun-i Ma'rifet. Orduca «Terceme ve şerh». Murâdâbâd, 1904. 1332.

Bedreddîn-i Ekberâbâdî: Bedr-al-şurûh. Farsça. Delhi, 1321.

Mîr Veliyyullah: Lisân-al-Gayb. Orduca. Lâhur, 1916 - 1918.

J. Richardson: Bocron Rewcski'den alınarak. İngilizce «Terceme ve şerh». Londra, 1774.

Muhammed Sadık Alî: Lekhno, 1293, 1876.

Muhammed Yusuf Alişah: Orduca, Lekhno, 1893.

Hâfız'dan, Ordu, Hint, Lâtin, İngiliz, Fransız, Alman ve Norveç dillerine de birçok manzum ve mensur tercümeler yapılmıştır. Hattâ bunlar arasında Arthur Guy'in, 1927 de

(3) Divan nüshalarıyla bu divan için fazla malûmat almak isteyenler, Hâfız Divanı tercümemizin önsüzüne baksınlar, s. 32 - 38.

Paris'te basılan fransızca tercümesi, divan edebiyatı tekniğine uyularak kafiye ve rûâifile, aynı zamanda da aruzladır (4).

Bizde ilk tam tercüme, tarafımızdan yapılmış ve 1944'te Maarif Vekâletinin Şark - İslâm klâsikleri serisinin 4. kitabı olarak İstanbul'da, Maarif Matbaasında basılıp yayınlanmıştır (açıklama ve indeks dahil 788 sahife, 5 fo'şğrafi). Bu tercüme, son kısmında mufassal bir açıklama da bulunduğundan (s. 727 - 781), aynı zamanda şerh de denebilir.

Hâfız'ın gerçekten de büyük bir şair olduğu, söz götürmez bir gerçektir. Ancak onda da bütün Şark şairleri gibi tekerrürler var. Bu bakımdan insan, bir an için Hâfız'dan bezebilir. Bu defa, okuyuculara sunduğumuz bu antolojide, bilhassa bu noktayı nazarı dikkate aldık ve divanı, epeyce süzdük. Sanırsınız ki okuyucular, bu şiirlerde, Hâfız'la daha ziyade yüz yüze gelebilirler, bu insan şairle daha fazla tanışabilir, kaynaşabilirler.

Abdûlbâki GÖLPINARLI

Bibliyografya:

Abdûlbâki Gölpınarlı: Hâfız Divanı «terceme. Mf. V. Şark - İslâm Klâsikleri: 4, İst. Mf. Mat. 1944.

Dr. Kasım Ganî: Bahs der âsâr ve efkâr u ahvâl-i Hâfız, 2 cilt. 1321 - 22 hicrî şemsî, 1942 - 43, Tahran.

Hâfız Divanı: Merhum Muhammed Kazvîni basması.

«Mufassal bibliyografya için Divan tercememizin önsözünün sonundaki bibliyografyaya bakınız.»

(4) Hâfız tercümeleri için aynı tercümemizin önsözüne bakınız, s. 30 - 32.

Gazelleri

I

Sâki, kadehi döndür. herkese sun, bana da ver; çünkü aşk, önce kolay göründü ama sonradan müşkiller başgösterdi.

Seher yeli, misk kokusu almak ümidine kapılarak sevgilinin alnına dökülen saçları çözünce o güzel kokulu saçların kıvrımlarından gönüller, ne kanlara boyandı.

Pirimugan, sana, seccadeyi şarapla boya derse boya; çünkü yol ehli, konak yerlerinin yolundan yordamından gaafil değildir (1).

Sevgiliye giden yolun konaklarında nasıl esenleşebilir, nasıl zevke, safaya dalabilirim ki çan, yükleri bağlayın diye feryad edip durmada.

Kapkaranlıklar bir gece, dalga korkusu, böylesine

(1) Zerdüşî dininde hayat kaynağı ve temizlik sembolü sayılan güneş ve ateş, kutlanır. Ateş yakılan yerlere, ateş yurdu anlamına âteşkede» bu dinin rûhânilerine «muğ» yamaklarına, çocuk muğ anlamına «muğ - beçe», reislerine de, muğların ulusu, başı anlamına «pirimuğan» denir. İslâmî edebiyatta şarap, ateşe ve güneşe benzetilmiş, meyhane, bu bakımdan ateşkedeye teşbih edilmiştir ki bu takdirde pirimuğan, meyhaneci, muğ, meyhanede hizmet edenler, muğbeçeler de genç sâkilerdir. Tasavvufî âlem ve kâmil insanın feyiz yurdu, meyhaneye benzetilmiş, bu yüzden pirimugan, murşittir, kâmil insandır. Mânevî yolculara yol gösteren, kılavuzluk eden erlere de muğ ve muğbeçe denir.

Forma : 3

korkunç da bir girdap. Kıyıda rahat rahat yolculuk edenler, nereden halimizi bilecekler?

Sevgiinin dileğini gözetmeden kendi isteğine uyup yaptığım her iş, beni rûsvay etti gitti ve sonucu, adım, kötüye çıktı. Zaten meclislerde söylenip duran sır, nasıl olur da gizli kalır?

Hâfız, daimî bir huzura ermek, sevgiliye kavuşmak istiyorsan ondan gaafil olmak. Sevgiliye kavuşunca da artık dünyâyı bırak, âlemi terket.

II

Sâki, kadehimizi şarabın nuruyla parlat. Çalgıcı, sen de çal, söyle; çünkü âlem, tam istediğimiz hale geldi, uydu bize.

Ey şaraptan aldığımız lezzetten haberi olmıyan, daima içtiğimizin sebebini anlamıyan, biz kadehte, sevgilinin yüzünün aksini görmüşüz.

Uzun boylu güzellerin nazları, işveleri, salına salına yürüyen selvi boylu dilberimizin cilvelerle gelişine dek sürer.

Gönlü aşkla diri olan asla ölmez, ebediliğimiz, dünya defterine kaydedilmiştir.

Korkarım, şeyhin helâl ekmeği, hesap gününde, bizim haram şarabımızdan fazla bir işe yaramıyacak, ikisi de bir tutulacak.

Ey rüzgâr, yolun, dostların bahçesine uğrarsa sevgiliye selâmımızı söyle, sakın unutma ve ona tarafımızdan

De ki: Neye adımızı anmazsın, neden inadına hatırdan çıkardın bizi? Zaten anılmıyacağımız bir zaman, gelip çatacak.

Gönlümüzü alan sevgilinin gözlerine sarhoşluk, ne de güzel yaraşıyor. Bu yüzden bizim de irade ve ihtiyarımızı sarhoşluğa teslim etmişler.

Hâfız, gözlerinden göz yaşı tanelerini saç dur, belki vuslat kuşu, olur ya, gelir, tuzağımıza konar.

III

Gönül, elden gitmede, ey gönül sahipleri, Allah için yardım edin. Yazıklar olsun ki gizlidir, açığa çıkacak.

Gemimiz oturmuş kalmış. Ey uygun rüzgâr, es, belki bildik sevgilinin yüzünü bir kerecik daha görürüz.

Dostum, feleğin on günlük sevgisi, masaldan ibarettir. Dostlara iyilikte bulunmak için şu on günlük fırsatı ganimet bil.

Bülbül, dün gece gül ve şarap meclisinde, uyanın sarhoşlar, sabah şarabını getirin diye ne de güzel şakıdı.

İskender'in aynası, şarap kadehidir. Bir bak da gör, sana Dârâ saltanatının âkıbetini göstereyim (2).

(2) İskender, Mısır'da İskenderiye şehrini yaptırdıktan sonra orada, yüksek bir yere Belinas, Hermis ve Valines adlı üstatların yaptıkları bir ayna koydurmuş. Bu ayna, gûya, karşıdan gelmekte olan gemileri, bir aylık yoldan gösterirmiş. Bir rivayete göre de bu aynayı, Aristo yapmış. Güneşin aksiyle, karşıdan gelen gemiler, bu ayna vasıtasıyla yakılabilmiş. Bu masalın, İskenderiye fenerinden meydana geldiğini sanıyoruz. Dârâ, Üçüncü Ardsir'den sonra İran hükümdarı olan III. Daryuş'tur. Milâttan önce 330 da ölmüştür. Büyük İskender'le yaptığı savaşlarla meşhurdur.

Ey kerem ve ihsan sahibi, sağ esensin; buna şükranе olarak yoksul çaresizi bir günceğiz olsun, ara, halini, hatırını sor.

İki dünyanın da istirahatı şu iki sözün tefsirinden ibaret: Dostlarla adamca geçinmek, düşmanları idare etmek.

Bize, iyi ad san kazanma civarına yol verdiler. Sen beğenmiyorsan takdiri değiştir.

Zahidin, kötülüklerin aslı dediği o üzüm suyu yok mu, bizce, kızoğlankızları öpmekten de daha hoş, daha tatlı (3).

Elin daralınca içmeye, sarhoş olmaya çalış; çünkü bu varlık kimyası, yoksulu Karun'ıaştırır (4).

Baş çekmeye sakın kalkışma. Avucunda mermeri bile balmumu gibi eriten sevgili, gayrete geldi mi seni mum gibi yakar yandırır.

Farsça söyleyen güzeller, cana can katarlar. Sâki, zahit rintlere bir müjde ver.

Ey eteği temiz şeyh, mazur gör bizi. Hâfız, bu şaraba bulanmış hırkayı, kendi dileğiyle giymedi ki.

(3) Zahit, ham, kaba sofu, yobaz anlamına gelir ve hiçbir şeye aldırış etmiyen geniş mezhepli ve müsamahalı er mânasına gelen rint karşılıdır.

(4) Kimya, öyle bir şeymiş ki bakır, gümüş, cıva ve sair madenlerden meydana gelen halitaya, muayyen tarzda ve muayyen miktarda konunca, o halita, altın olurmuş. Aynı zamanda kimya, eskilere göre altın yapma sanatına denirdi. Karun, Musa Peygamberin çağdaşı olan pek zengin bir adamdır. Hazinesinin anahtarlarını, güçlü kuvvetli bir deve çekebilirmiş. Bu kadar zengin olduğu halde zekât ve sadaka vermediğinden, yoksullara bakmadığından Tanrı, hazineleriyle beraber kendisini yere geçirmiş.

IV

Gül bahçesine yine gençlik çağının parlaklığı geldi. Güzel nağmeli bülbüle yine gül müjdesi erişti.

Ey seher yeli, terütaze yeşillığe uğrarsan selviye, güle, fesieğene selâmımızı götür.

Şarap satan muğbeçe, böyle cilvelenip durdukça meyhane kapısını kirpiklerimle süpürürüm ben.

Beni kıvrandırma, büsbütün başımı döndürme, zaten hayran olup kalmışım ey amber gibi güzel kokulu, simsiyah, büklüm büklüm saçlarını ay yüzüne çevgân yapan güzel (5).

Tortulu şarap içenlere gülen, onlarla alay eden bu topluluk, korkarım ki meyhane havasıyla inancını da elden çıkarır.

Son yatacağı yer bir avuç topraktan ibaret olan kişiye de ki: Sarayını, çardağını bu kadar yüceltme-ye ne hâcet?

Çık feleğin evinden, ordan ekmek isteme. Bu zalim, konuğunu öldürür sonucu.

Hâfız, şarab iç, rind ol, hoş tut gönlünü, yalnız başkaları gibi Kur'an'ı, isteğini elde etmek için yalan dolan tuzakı yapma! (6)

(5) Çevgân, ucu eğri bir değnektir. Yaya, yahut atlı olarak oynanan bir oyuna da top ve çevgân oyunu denir. Bir meydanın bir cihetine dikilmiş olan direklerin arasından, topu geçirmek için oyuncular, meydandaki topu çevgânlarıyla çelmeye uğraşırlar. Eski edebiyatta sevgilinin saçları, çok defa çevgâna benzetilir. Aşıksa başıyla top oynayan bir fedaidir.

(6) Rind için 3. nota bakınız.

V

Ben nerdeyim, nefisini ıslah etmek nerde? Yol, nerden nereye gitmede, aradaki aykırılığa bak hele.

Nefsi düzeltmek ve sofuluk etmekle rintliğin ne münasebeti var? Vaaz dinlemek nerde, rebap nağmesini dinlemek nerde? (7)

İbadet yurduna gitmekten, gösteriş ve aldatma hırkasını giymekten sıkıldı gönlüm. Nerde muğların ibadet yeri, nerde arı duru şarap? (8)

Buluşma ânı geldi geçti, bir hâtırası kaldı ancak. Tanrı esenlik versin, nerde o cilverler, hani o azarlayışlar?

Sevgilinin yüzünde ne anlar, ne zevk alır düşmanların gönülleri? Nerde sönmüş mum, nerde güneş?

Gönül gözümüzün sürmesi, eşiğinin toprağıdır. Buyur, nereye gidelim bu eşiği bırakıp, nereye?

Dostum, Hâfız'dan karar isteme, uyku bekleme. Karar dediğin nedir, sabretme hani, uyku nerde ki?

VI

O Şirazlı güzel, gönlümüzü ele alırsa yanağındaki kara bene Semerkand'ı da bağışlarım, Bura-ra'yı da.

Sâki, o artan şarabı sun, çünkü cennette ne Rük-

(7) Rint ve rintlik için 3. nota bakınız.

(8) Muğ için 1. nota bakınız.

nâbâd deresinin kıyısını bulabilirsin, ne Musallâ bahçesini (9).

Bu şuh, bu cilveli, bu her yaptıkları tatlı kara kaşlı, kara gözlü güzellerden feryat. Gönülden sabrı öylesine bir kaptılar, öylesine yağmaladılar ki Türkler de hânı yağmayı ancak öyle kaparlar, öyle kapı-sırlar, (10).

Sevgilimiz o kadar güzel ki bizim eksik aşkımıza aldırış bile etmez o güzellik. Güzel yüzün, düzgüne, allığa, bene, rastığa ne ihtiyacı var?

Çağıdan, şaraptan bahset, zamanın, kâinatın sırrına dair sözleri az söyle. Çünkü bu muammayı felsefeyle hiçbir kimse ne haletti, ne de eder.

Bana kötü sözler söyledin, razıyım. Tanrı bağışlasın, iyi söyledin ama o şekerler çiğneyen lâ'l renkli dudaklara acı söz yaraşıyor mu?

Sevgili, öğüt dinle, çünkü bahtı kutlu gençler, bilgin ihtiyarların öğütlerini canlarından aziz sayarlar, canlarından fazla severler.

Hâfız, şazel söyledin, inciler deldin. Gel, şimdi

(9) Rûknâbâd, Şiraz'daki bir deredir. Musallâ, namazgâh anlamına gelir. Şiraz'ın bir mesire yeri olan bu yeri Hâfız, çok severmiş. Ölünce de buraya gömülmüş-tür ve mezarı, şimdi oradadır.

(10) Hânı yağmâ, yağma sofrası, yağma yemeği anlamına gelir. Eskiden padişahlar, yılda bir kere, yahut her hangi bir zaman, açıklık bir yerde halka ziyafet verirlerdi. İpekli örtüler serilir, sofralara gümüş, altınla bezemiş sahanlar, çini kâseler vesair değerli kaplar içinde yiyecekler, içecekler getirilirdi. Halk, yiyip doyduktan sonra bunları kapışır, giderdi. Bu ziyafete hânı yağmâ denirdi.

de bir hoş sesle oku da felek, Ülker yıldızını, senin bu inci dizisine benzeyen şiirine saçsın.

VII

Gönül, onun sevgisinin en gizli yurdunda; göz, onun yüzüne ayna tutmada.

İki dünyaya da baş eğmediğim halde boynum, onun minnet yükünün altında..

Sen Tûbâ'yı düşünmedesin, biz sevgilinin boyunu. Herkesin düşüncesi, kendi mîkdârıncadır, kendi himmetince (11).

Ben, eteği bulaşmış bir adamsam ona ne ziyarı var bunun? Bütün âlem, onun temizliğine tanık.

O gizli yurdda ben kim oluyorum ki seher yeli bile o saygı değer haremın perdeciliğini yapmada.

Göz penceresi, hayalinden hâlî kalmasın, çünkü bu bucak, ancak onun halvet yeri.

Yeşilliği bezeyen her taze gül, onun konuşmasından bir eser, onun dostluk kokusundan bir nişane. Hepsî, rengi de ondan kazanmış, kokuyu da.

Mecnûn'un devri geçti, nöbet bizim şimdi. Zaten bu dünyada herkesin beş günceğiz bir nöbeti var.

Sevgi saltanatı, neşe haznesi; hülâsa neyim varsa hepsi onun himmetiyle.

Ben de yok olacaktım, gönül de. Varsın yok olalım, ne korkumuz var? Maksat, bu arada onun esenliği ancak.

(11) Tûbâ, inanca göre cennette, kökü yukarıda, dalları aşağıda bir ağaçtır. Dalları ve yaprakları, bütün cenneti doldurur. Süfîlerin bir kısmı, bu ağacı, insanı bildiren bir mecaz olarak kabul eder.

Hâfız'ın görünüşteki yoksulluğuna bakma, gönlü, onun sevgisine bir hazine.

VIII

Gel, istek köşkü, pek temelsiz. Şarap sun, ömür yapısı, yel üstüne kurulmuş.

Himmetine kulum, köleyim o kişinin ki gök kubbe altında bağlanılacak, gönül verilecek bir renk kabul eden her şeyden hürdür her bağdan kurtulmuştur.

Ne söyleyeyim sana? Dün gece sarhoştum, yıkılmışım, meyhanede gizli âlemin meleği geldi de bana ne müjdeler verdi.

Bir ay yüzlüye mi gönül verdin dedi, çünkü gönül, bütün dertlerden, onun sevgisiyle kurtulur, neselenir.

Ey konduğu yer, sidre olan yüce bakışlı doğan kuşu, senin durağın, mihnetlerle dopdolu olan bu bucağın değil (12).

Sana arşın korkuluğundan ıslık çalmadalar. Bil-

(12) Sidre, bir ağacın adıdır. Müslüman inancına göre yedinci kat göğün hayli ilerisinde Sidre denilen bir sınır ağacı vardır. Muhammed Peygamber, Cebrail adlı meleklerle göğe çıktığı zaman Cebrail'i bu ağacın yanında görmüştür. Cebrail, buradan ileriye geçemezmiş. Sûfilerin bir kısmına göre Cebrail, akıldır ve sidre, akılla ulaşılabilecek, kavranacak şeylerin sonudur.

mem ki bu tuzakta ne var? Burda ne buldun da bu kadar yapıştın buraya? (13).

Bir öğüt vereyim, dinle ve tut. Bu sözü tarikat pirimden duydum, hatırımda kaldı (14):

Dönek tabiatlı dünyadan, ahbine vefa edeceğini umma. Çünkü bu kocakarı, binlerce damadın gelini-dir.

Dünya gamını yeme. Öğütümü hatırdan çıkar-ma. Dikkat et, Aşka ait şu gizli ve ince sözü, bir yol erinden duydum, belledim:

Tanrıdan verilen kismete razı ol, alnını kırıştır-ma, kaşlarını çatma. Dilediğini yapmak, umduğuna kavuşmak kapısını ne sana açtılar, ne bana.

Gülün, gülümsemesinde de ahde vefa niş-a-nesi yok. Aşık bülbül, ağla ağla ki tam ağlanacak iş bu, tam feryat edilecek çağ, bu çağ.

Ey kırık dökük, bozuk düzen şiirler yazan, ne diye Hâfız'a haset edersin? Şiir kabiliyeti ve güzel şiir yazma, Tanrı vergisidir.

(13) Arş, sedir ve taht anlamına gelir. Kur'an'da, Tanrının arşından bahsedilmektedir. Kur'an'ı tefsir eden-lerce arş'ın keyfiyeti bilinmezse de bilgi, rahmet ve kud-retten mecazdır ve bütün varlık âlemini kaplar. İslâm fi-lozoflarına göre son gök olan dokuzuncu kat göğün iç tarafı arştır. Beyitteki korkuluktan maksat, parmaklıktır.

(14) Tarikat, tasavvufun sistemli yollarına verilen addır ve zaten de lûgat anlamı, yol yordamdır. Pîr, ulu, büyük ve ihtiyar anlamlarına gelir. Her hangi bir yolu kurana denir.

IX

Şimdi gülün elinde sâf şarap kadehi varken elbette bülbül, yüzbinlerce dille onu övüp duracak.

Sen de işte şiir defterini de çayırılığın, çimenliğin yolunu tut. Medresenin de zamanı geçti, Keşfin, Keşşaf'ın da sırası değil (15).

Halkı bir yana bırak, yalnızlığı seç. Ankadan ibret al da gör, bir bucağa sığınıp gizlenenlerin adı sanı, Kaf'tan Kaf'a, bütün dünyayı tutar (16).

Medrese fakıyhı, dün sarhoştı da «şarap haramdır amma vakıf malını yemeden ehven» diye fetva verdi (17).

Tortulu, yahut sâf şarap, senin hükmünde değil ki. Bunu sâki bilir ve bizim sâkimiz, ne yaparsa yaptığı iş, lûtfun ta kendisidir.

(15) Keşşaf, 538 hicride (1143 - 44) ölen Cârullah Mahmud Zimahşerî'nin tefsiridir. Keşf, bu tefsire, Ömeribn-i Abdürrahman-al-Kazvî'nin (ölm. 1344 - 5) yazdığı haşiyedir.

(16) Kaf, eskilere göre dünyayı çepeçevre kuşatmış olan gayet yüksek bir dağdır. Anka, boynu uzun anlamına gelir. Mitolojik bir kuşun adıdır. Otuz kuş büyüklüğünde olan bu kuş, gayet yüksek uçarmış, bu yüzden de görünmemiş ve görünmediği için, göze görünmez anlamına gelen «mugrib» sözüyle vasıflanmıştır. İranlılar, bu kuşa, otuz kuş demek olan «sîmurg» adını verirler. Bizde her iki kelime, birleştirilerek zümrüdüanka şekline girmiş ve masallarımızın bir unsuru olmuştur. Halk, bu kuşu, ismi var, cismi yok diye anlatagelmıştır.

(17) Fakıyh, islâm hukukunu bilen anlamına gelir. Fetvâ, bir mesele hakkında, islâm hukukuna göre verilen hükme denir.

Özenti şairlerin lâflariyle bizimle aynı ayarda bulunan şairlerin şiirleri, hasır örenlerle altın sırmalı kumaş dokuyanların hikâyesinin aynıdır.

Sus ey Hâfız, sus da kızıl altına benzeyen bu sözleri koru. Çünkü şehir kalpazanı sarraftır, anladımı çalıverir sonra.

X

Şimdi, gül bahçesinden cennet rüzgârları esip durdukça ben, gönüle ferahlar veren şarapla, huri yaratılışlı güzelle ömür sürerim (17).

Yoksul, bugün ne diye padişahlıktan dem vurmadasın? Bulutun gölgesi, otağ, meclis yeri de ekin kenarı.

Yeşillik, bana nisan ayının feyzini göstermede. Böyle bir zamanda veresiyeyi alıp peşini bırakan, akıllı değil (18).

Şarapla gönül yapmaya bak. Şu yıkık dünya, toprağımızdan kerpiç yapma sevdasına düşmüş.

Amel defterinin karalığı yüzünden bu sarhoşu kınama. Kaza ve kader kalemi, başına ne yazdı, kim bilir? (19)

(17) Huri, İslâm dinine göre Tanrının, cennette inanç sahiplerine vadettiği güzel kızlardır.

(18) Bu beyitteki veresiye cennettir, peşin de dünya-daki nimetlerdir.

(19) İslâm dinine göre her kula iki melek verilmiştir. Sağdaki iyiliklerini, soldaki de kötülüklerini yazmaktadır. Kader, herkesin başına gelecek şeyleri ve yapacağı işleri, Tanrının bilmesidir, kaza da, bu işlerin, zamanı gelince meydana çıkmasıdır.

Lûtfet, Hâfız'ın cenazesine gelmekten çekinme. Gerçi suçlara garkolmuştur amma cennete gitmek-tedir.

XI

Ey mayası temiz, yaratılışı pâk zâhit, ayıplama rintleri, vazgeç; çünkü başkalarının günahını sana yazmazlar ki (20).

Ben, ister iyi olayım, ister kötü, sana ne bundan? Kendi derdine bak, sonucu, herkes, ektiğini biçer.

Herkes sevgiliyi dilemekte, ayık kimdir, sarhoş kim? Her yer sevgi yurdu, mescit nedir, kilise ne?

Başımı, bir kere meyhaneler kapısındaki kerpiçe koymuşum, ordan ayrılmam mümkün değil. Benimle dâvaya girişen, sözümü anlamazsa ben ne yapayım, söyle ona, varsın, hangi taş pekse başını vursun o taş!

Tanrının ezeli lûtfundan mahrum etme beni. Perde altında güzel kimdir, çirkîn kim, ne bilirsin ki?

Günahtan çekinme, suçtan kaçınma perdesini yırtan, sade ben değilim ki. Atam da ebedî cenneti elinden çıkarmıştı (21).

(20) Bu nota bakınız.

(21) Musa diniyle Müslümanlığa göre ilk insan ve ilk peygamber olan Âdem, zevcesi Havvâ ile cennete konmuştu. Tanrı, onları, her yemiştten yeyin, yalnız şu ağacın meyvasına yaklaşmayın diye bir tek ağacın meyvasından menetmişti. Tevrat'a göre yılan, Kur'an'a göre şeytan, önce Havvâ'yı kandırıp o ağacın yemişinden yedirmiş, Havvâ da Âdem'i kandırmıştı. Bunun üzerine Tanrı, Âdem'le Havvâ'yı cennetten çıkarıp yeryüzüne sürmüştü.

Hâfız, ecel günü eline bir kadeh alırsan seni sorusuz, hesapsız meyhaneden alırlar, hemencecik cennete götürüverirler.

XII

Şu varlık ve mekân denen iş yurdunda meydana gelen şeyler, hiçbir şey değil. Şarap sun, dünya malının, âlem mülkünün hiçbir değeri yok.

Gönülden, candan maksat, ancak sevgiliyle sohbet. Yoksa ne gönlün kıymeti var, ne canın.

Bir gölge için ne sidreye minnet et, ne tûbâya. Selvi boylu sevgili, ibretle bakarsan görürsün ki bunların da bir değeri yok (22).

Devlet ona derler ki gönül kanı dökülmeden adamın kucağına geliversin. Yoksa ibadetle kazanıla cennetin ne değeri var?

Bu konakta beş günceğiz bir mühlet var; bir zaman hoş geçinmeye bak; çünkü zamanın da bir ehemmiyeti yok.

Sâki, yokluk denizinin kıyısında bekleyip durmadayız. Fırsatı ganimet bil de şarap sun. Dudakla ağız arasında ne kadar bir mesafe var?

Bu ağlayıp inleyen, yanıp yakılan kulun dertli halini anlatmak ihtiyacı da lüzumsuz bir şey, bu da meydanda.

Zahit, Tanrı düzeninden sakın emin olma. Çünkü ibadet yurduyla muğların kilisesi arasındaki yol da o kadar uzak değil, pek yakın (23).

Hâfız'ın adı iyiye çıktı ama rindlerce kâr ve ziyan yazısının ne itibarı var?

(22) Tûba için 11., Sedre için de 12. nota bakınız.

(23) Muğ için 1. nota bakınız.

XIII

O gönüller alan sevgilime şükür mü etmedeyim, yoksa ondan şikâyet mi bulunuyorum. Aşka ait ince ve gizli sözleri bilir, anlarsan bu hikâyeyi de dinle.

Ettiğim her kulluk, karşılıksız kaldı, hattâ bir minnet duygusu bile uyandırmadı gitti. Yarabbi, inayetsiz kişiye kimse kul olmasın.

Susamış rintlere bir su veren yok. Sanki dost kadrini bilenler, nimet kadrini gözetenler, bu vilâyetten çekilip gitmişler.

Şerefimi korumadın ama ben yine yüz çevirmem kapından. Sevgilinin cevri, cefası, ellerin vefasından hoş.

Gönül, kemende benzeyen saçlarına dolaşma. Orda suçsuz günahsız yere kesilmiş nice başlar görürsün.

Gözün, bakışıyla kanımızı içiyor, sen de anlıyorsun bunu. Sevgili, kan dökeni korumak caiz değil.

Şu kapkaranlık gecede maksat yolumu kaybettim, ey yol gösteren yıldız, bir köşeden çık, görün.

Ne yana gittiysem ürküntüm arttı. Aman bu çölden, feryat bu sonu gelmez yoldan.

Bu yo'la nasıl olur da bir son düşünülebilir? Daha baş'langıçta binlerce, hattâ daha da fazla konak yeri var.

Hâfız gibi on dört rivayete göre Kur'an okusan faydası yok. Feryadına ancak aşk erişebilir, aşk (24).

(24) Kur'an, anlamı değişmemek üzere yedi türlü okunur. Bu yedi okunuş tarzı, on dört rivayetle bize kadar gelmiştir.

XIV

Saçları dağınık, terlemiş, gülümsemede, sarhoş. Gömleğinin yakası açık, gazel okuyor, elinde de bir surahi.

Nerkis gözü, kavga aramada, dudaklarından tessüfler dökmekte. Dün gece tam gece yarısında yatağımın başucuna gelip oturuverdi (25).

Kulağıma eğildi de hazin bir sesle ey eski âşıkım dedi, uykun mu var?

Anlayışlı birisine böylesine bir gece şarabı sunulur da artık şaraba tapmazsa aşk kâfiri olur o kişi.

Yürü be zâhit, tortulu şarab içenleri kınayıp durma. Bize ezel gününde bundan başka bir armağan vermediler ki.

Kadehimize ne döktüyse içtik. İster helâl cennet şarabı olsun, ister haram şarap.

Şarap kadehinin gülümsemesiyle sevgilinin büküm büküm saçları, Hâfız'ın tövbesi gibi nice tövbeler bozdu.

(25) Narsis, Yunan mitolojisinde güzel bir delikanlıdır. Aştan anlamadığı için kızlar, mâbutlara şikâyet etmişler. Mâbutlar da ona şu cezayı vermişler: Narsis, bir gün, bir dereye kendisinin aksini görüp âşık olmuş. Kucaklamak isterken suya düşüp boğulmuş. Çürüyen vücudu, bir çiçek haline gelmiş. Bu çiçek, bütün güzellere, bütün güzelliklere hayran hayran bakan bir göze benzediğinden eski edebiyatta nerkis, daima gözle beraber anılagelmiştir.

XV

Aklım da mahvoldu, dinim de. Sevgili, beni kınamaya koyuldu da hadi git dedi, benimle düşüp kalkma, artık senden hayır yok.

Bu mecliste, sevinçle bir an olsun oturup sohbet sonunda nedametle kalkmayan kimi duyduk, işittik?

Mum, nasılsa yanıldı da kendisini sevgilinin gülümseyen parlak yüzüne benzetti. Fakat bu suçunu affettirmek için âşıkların önünde nice geceler ayak üstü dikilip kaldı, ağladı, yandı yakıldı.

Çimenlikte bahar rüzgârı, o boyun posun, o yavaşlığın havasına düştü de gülle selvinin yanından kalktı, esip tozmaya koyuldu.

Sarhoş bir halde geçip gittin. Melekler âleminde halvete girenler bile seni görünce birbirlerine bakıştılar, bir kıyamettir koptu.

Boyluyum posluyum diye nazlanmaya kalkışan selvi, senin yürüyüşünü görünce utancından baş bile kaldıramadı, ayak bile atamadı.

Hâfız, su hırkanı at, belki canını kurtarabilirsin. Çünkü gösteriş ve keramet harmanı tutuştu, alevlendi.

XVI

Bilir misin, çeng ve ut ne sözler söylüyor, neler anlatıyor? Şarabı gizli için diyor, çünkü aşıkâr içenlere kâfir diyorlar.

Aşkın gizli ve ince noktalarını söylemeyin, duy-

mayın derler ama anlattıkları şu hikâye, ne müşkül bir hikâye.

Gençleri ayıplıyorlar, ihtiyarları kınıyorlar; aşkın namusunu yele veriyorlar, âşıkın da şerefini gideriyorlar.

Kimya ile uğraşanlar, hâlâ oimıyacak hayale kapılmadalar, iksir elde etmeye uğraşmadalar. Halbuki şimdiye dek kara kalbden başka bir şey elde edemediler (26).

Biz kapının dışındayız, yüz çeşit işe dalıp aldıyoruz ama perdenin ardında ne tedbirde bulunmadalar, haberimiz bile yok.

Yüzlerce şerefi, yüzlerce yüz suyunu yarım bir bakışla elde etmek mümkün, fakat güzeller, bu alışverişte ihmal göstermedeler.

Bir bölük halk, çalışıp çabalayarak sevgiliye kavuşmak ümidinde; bir büyük halk da işi kaza ve kadere bağlamakta.

Sözün hüîâsası şu: Zaman durmaz, aldanma. Bu iş yurdu, öylesine bir yer ki halden hale girer, değişir durur.

Şarab içmeye bak. Dikkat edersen şeyh de ri-yakâr Hâfız da, müftü de, muhtesip de (27).

XVII

Acaba herkesin parasını aýara vuracakları bir gün gelecek mi? Ah o gün bir gelse de sofuların her birini, bir kötü işle meşgulken yakalayıverseler.

(26) 4. nota bakınız.

(27) Muhtesip, hesaba bakan anlamına gelir. Eskiden şehrin ve esnafın işleriyle meşgul olan ve zabıta ahvalini idare eden memura bu ad verilirdi.

Bence dostların, bütün işleri bırakıp bir sevgilinin saçlarına yapışmaları daha münasip.

Erler, sâkinin saçlarına ne güzel sarıldılar, fakat felek, onları bir karar da tutsa.

Güzellere, gûnahtan sakınma kolunun gücünü kuvvetini söyleme. Bu alay, öyle bir alaydır ki bir kaleyi tek bir süvariyle zapteder.

Yarabbi, bu Türk güzelleri ne de yiğit, ne de kan dökücü. Kirpik okuyla her an birisini avlıyorlar.

Senin şiirine uyup ney dinliyerek raksetmek ne hoş. Hele elde de bir sevgilinin eli olursa.

Hâfız, zaman oğlanları, yoksulların dertlerine aldırış etmiyorlar. Bunlarla düşüp kalkmadansa aralarından çıkıp bir bucağa çekilmek daha iyi, mümkünse.

XVIII

Gönüle mahrem olan, sevgilinin evine girip yerleşti. Bu işi başaramıyan, inkâra düştü, bu hale inanmadı.

Gönlüm, perdeyi aştıysa ayıplama. Şükürler olsun Tanrıya, hiç olmazsa zan perdesinin ardında kalmadı ya.

Sofular, hep sarhoş oldular, sızdılar, fakat bu halleri unutuldu gitti de her pazar başında söylenen, yalnız bizim maceramız.

O billûr elden aldığımız al renkli şarabın her damlası bir hasret gözyaşı oldu da inciler saçan gözde kaldı.

Aşka düşüp ezelden ebede kadar âşık olan, yalnız gönlüm, ondan başka bu çeşit bir âşık görmedim ben.

Şu dönen gök kubbede aşk sözünün sesinden daha hoş bir yadigâr kaldığını görmedim.

Nerkis, gözüne özendi ama işveni elde edemedi ki. Sadece hasta ve mahmur bir hale düşüp kaldı, işte o kadar (28).

Bir hırkam vardı, yüzlerce ayıbımı örterdi. Hırka, şaraba ve çalgıya rehin oldu, elimde kalan, yalnız bir zünnar (29).

Hâfız'ın gönlü, bir gün olur, yine gelirim diye saçlarının seyran yerine gitti ama tutuldu kaldı orda, geri gelmedi gitti.

XIX

Sarhoş nerkislerine padişahlar bile kul köle. Akıllılar, lâ'l dudaklarının sarhoşu (30).

Senin sırrını seher yeli yaydı, benim aşkımı göz yaşı. Yoksa âşık da sır saklar, sevgili de.

Burdan geçerken iki kat saçlarının altından bir bak da gör: Sağda, solda ne dertliler var, ne matemliler.

Seher yeli gibi menekşeliğe bir uğra da gör. Saçlarının zulmünden nice kararsız yaşlılar var.

(28) 25. nota bakınız.

(29) Zünnâr, Hıristiyan rahiplerinin bellerine sardıkları yün veya kayış kuşağa denir.

«30) Nerkis için 25. nota bakınız. Lâ'l, koyu kırmızı ve yakut cinsinden değerli bir taştır. Şark edebiyatında dudaklar, bu taşa benzetilir.

Ey Tanrıyı tanıyan, cennet zaten bizim nasibimiz, yürü, işine bak. Asıl lûtfâ, kereme müstahak olanlar, günahkârlardır.

O gül yanaklara karşı gazel okuyan, yalnız ben değilim ki. Senin her yanda binlerce bülbülün var.

Meyhaneye git de benzin kızarsın. Zâhitlerin ibadet yurduna gitme. Ordakilerin hepsi mürayi, hepsi suçlu, hepsi kara yüzlü.

Ey kademi kutlu Hızır, tut elimi. Yoldaşların hepsi atlı, sade ben yayayım (31).

Hâfız, o parlak saçlarından halâs olmasın. Senin kemendine bağlananlar, her şeyden kurtulmuşlardır.

XX

Bakışlariyle toprağı altın haline getirenler, acaba bir göz ucuyla bize de bakmazlar mı?

Derdimi, sahte doktorlara söylemektense gizlemem daha iyi. Belki gizlilik âleminin hazinesinden bir devâ gelir de iyileşirim.

Sevgili, yüzündeki örtüyü kaldırmamakta, yüzünü kimseye göstermemekte. İş böyleyken herkes, neden kendi düşüncesine kapılır da onu anlatıp durur?

(31) Hızır, bir peygamber, yahut erendir. Türkçede «bengisu» denen dirilik kaynağını bulmuş, İlyas adlı bir peygamberle beraber bu sudan içmiştir. Bu yüzden kıyamete kadar bu iki zat hayattadır. Hızır karada, İlyas denizde, bönde kalanların yardımına erişirler. Şark efsanelerinde bengisu'ya, dirilik suyu anlamına gelen âbıhayat adı verilir.

İyi bir sonuca erişmek, ne zâhitlikle olur, ne rintlikle; işi Tanrıya bırakmak daha iyi.

Bilgi ve irfan sahibi ol. Çünkü erenler, aşk pazarında ancak bildiklerle, irfan sahipleriyle alış veriş ederler.

Şarab içmeye bak. Yabancılardan gizli olarak yapılan günah, gösteriş için edilen ibadetten yeğdir.

Şimdi perde örtülü, iş, her çeşit olup gitmede. Fakat perde kalkınca bilmem ne özür bulurlar, ne yaparlar?

Bu söze ateş bile ağlasa şaşılmaz. Gönül sahipleri, gönül hikâyesini çok hoş bir edâ ile anlatırlar.

Meyhaneye uğra da ordakileri sevindir, vakitlerini, sana dua etmeye harcasınlar.

Beni çağıracaksan hasetçilere duyurmadan çağır. Çünkü gerçek ihsan sahipleri, hayırlarını gizli yaparlar ve ancak Tanrı için hayırda bulunurlar.

Hâiz, sevgiliyle buluşma devri, sürüp gitmiyor. Padişahlar, yoksulların haline pek az aldıriş ediyorlar.

XXI

Bilmem ki düştüğümüz sarhoşluk, ne biçim bir sarhoşluktu, sâki kimdi, bu şarabı nerden getirdi?

Sen de al şarabı, tut sahra yolunu. Bülbül ne güzel çileyip şakımada.

Şu makam bilen çalgıcı, hangi perdeden çalmakta, hangi makamdan söylemekte. Âşına bir söz söyledi, bildiğimiz bir şeyi hatırlattı bize.

Gülle nesrinin gelişi mutlu olsun, hoş geldi me nekşe, safalar getirdi yasemin.

Gönül, gonca gibi çözülüp açılmayan işlerden şikâyetlenme; bak, seher yeli, düğümleri çözen bir esinti yolladı.

Yüreğimizin zayıflığına ilâç, sâkinin göz ucuyla bir işareti. Başını kaldır da bak, doktor geldi, ilâç getirdi.

İncinme ey şeyh, biz, Pîrimugana uymuşuz. Neden mi diyeceksin? Sen vadettin, vaadi o, yerine getirdi de ondan.

Felek, artık dileyerek, isteyerek Hâfız'a kul olur; çünkü kapınıza kaçtı, tapınıza sığındı.

XXII

Dün gece melekleri gördüm, meyhane kapısını çaldılar, Âdem'in balcığını yoğurdular, o balçıktan şarap kadehi yaptılar (32).

Şu topraktan yapılmış yeryüzünde oturduğum halde gizlilik bucağında, melekler âleminin tertemiz alanında oturanlar, benimle hemdem oldular, sarhoşçasına şarab içtiler.

Yetmiş iki milletin hepsini de mazur gör. Çün-

(32) İslâm inancına göre melekler, ilk peygamber ve ilk insan olan Âdem'i, çamurdan yoğurmuşlar, Tanrı, insan şeklinde yoğurulan o balcığa, ruhundan ruh üflemiş, Âdem de bu suretle canlanmıştır.

kü gerçeği görmedikleri için masal kapısını çaldılar (33).

Şükürler olsun, aramız düzeldi, barıştık. Sofular, buna şükretmek için oynıya oynıya şarab içmeye koyuldular.

Yalımına mumun bile güldüğü ateşe ateş demezler. Ateş, pervaneyi yakıp kül eden ateştir.

Sözün saçı, kalemle taranmaya başladığı günden beri hiç kimse Hâfız gibi düşünce yüzünden örtüyü açmadı; hiçbir şair, onun gibi şiir söyleyemedi.

XXIII

Yarabbi, seher çağı, meyhane mahallesinde ne kargaşalık vardı acaba? Sevgili ve sâki gelmişti, mumla meş'ale yanmıştı, hepsi de birbirine girmişti.

Hurafe, sese bile sığmıyan, sözle, sesle bile anlatılamıyan aşk, def ve ney feryadiyle coşmuştu, bağırıp duruyordu.

O divanelik meclisinde geçen bahisler, medreseye de sığmıyordu, medresedeki meselelere, dedikodulara da.

Gönül, sâkinin nazına, işvesine râzıydı, şükürler ediyordu, fakat talihsizliğinden biraz şikâyetlenmedeydi.

(33) Millet, bir inanç ve dünyaya ait hüküm sistemine denir ve din, şariat anlamına gelir. Bugünkü millet (ulus) anlayışıyle bu terim anlamı arasında fark vardır. Müslümanlıkta, yetmiş üç mezhep, yâni din yolu olacağı, bunların yetmiş ikisinin yanlış, birinin doğru olduğu hakkında bir peygamber buyruğu rivayet edilmiştir. Hâfız, bu beyitte, bu hadis'e işaret etmemedir.

Sevgiliye dedim ki: Beni dudağına havale et de bir öpücük versin. Güldü de benim nerden böyle bir muamelen var dedi.

Talihim kutlu, yaver. Dün gece ayla sevgilinin yüzü, karşı karşıya gelmişti.

Hâfız'ın derdine derman, sevgilinin ağzı ama ah, mürüvvat ve lûtf vaktinde ne kadar da daralıyor.

XXIV

Müslümanlar, bir vakitler benim de bir gönlüm vardı. Bir müşkülüm oldu mu ona danışırdım.

Dertten, bir girdaba düştüm mü onun tedbiriyle bir kıyıya varacağımı, bir kurtuluşa ereceğimi umardım.

Dert ortağıydı benimle, iş bilir bir dosttu. Gönül ehli olanların hepsi de ona dayanırlardı, ona güvenirlerdi.

Fakat sevgilinin civarında beni bırakıp kayboldu. Yarabbi, orası, ne etek tutan bir durakmış megerse.

Hünerle mahrumiyet ayıbı beraberdir, fakat benden daha mahrum bir yoksul da olur mu ki?

Merhamet et şu perişan cana, vaktiyle o da iş bilirdi, o da hikmetten anlardı. Aşk, bana söz söylemeyi bellettiği andan beri sözlerim, her meclisin nüktesi kesildi.

Artık Hâfız nüktecedir deme, çünkü biz gördük, o sağlam bir cahil.

XXV

Bundan önce âşıkların derdiyle bundan daha fazla dertlenirdik. Bize meylin, bizimle sohbetin, âlemlere yayılmıştı.

Anılsın o gece sohbetleri ki tatlı dudaklı güzel-
lerle aşk sırrından, âşıklardan bahsederdik.

Ezel sabahından ebed akşamının sonunadek
dostluğumuz, sevgimiz, bir ahit üzerindeydi, bir ka-
rar üzerinde.

Bu yeşil tavan çatılmadan, bu gök kemer kurul-
madan önce gözlerimiz, sevgilinin yay kaşlarına
hayrandı.

Sevgilinin gölgesi, âşıkın üstüne düştüyse ne
var? Elbette öyle olacaktı. Biz ona muhtaçtık, o bize
müştak.

Meclisteki ay yüzlülerin güzellikleri, adamda ne
gönül bırakırdı, ne din. Fakat biz, ahlâk güzelliğin-
den ayrılmadık.

Tesbihimin ipi koptuysa mazur gör beni. Elim,
gümüş gibi bembeyaz bedenli sâkinin eteğine sarıl-
mıştı.

Kadir gecesinde şarab içti diye ayıplama beni.
Sevgili sarhoş geldi, rafta da bir kadeh vardı, daya-
namadık, bir iştir oldu (34).

Hâfız'ın şiiri, daha Âdem Peygamber zamanın-
da bile, cennette nesrin ve gül defterlerinin yaprak-
larına ziynet olmuştu.

(34) Kadir gecesini, İslâm dinine göre Kur'an'ın indiği
gecedir ve Ramazan ayının on beşinden itibaren tek ge-
celerinden biridir. O gecenin ibadeti, bin aylık ibadetten
hayırlıdır.

XXVI

Âlemde, senin kapından başka bir sığınacağım yer, bu kapıdan başka başvuracağım bir makam yok.

Düşman kılıç çekti mi onunla savaşmayız, siperimizi atarız. Çünkü feryattan, ahtan başka bir kılıcımız yok ki.

Ne diye meyhaneden yüz çevireyim? Cihanı oraya yönelmekten daha iyi bir yol yordam yok bana.

Zaman, ömrümün harmanını ateşlerse de ki: Yak yandır, zaten ömür harmanının bir saman çöpü kadar bile değeri yok bence.

O suna boylu selvinin hırsızlama bakan nerkislerine kul köle olayım. Gurur şarabından öylesine sarhos ki kimseye iltifat etmiyor.

Kimseyi incitme de dilediğini yap. Şeriatimizde bundan başka günah yok.

Ey güzellik ülkesinin padişahı, dizginini kas da at sür. Hiçbir yol başı yok ki orda senden adalet isteyen birisi olmasın.

Her yanda bir tuzak görüyorum. Onun saçlarından başka bir sığınacağım yok.

Hâfız'ın gönül hazinesini saça, bene verme. Böyle işler, her kara kölenin, her kadir bilmezin harcı değil.

XXVII

Devlet feyzi, ezelde kime nasip olmuşsa ebede dek murat kadehi, canına hemdem olur.

Şaraptan tövbe etmek istedim de o an, iyi ama dedim, bu ağaç, sonunda pişmanlık meyvası verecek.

Süsen gibi seccademi omuzuma alıp zahit olmaya özendim; fakat hırkam, gül gibi şarap rengine boyanmış; bırak sen de, böyle müsiümanlık mı olur?

Kadeh mumu olmadıkça halvette oturamıyorum. Gönül ehlinin oturduğu bucak, nurlu, aydınlık olmalı.

Yüce himmetli olmaya çalış. Altın nakışlı kadeh olmazsa olmasın, şarap, rindin lâ'l renkli yakutudur.

İşimiz düzensiz görünüyor ama hor bakma. Bu ülkede yoksulluk, padişahlığın bile hasedini çeker.

Gönül, iyi adlı olmak istiyorsan kötülerle düşüp kalkma. A benim canım efendim, kendini beğenmek, nadanlık alâmetidir.

İşret ve sohbet meclisi, bahar, meclisteki sohbetlerde şiir sohbeti. Böyle bir âlemde sevgiliden şarap kadehini almamak, ağır canlılıktır doğrusu.

Dün, bir aziz dedi ki: Hâfız, gizlice şarap içiyor. A azizim, ayıbın gizli yapılması daha iyi değil mi?

XXVIII

Mart ayının bulutu göründü, ilkbahar rüzgârı esti. Şarap ve çalgı parası istiyorum, kim buyur, al diyecek?

Güzeller cilvelenmekte, bense kesemden utanıyorum. Aşk ve müflislik, pek ağır bir yük, fakat ne yapalım, çekmek gerek.

Cömertlik kıtlığı var, yüz suyunu satmaya değmez. Hırkayı satıp şaraba, güle harcamalı.

Galiba devletim uyanacak, bahtım açılacak; dün

gece dua ediyordum, tanyeri ağarmaya başladı.

Gül, sanki bir kerem sahibinin kokusunu aldı da bahçeye yüzünde bir duvakla geldi ama yüz binlerce de gülüşle kendini gösterdi.

Rintlikle eteğin yırtılırsa ne zararı var? Elbette bir elbiseyi de iyi bir adla paralarız.

Bilmem ki Hâfız'ın gönlüne şu âşık öldüren oku kim attı? Bildiğim ancak şu: lâtif şiirinden kan damlamaktaydı.

Padişahın adaleti, aşk mazlumlarının halini sormazsa bucaktakiler, artık huzur ve istirahatten tamahlarını kessinler.

XXIX

Ardına düşsem fitneler koparır, aramayıp otursam kinlenir, küser, öc almaya kalkışır.

Bir yol uğrağında vefakârlık ederek bir zamancağız peşine düşsem yel gibi gelir geçer.

Tamaa düşüp bir yarım öpücük istesem hok'ka gibi ağzından şekerler gibi yüzlerce alay, yüzlerce lâtife dökülmeye başlar, benimle eğlenmeye koyulur.

Nerkis gözlerinden gördüğüm o hîle yok mu? Nice yüz suyunu topraklara döker, nice adamlar aldatır.

Aşk sahrasının yokuşu da tuzaktır, inişi de; nerede bir aslan yürekli yiğit ki belâdan kaçınmasın?

Sen hemen ömürle sabır dile. Oyuncu felek, bundan da şaşılacak binlerce oyun oynar, görürsün.

Hâfız, teslim eşğine baş koy. Çünkü sen inada kalkıştın mı fe'lek de kalkışır; onunla başa çıkamazsın ki.

XXX

Müjde ey gönül, nefesiyle ölüleri diriltten dost gelmekte, onun güzel nefesinden birinin kokusu duyulmakta.

Ayrılık derdinden ağlama. Dün gece fala baktık, bir feryada erişen geliyor.

Hiçbir kimse yok ki civarında bir işi olmasın. O ay yüzlü güzele herkes bir hevesle gelmede.

Sevgilinin konağı nerde? Kimse bilmedi gitti. Şu kadar var ki bir çan sesidir, duyulmada.

Bir yudumcuk şarap sun. Herkes, kerem erbabının meyhanesine bir şey istemek için gelir.

Sevgili, gam hastasının halini sormaya meylederse de ki: Henüz bir nefestir gelmekte, işte o kadar.

Bu bağıın bülbülünün halini sorun. Bir kafesten gelen bir feryat duyuyorum, galiba tutulmuş, kafile düşmüş.

Dostlar, sevgili, Hâfız'ın gönlünü avlamak istiyor ha. Hiç öyle büyük ve şerefli bir doğan, bir sineği avlamaya gelir mi?

XXXI

Müjde geldi: Bahar oldu, çimenler bitti. Elimize bir para düşerse güle, şaraba harcamak gerek.

Kuşlar ötüşmeye başladı, şarap küpü nerde? Bülbül şakımaya koyuldu, gülün yüzündeki örtüyü kim açtı ki?

Sâkınnın işvesi, gönlümü öyle bir alış aldı ki artık ondan başka hiçbir kimseyle konuşmaya mecalim yok.

Ben, gül gibi şaraplara bulanmış hırkayı yakaçağım artık. Şarap satan ihtiyar, bir yudumcuk şaraba bile almıyor onu.

Yoldaş, aşk yolunun şaşılacak şeyleri çok. Bu çöldeki ceylândan erkek aslan bile korkup önüne katılarak kaçmıştır.

Aşk yurduna varmak için delilsiz adım atma
Bu yolda kılavuzsuz yürüyen kayboldu gitti.

Dertten şikâyet etme, edep yolunda zahmet çekmiyen rahata kavuşamaz.

Gözellerin elmaya benzeyen yanaklarını ısırma-
yan kişi, cennet meyvalarından ne zevk alabilir ki?

Hâfız, dilek bağından bir gül bile dermedi. Yoksa buralara mürüvvet rüzgârı esmedi mi ki?

XXXII

Kimsede dostluk eseri görmüyorum, 'dostlarımız ne oldular? Dostluk ne zaman bitti, sevenler nerde kaldılar?

Âbıhayat bulandı, kademi kutlu Hızır nerde?
Gül dalından kan damlamakta, ne oldu bahar rüzgârları? (35)

Hiç kimse, bir dosta karşı dostluk hukukunu güdüyor bu, dememekte, hukuk gözetenler ne hale düştüler, sevgililer ne oldular ki?

Bu ülkede padişahlar vardı, bu diyar, merha-

metli, sevgili kişilerin yurduydu. Merhamet, ne vakit sona erdi, padişahlar ne oldular?

Yıllardır adamlık madeninden bir lâ'l bile meydana gelmemekte. Ne oldu güneşin ziyasına, ne oldu yelin, yağmurun gayretine? (36)

Kerem ve başarı topunu ortaya attılar da kimsecikler çıkmıyor meydana. Nereye gitti o atlılar? (37)

Yüz binlerce gül açıldı, bir bülbül sesi bile yücelmiyor. Bülbüller neye uğradılar, ne haldeler?

Zühre, hoş bir nağme çalmakta, çengi mi yandı? Kimsede sarhoşluk zevkı yok, ne oldu şarab içenlere? (38)

Hâfız, Tanrı sırrını kimse bilmez, sus. Devir ne halde, zamaneye ne oldu diye kime soruyorsun? (39)

(36) Yakutun bir çeşidi olan lâ'l, halk kanaatine göre alelâde bir taşken güneşin ziyasıyla kızarır, değerli bir hale gelir.

(37) 5. nota bakınız.

(38) Zühre yıldızı, eski İran mitolojisinde müzik, aşk ve şehvet tanrısı olan bir kadındır. Yunan ve Roma'da da Venüs ve Afrodite diye anılan bu yıldız, aynı tarzdadır ve aynı şeylerin tanrısıdır. Bu bakımdan zühre, edebiyatta, daima aşk ve müzikle anılır. Çeng, eğri ve iki ucu birbirine yakın bir ağaca gerilmiş tellerden meydana gelen bir çalgıdır ve Romalılarıdaki harp denilen müzik âletine benzer.

(39) Bu şiir, devrini, geleceğe bildiren içli ağıtlardan biridir.

XXXIII

Seher yelinin nefesi miskler saçacak. İhtiyar âlem, yeni baştan gençleşecek.

Erguvan, akik renkli kadehi yaseminle sunacak. Nerkis, şakayıkı seyredecek.

Bülbül, ayrılık derdinden bu zulmü çekti ya, artık ta gülün otağına kadar nâralar atarak gidecek.

Mescitten meyhaneye gittiysem hoş gör. Vaaz uzun sürdü, baktım, zaman geçecek.

Gönül, bugünün işretini yarına bırakırsan yarın sağ kalacağına kim kefil oluyor ki?

Gül, pek azizdir, sohbetini fırsat bilin. Bahçeye şu yö'dan geldi, o yoldan gidiverecek.

Mahrem bir meclis. Çalgıcı, gazel oku, çalgı çal. Ne vakte dek böyle oldu, şöyle olacak deyip duracaksın?

Hâfız, varlık ülkesine senin için geldi. Bir ayak at da veda etmeye gel, çünkü nerdeyse gidecek işte.

XXXIV

Hoş geldi gül, safalar getirdi. Bu mevsimde, elimde kadehten başka bir şey olmasın. Bundan daha hoş bir iş olamaz.

Gönül hoşluğunu elde et, gönül hoşluğunu. Se-defte daima inci olmaz ki.

Ganimet bil bu mevsimi de gül bahçesinde şarab içmeye bak. Gül, öbür haftaya kalmaz, bu mevsim, çabucak geçer gider.

Ey şeyh, gel, bizim meyhanemizde cennette bile bulunmıyan şarabı iç.

Bizimle ders arkadaşısıysan şu sayfaları yıka, sil. Aşk bilgisi defterlere sığmaz.

Benden duy şu sözü: Öylesine bir güzele gönül ver ki güzelliği, süsle, bezenmekle olmasın.

Yarabbi, bana sersemlik vermeyen bir şarap sun, onu içeyim, başım hiç ağrımasın.

Yaratılışında incelik olmıyan kişi, Hâfız'ın şiirinde hatâ bulur ve beğenmez ancak.

XXXV

Gönlüm, güneş yüzlü güzellerin sevgisinden başka bir şey kabul etmiyor. Her yoldan öğüt veriyorum ama nafiye, tesiri yok.

A öğütçü, Tanrı için olsun, kadehten, şaraptan bahset. Hayalimize bundan daha güzel bir nakış gelmiyor ki.

Gül yüzlü sâki, gel, şu kıvı şarabı sun. Gönlümüzde bundan daha iyi bir fikir yok bizim.

Şarap surahisini gizlice taşıyorum, halk, koyununda kitap var sanıyor. Bu riya ateşi, defteri, kitabı yakmazsa şaşarım doğrusu.

Şu şaraba bu anmış yamalı hırkayı bir gün yakacağım ama şarap satanların piri, bu hırkaya bir kadehçik şarap bile vermiyor.

Dostlar, lâ'l renkli şaraba benzeyen dudağından safa bulmada. Çünkü o cevher, doğruluktan başka bir nakış kabul etmemekte.

Bu kadar güzel bir yüz, bu kadar güzel bir göz; sonra da ona bakma, gözünü yum diyorsun ha, hadi be vâiz, mânasız vaaz, kafamıza girmez.

Rintlere öğüt veren ve tanrının kaza ve kaderiyle uğraşan öğütçünün gönlünü görüyorum, pek dar, pek sıkıntılı, zavallıcığın galiba şarap kadehi yok.

Şu mecliste, mum gibi ağırlarken gülüyorum. Ateş gibi bir dilim ama ne fayda, sözüm geçmiyor.

Bir gün İskender gibi şarap kadehi aynasını elimde alayım da isterse bu ateş, bir zaman gelsin, beni yaksın, sarhoş etsin, isterse yakmasın, ayık kalayım; ne olursa olsun (40).

Sarhoş gözlerine kurban olayım, gönlümü ne de güzel avladı. Hiç kimse vahşi kuşları bundan daha iyi bir tarzda avlıyamaz.

Söz, bizim ihtiyacımızla sevgilinin istighnasında. Gönül, sihirbazlık, neye yarar sevgiliye tesir etmedikten sonra.

Devletli, Tanrı için olsun, kapından başka bir kapı, yolundan başka bir yol bilmeyen yoksuluna merhamet et.

Padişahlar padişahına şaşıyorum; bu kadar güzel ve tatlı şiir söylediği halde Hâfız'ı neden baştan ayağa dek altınlara garketmiyor?

XXXVI

İşin içyüzünü bilen biri, seher çağı, sâf şarapla abdest aldı, arınıp temizlendi de meyhaneyi ziyarette geldi.

Güneşin altın kadehi gizlenince bayram ayı, kadehin dönmesini emretti.

(40) 2. nota bakınız.

Ne hoştur, ne güzeldir dertlere düşüp göz yaşıyla, ciğer kaniyle yıkanıp temizlenen kişinin namazı, niyazı.

İmam, o anda namaza niyetlendi ama hırkasını üzüm kızının kaniyle yıkamış, bu yüzden namaza duramadı.

Gönlüm, saçlarının halkasına canlar verdi de fitneler satın aldı ama ne kâr etti bu alış verişe gişmeden, onu bilemem.

Hâfız, cemâat, bu gün imamı beklerse haber ver: Şarapla yıkandı o, nafile beklemesinler.

XXXVII

Sûfî, gül devşir, yamalı hırkayı dikene bağışla, bu acı yobazlığı tatlı şaraba ver.

Tasavvuf herzelerini, akla sığmaz saçmaları, çeng âhenginin yoluna koy; tesbihi, sarığın, yana salverilmiş ucunu şaraba ve sarhoşluğa ver gitsin.

Şu ağır softalığı, güzel sevgili de satın almaz, sâki de. Sen de onu yeşillik halkasından bırak, bahar rüzgârına terkediver.

Ey âşıkların ulusu, benim yolumu, lâ'l renkli şarap vurdu, fakat kanımı ondan isteme, öc almaya kalkışma; sevgilinin derin çene çukuruna bağışla onu.

Yarabbi, gül mevsiminde kulun kusurunu affet, bu macerayı selviyi, ırmak kıyısına bağışla.

Ey maksat kaynağına yol bulan, muradına kavuşan, bu topraklara karılmış kula da şu denizden bir katrecik ver.

Gözün, güzelleri görmedi, âşık olmadın. Bunun şükranesi olarak bizi Tanrı'nın affına, lütfuna terket.

Sâki, sevgili, sabah şarabı içerse de ki: Geceleri uyumayan Hâfız'a da bir altın kadeh sun.

XXXVIII

Ne hoştur Şiraz, ne hoştur o misli bulunmıyan şehir. Yarabbi, sen zevalden koru.

Rüknâbâdımız daima şen olsun, arı duru suyu, insana Hızır ömrünü bağışlamada (41).

Câferâbâd'la Musallâ arasından esip gelen şimal rüzgârı, seher yelinin kokusuyla karışır da gelir (42).

Şiraz'a gel de olgun adamlarından Rûhülkudüs feyzini iste (43).

Seher yeli, o sarhoş ve şuh esmer güzelinden haberin var mı, ne haldedir acaba?

O tatlı dilber, kanını bile dökse hoş gör ey gönül, ana sütü gibi helâl et.

Kim, orda mısır şekerinin adını andı da Şiraz'daki tatlı dilli güzeller, onu utandırmadılar? (44)

Hâfız, mademki ayrılıktan korkuyordun, neden vuslat günlerine şükretmedin?

(41) 9. nota bakınız.

(42) Aynı nota bakınız. Câferâbâd, Şiraz'da bir mesire yeridir.

(43) Rûhülkudüs, Hıristiyanlıkta, kudreti temsil eden kutlu ruhtur. İslâmiyettede, peygamberlere Tanrı buyrunu getiren Cebrail adlı meleğin bir adıdır.

(44) Mısır'da şeker kamışı yetiştiğinden eski edebiyatta Mısır, daima şekerle beraber anılır.

XXXIX

Öyle sert bir şarab isterim ki insanı yıksın, kendinden geçirsin, ben de bâri bu suretle bir an olsun, dünyayı da unutayım, kötülüklerini de ve biraz olsun huzura kavuşayım.

Şarap sun, çeng çalan zührenin oyunuyla silâh-şorluğuna güvenip feleğin düzeninden emin olmaya gelmez, kimse kaderden kurtulamaz (45).

Aşağılık kişileri doyurup besleyen zaman sofrasında huzur ve istirahat balı yoktur. Gönül, tamahını, hırsını bu sofranın acı nimetlerinden de kes, tatlı nimetlerinden de.

Behrâmı Gûr'un avlandığı yayı at da eline Cem kadehini al. Çünkü ben, bu sahrayı çok döndüm dolaştım, ortada ne Behram var, ne mezarı (46).

(45) 38. nota bakınız.

(46) Behram, 420 yılında tahta geçen Sâsânî hükümdarıdır. Yirmi yıl saltanat sürmüştür. Gûr, mezar ve yaban eşiği anlamlarına gelir. Ava düşkün olup yaban eşiği avladığı için bu lâkapla anılmış ve yine bir av esnasında bir çukurâ düşüp ölmüştür. Eski İran, Yunan ve Roma'da savaş tanrısı olan ve bir delikanlı suretinde temsil edilen mirrih yıldızına da farsçada behram denir. Bütün bu münasebetlerle çeşitli anlamları bakımından beyitte «söz topluluğu» yapılmıştır. Cem, eski Hint - İran dininde, Yunanın Apollon'una karşılık güneş mâbudu olan ve gökyüzünün gözü ve oğlu sayılan Yen'dir. İran'ın mitolojik tarihine Cem, Cemşid adıyla geçmiştir. Rivayete göre yedi yüz, yahut bin yıl yaşamış ve son zamanlarında tanrılık dâvasına kalkışmış, nihayet Arap soyundan Dah-

Yoksulları görüp gözetmek, ululuğa zarar vermez. Süleyman bile o kadar ululuğuyla beraber karıncaya lûtuflarda bulunur, iltifatlar ederdi (47).

Gel de sâf şarapla sana zamanın sırrını göstereyim, ama bir şartla: O sırrı, gönül gözleri kör olan tabiatsızlara göstermiyecek, sezdirmeyeceksin.

Sevgili'nin yay kaşları, Hâfız'dan yüz çevirmez ama bu kuvvetsiz kollarını görünce gülümser durur.

XL

Şarab içersen bir yudumunu da yere serp. Başkasına faydası dokunan gûnahtan hiçbir korku yoktur.

Yürü, neyin varsa harca, ye, esirgeme sakın. Çünkü zaman, hiç esirgemedi helâk kılıcını vura-caktır sana.

hâk adlı birisi, saltanatı zaptetmiş, Cem de Çin ülkesine kaçmış ve orada ölmüştür. Dahhâk da, eski Hint - İran dininde, on ayıp anlamına gelen «Deh - âk» adıyla anılan bir şer tanrısıdır. Efsaneye göre üzüm ve şarap, Cemşid zamanında bulunmuş, yapılmış ve içilmesi âdet olmuştur. Bu bakımdan Cem ve Cemşid, daima kadehle, şarapla, üzümle, meclisle anılır. Yüzükle anılınca, Süleyman Peygamber kastedilir.

(47) Süleyman, İsrailoğulları hükümdarlarındandır. Kur'an'a göre aynı zamanda peygamberdir. Pek zengin ve debdebeli bir hükümdardır. Kur'an'da, bir karıncayla konuştuğu hikâye edilir. Halk arasında da, bir karıncanın, Süleyman'a karınca budunu armağan getirdiği söylenir. Karınca, aczin, Süleyman da kudretin sembolü olarak daima beraber anılır.

Ey nazla, nimetle yetişip gelişen selvi boylum, ayacağının toprağı için olsun, öldüğüm zaman mezarıma gel, ayacağın toprağımdan çekme.

İster cehennemlik olsun, ister cennetlik. İster insan olsun, ister peri. Yol ehlinin hasislik etmesi, hepsinin de mezhebinde kâfirliktir.

Bu gök kubbeyi kurân mühendis, şu altı taraflı kiliseyi öylesine kurmuştur ki hiç kimse bu kilisenin çukurundan kurtulamaz (48).

Üzüm kızının düzeni, akıllı bir şaşırttı ki; dilerim asma çardağı, kıyamete dek harab olmasın.

Hâfız, meyhane yolunu tuttun da bu âlemde ne de hoş gelip geçtin. Gönül ehlinin duası, tertemiz gönlünün enisi olsun.

XLİ

Tanrı iyilikler versin, hoşluklar nasibetsin sana ey şimal rüzgârı, bize vuslat çağı gibi esip gelmedesin.

Selmâ ne oldu, Zîselem'deki sevgili ne âlemde? Komşularımız nerde, halleri nasıl? (49)

(48) Altı taraf şunlardır: Alt, üst, ön, ard, sağ, sol. Bu altı yön, her varlıkta vardır. Altı taraflı kiliseden maksat maddî âlemdir, dünyadır.

(49) Selmâ, Arap şiirlerinde çok geçer. Muayyen bir kadın adı olmakla beraber sevgiliye verilen bir addır da. Zîselem de, Arap şiirlerinde geçer, bir yerin adıdır. Arap edebiyatının tesiriyle yazılan bu şiirde de devrinin intibaları görülüyor.

Meclis yeri, şarab içen erlerle dudağına dek dolu kadehlerden hâlî kaldı.

Yurt, mamurken yıkıldı gitti. Ne halde olduğunu yerlerde kalan eserlerden sorun.

Şimdi artık ayrılık gecesi gölge saldı. Bakalım, geceleyin giden hayal yolcularından ne doğacak?

Aşk hikâyesinin sonu gelmez. Söz şöyle dursun, hal diliyle bile anlatılmasına imkân yok.

Güzelimiz, güzelliğin son derecesine vardın da muradına eriştin. Kem gözleri ırak etsin dilerim Tanrı senden.

Ey koruluğun habercisi rüzgâr, Tanrı korusun seni, merhaba merhaba, gel gel.

Hâfız, ne vakte dek aşk derdine sabredip duracaksın? Âşıkların feryadı hoştur, feryad et, ağla, inle.

XLII

Sevgi kokusunu da kokladım, vuslat şimşegini de gördüm. Sen gel ey şimal rüzgârı, kokuna kurban olayım ben.

Ey sevgilinin devesini mavallarla süren, dur, konakla. Yüzünün iştiyakiyle sabretmem mümkün değil, fakat takatim de kalmadı artık, birazcık dinlenelim.

Vuslat günü, perdesini saldı. Buna şükredelim de ayrılık gecesini anmıyalım. O gecenin macerası söylenmese daha hoş.

Sevgili, mademki uzlaştı bizimle, özürler dilemede; ne yaparsa yapsın, artık engelin cevriyi, cefasını çekebiliriz.

Gel, gözün, güller saçan yedi perdesini de bu hayâlî iş yurdunu bezemek için yaptık, döşedik.

Daralmış gönlümde, ağzının hayalinden başka bir şey yok. Dilerim, kimse, benim gibi olmayacak bir hayal peşine düşmesin.

Garip Hâfız, senin aşkının şehidi oldu, fakat lûtfet, mezarımıza uğra bir kere, canımız, helâldır sana.

XLIII

Başım hoş ve yüksek sesle söylüyorum: Ben, hayat nefhasını, kadehten aramaktayım.

Zâhitliğin asık suratı, şarab içenlerin yüzünde yok. İyi huylu sarhoşlara vermişim irademi.

Pirimugan da yüzüme bir kapı açmazsa hangi kapıya baş vurayım, nerden bir çare arayayım?

Bu çayırılıkta kendi kendisine bitti diye beni kınama. Nasıl yetiştiriyorlarsa öyle bitmedeyim.

Sen, arada tekkeyi, meyhaneyi görüp durma. Tanrı tanıktır ki nerde olursam olayım, yine oyum ben, yine onunlayım.

İstek yolunun tozu, murat kimyasıdır. O amber kokan toprağın kuluym ben.

O yüce boylu güzelin sarhoş nerkislerine çektiğim iştihak yüzünden elimde, lâle gibi şarap kadehi var, ırmak kıyılarına düştüm.

Sevgilinin kaşları, beni top gibi çevgânına çekti ama ben yine de âvarelikle bir efsane oldum.

Şarap getir; Hâfız'ın fetvasıyla temiz gönülden riya tozunu, kadehin feyziyle yıkayıp arıtacağım.

XLIV

Açıkça söylüyorum, bu sözümünden de neşelenmekteyim, gönlüm sevinçle dolu: Aşka kulum ben, iki cihandan da hürüm.

Kutluluk gül bahçesinin kuşuyum, şu olaylar tuzağına nasıl düştüm, bu ayrılığı nasıl anlatayım?

Melektim ben, cennet de makamımdı. Beni, bu çok harap yere Âdem getirdi (50).

Civarının havasıyle tûbâ ağacının gölgesi de hatırımdan çıktı, hurinin gönül alıcılığı da, havuz kıyısı da (51).

Bahtımın yıldızını, hiçbir yıldız bilgini tanımadı. Yarabbi, ben şu dünya anasından ne talihle doğdum ki?

Aşk meyhanesinin kapısına, kulağı küpeli bir kul olalı her an yeni bir gam, beni kutlamaya gelmekte.

Gözbebeğim, gönlümün kanını içmekte amma gönlüm de buna lâayık; neden insanların gözbebeğine gönül verdim?

Hâfız'ın yüzünü saçlarıyla göz yaşlarından arıt. Yoksa bu daimî sel, temelimi yıkacak.

XLV

Güzeli ve şarabı bırakacak rint değilim ben. Muhtesip de bilir ki bu işleri pek yapamam ben (52).

Tövbe edenleri defalarca ayıpladığım halde de-

(50) 32. nota bakınız.

(51) 11. nota bakınız.

liyim gül mevsiminde şaraba tövbe edersem.

Sabah rüzgârı, gül mecmuasını lûtf suyuyla arttıktan sonra artık ben defter sayfasına bakarsam bana sapık ve tabiatsız adını tak.

Lâle eline şarap kadehini almış, nerkis sarhoş. Fakat günahkârlıkla sadece bizim adımız çıkmış, dâvam çok ama Yarabbi, kimi hâkim yapayım?

Aşk bir incidir, meyhane deniz, ben de dalgıç. O denize bir kere daldım, bakalım başımı nerden çıkaracağım?

Yokluk tozlarına bulandım ama eteğimi güneş çeşmesiyle bile ıslatmak himmete sığmaz.

Yoksullukta bile elimde sultan hazinesi var. Aşağılık kişileri yetiştiren feleğin dönüşüne niye tahmah edeyim?

Ey şehri birbirine katan güzelim, bir an olsun dizgini zaptet de yoluna göz yaşlarımı serpeyim, yüzümü döşeyeyim, yolunu incilerle, altınlarla beze-yeyim.

Göz yaşlarından yakut ve lâ'l dolu hazinelerim var. Neden yıldızı yüce güneşin feyzine göz dikeyim?

Feleğin ahdine, peymanına o kadar itibar edilmez. Bundan böyle ahdedersen de kadehle ederim, şart edersem de.

Sevgili, âşıkların ateş içinde kalmalarını istiyorsa kevser çeşmesine bile bakarsam gözüm kör olsun (53).

Dün gece lâ'l dudakları Hâfız'a işvelendi ama ben bu masallara inanacak adam mıyım?

(52) Muhtesip için 27. nota bakınız.

(53) Kevser, cennette, Muhammed Peygamber'e ait bir havuzdur.

XLVI

Gül mevsiminde şarabı terkedeyim, hâşâ. Ben akıllılıktan dev vurmaktayım, bu işi nasıl yaparım?

Nerde çalgıcı? Gelsin de bütün zâhitlik ve bilgi mahsulünü çeng ve ney sesine feda edeyim.

Gönüm, medrese dedikodularından iğrendi, yeter artık. Bir müddet de sevgiye ve şaraba hizmet edeyim bâri.

Sabah rüzgârı habercisi nerde? Gelsin de o talihi kutlu, o kademi yomlu vefadar ayrılık gecesinin şikâyetlerini söyliyeyim.

Zamane ne vakit vefakâr oldu ki? Şarap kadehini getir de Cem ve Kâvus'un maceralarını anlatayım (54).

Ame! defterimin karalığından korkmam. Mahşer günü, onun feyziyle bunun gibi yüzlerce defteri dürer, devşiririm, (55).

Sevgilinin Hâfız'a âriyet olarak verdiği bu canı da bir gün yüzünü görüp ona teslim edeyim.

XLVII

Gel de güller saçalım, kadehe şarap dökelim, feleğin tavanını yarıp yıkalım da başka bir şekilde, yeniden kuralım.

(54) Cem için 46. nota bakınız. Kâvus, İran'ın mitolojik tarihinde bir hükümdardır. Meşhur İran-Turan savaşları, bu hükümdarın zamanında olmuştur.

(55) 19. nota bakınız.

Gam, âşıkların kanını dökmek için asker çeker, akın ederse sâki ile beraber saldıralım, kökünü ka- zıyalım.

Erguvan renkli şarap kadehine gül suyu karış- tıralım, güzel kokulu rûzgârın buhurdanlığına şe- kerler atalım.

Elinde böyle güzel saz varken, a çalgıcı, güzel bir şey çal da ellerimizi salarak gazel okuyalım, a- yaklarımızı vurarak rakedelim.

Ey seher yeli, vücudumuzun toprağını o eşiği yüce sevgiliye savur, belki bu suretle o güzeller pa- dişahını görmeye muvaffak oluruz.

Birisi akıldan dem vurmakta, öbürü tasavvuf terimleri söyleyip durmakta. Gel de bu dâvaları hü- küm sahibine bırakalım.

Ebedî cenneti istiyorsan bizimle meyhaneye gel, seni bir gün küp dibinden Kevser havuzuna atı- verelim (56).

Şiraz'da güzel söz söylemeye, hoş söz okumaya çalışmıyorlar. Gel Hâfız, kendimizi bir başka diyara atalım.

XLVIII

Âşıklık, gençlik, lâ'l renkli şarap. Ağyarsız bir meclis, hemdem dost ve daimî işret.

Şeker ağızlı sâki, tatlı sözlü çalgıcı, her hali, her hareketi iyi bir arkadaş ve güzel şöretli bir yoldaş.

Letafette, temizlikte, sâflıkta âbıhayatı bile im- rendiren güzelim bir sevgili. Güzellikte, alımda do- lon ayın bile haset ettiği bir dilber.

Cennet köşkü gibi gönüller çeken bir meclis yeri, çevresi cennet bağına benzeyen bir gül bahçesi.

Oturanlar, herkesin iyiliğini isterler, hizmet edenler edepli. Sevgililer sır saklamada, âşıklar dostların dileğine uymada.

Gül renkli şarap keskin, mezesi, sevgilinin lâ'l dudağı, âdeta halis yakutu andırmada.

Sâkinin bakışları, akıllar yağmalamaya kılıç çekmiş. Sevgilinin saçları, gönül avlamaya ağ kurmuş.

Hâfız gibi lâtifeci, tatlı sözlü bir nükteciyle Hacı Kivâm gibi âleme, ihsan nedir, öğreten, cihanı aydınlatan bir zat da o mecliste (57).

XLIX

Görüşmek de müyesser oldu, öpüp koçmak da.. Bahtımdan da hoşnudum, zamandan da.

Yürü zâhit, talih bana yâr oldukça kadeh de elimden düşmez, sevgilinin saçları da.

Biz, kimseyi rintlikle, sarhoşlukla ayıplamayız. Güzellerin lâ'l dudakları da hoş, tatlı ve lezzetli şarap da.

Gönül, sana müjde vereyim; muhtesip öldü, dünya şarapla, şarab içen güzellerle dopdolu.

Kötü göz, pusuda bizi gözleyip dururdu, nihayet

(57) Hacı Kivâmedin Hasan, ilhanlılardan Sultan Hasan'la oğlu Sultan Üveys zamanında vezirlikte bulunan zattır. 1353 te ölmüştür.

düşman da aradan kalktı, gözyaşlarımız da akmaz oldu.

Gönlü perişan etmek hiç de akıl kârı değil; bir cönk iste, sürahiyi de getir (58).

Aşk toprağındakilere dudağından bir katre şarap saç da toprak lâ'l rengine gelsin.

Mademki bütün âlem sana ulaşmak ümidiyle diri. Ey güneş, üstümüzden gölgeni eksik etme.

Lâlenin de yüzüsu güzellığının feyziyle, gülün de. Ey lût•f bulutu, bu toprak kula da bir feyiz rahmeti ver.

Yeryüzü adalet çevganına kapılmış bir top, hatâ bu yüce gök kubbe bile.

Âdet olduğu veçhile aylar, yıllar gelip geçtikçe, güzler, baharlar birbiri ardından geldikçe

ululuk köşkü ululardan da hâlî kalmasın, selvi boylu, gül yanaklı sâkilerden de!

Hâfız, saçlarına esir oldu, Tanrıdan da kork, Süleyman iktidarına mâlik vezirin adaletinden de!

L

Kalk, meyhane kapısından feyiz dileyelim, sevgilinin yoluna oturalım, bir murad isteyelim.

Galiba vuslat yoluna gidecek azığımız yok, yoksullukla meyhane kapısına varalım da azık dileyelim bâri.

Kanlı gözyaşlarımız akmakta amma ona elçi o-

(58) Cönk, eni dar, bozu uzun olan ve enine açılan mecmualara denir. Bu çeşit mecmualara «sığır dili» denildiği de vardır.

larak yollamak için yüreği temiz birisini arayalım.

Aşkın derdinden bezer de bir yardım istersek, derdinin, gönlümüze açtığı dağın lezzeti haram olsun.

Beninin noktasını göz levhine nakşetmiye ne imkân var, ne de gözümüz, buna lâayık. Fakat göz bebeğinden bir mürekkep istesek belki nakşedebiliriz.

Gamını, ancak neşeli gönülde bulmak imkânı var. Biz de gamına lâayık olmak ümidiyle neşeli bir gönül arayalım.

Hâfız, medrese kapısında ne vakte kadar oturup duracaksın? Kalk da meyhane kapısından bir feyiz, bir lûtf isteyelim.

LI

Biz kötü söylemez, batıla meyletmez, kimseyi yasa giriftar eylemez, kimseye mor yas elbisesi giydirmeyiz.

Bilgimizin defterine yanılacak şey yazmayız, Hakk'ın sırrını da oyun ve hokkabazlık kâğıtlarına katmayız.

Yoksulla zengini azla, çokla ayıplamak kötü bir şeydir. En uygun iş şu: Hiçbir surette kötü işte bulunmıva'ım.

Felek, hünerlilerin gemisini parçalar; bu mualâk denize dayanmamamız daha doğru ve iyi.

Yoldaşların huzuruna atımızı sıçrata sıçrata bir hoş kosarız, yağız atla sırmalı eğeri düşünmeyiz bile!

Padisah, rintlerin bir yudumcuk şarabını hürmetle icmezse biz de ona süzme ve halis şarap verecek iltifatta bulunmayız.

Bir hasetçi, hicvederek bir yoldaşı incitirse de ki: Gönlünü hoş tut, biz, ahmağın sözüne kulak asmayız zaten.

Hâfız, düşman yanlış bir söz söylerse iltifat etmeyiz, doğru söylerse zaten doğru söze darılmaz, savaşımayız.

LII

Yolunun toprağına yüzlerce defa yüz koyduk. Halkın teveccühünü de bir tarafa attık, nefretini de.

Zayıf gönümöze cihanın yükünü yüklemelik. Bu bağlanmış yükü, bu dengi bir tarafa koyuverdik.

Medresenin damını, kemerini, dedi-kodusunu, tartışmasını, kadeh ve ay yüzlü sâki yolunda terkettik.

Takva mülkünü askerle almadık, saltanat tah-tını güçle kuvvetle elde etmedik biz (59).

Sevgilinin gözünün denizindeki dalga, ne oyun oynayacak acaba diye sinirbaz gözlerinin işvelerine vurulmuşuz.

Serkeş zülfü 'olmayınca kara sevdalı başımızı, aşk sersemliğiyle menekşe gibi kendi dizimize koymuşuz.

Ümit bucağında yeniay gözliyenler gibi istek gözünü o mukavves kaşa tuttuk.

Bir işarette bulun, bir emret, ümitli gözümüzü o mukavves kaşlara diktik, beklemekteyiz.

Hâfız dedim, kaybolmuş gönlün nerde? Nerde olacak? O büklüm büklüm saçlarının halkalarında.

(59) Takva, Tanrıdan çekinmek, şüpheli şeylerden kaçınmak anlamlarına gelir.

LIII

Yolunun toprağı olsam benden eteğini silker, gönlünü ver bana desem yüzünü çevirir.

Renkli yüzünü, gül gibi herkese gösterir; ört saklan desem benden örtünür, benden saklanır.

Gözüme, bir an doya doya bak artık dedim, dedi ki: Benden kanlı ırmaklar mı akıtmak istiyorsun?

O kanıma susamış, ben dudağa susuzum. Bakalım, sonu neye varacak? Ya o benden maksadına erişir, ya ben ondan.

Ferhat gibi acılıkla, elemle can versem de korkum yok. Benden birçok şirin hikâyeler kalacak ya (60).

Huzurunda mum gibi eriyip can versem sabah gibi elemime gü'ler; bu halinden alınıp incinsem nazik hatırı incinir.

Dostlar, ağzından bir öpücük almak için can verdim, fakat razı olmuyor. Bakın ufak bir şey için bu alış veriste nasıl geri kalıyor!

Hâfız, sabret, eğer gam dersini bu çeşit alırsam ask, her köşede her bucakta benden efsaneler söyleyip duracak, beni âleme destan edecek.

(60) Ferhat, Şirin adlı bir kıza âşık olan delikanlının adıdır. Engeller, kavuşmalarına mâni olmuşlar, tek başına bir dağı delip şehre su akıtan Ferhad'a, Şirin'in öldüğünü haber vermişler, o da elindeki külüngü başına vurup kendini öldürmüştür. Şirin, bunu duyunca Ferhad'ın ölüsünün yanına gelmiş, onun belindeki hançeri çekip kendi kalbine saplayıp intihar etmiştir. İran şairlerinin işledikleri bu hikâye, halka da yayılmıştır.

LIV

Allah için olsun, hırka giyen zâhitlerle az otur, varını yoğunu elden aldırmaş rintlerden yüzünü gizleme!

O hırkada ne kirler var, ne kirler! Ne hoştur, ne mübarektir şarap satanların elbiseleri!

Tabiatın nazık, hırka giyenlerin kabalıklarına tahammül edemezsin sen.

Gel de şu mürailerin hilesine bak. Sürahinin gönlü kan kesildi, çeng coştı, kükredi.

Mademki beni sarhoş ettin, çekingen durma, mademki bana ballar, şerbetler sundun, zehir içirme.

Ben, sofuya benziyen şu adamlarda bir dert bile görmedim. Tortulu şarap içenlerin işretleri sâf olsun!

Hâfız'ın yüreğinin yanıklığından çekin, kaynıyan bir çömlek gibi göğsü var!

LV

İnce keten libaslar giyinip eteğini çekerek gitti. Yüzlerce ay yüzlü güzel, hasedinden keten gömleklerinin yenini, yakasını yırttı!

Şarabın verdiği hararetle yanağındaki ter taneleri, gül yaprağına damlamış çiğ tanelerine benziyordu.

Cana can katan yakut gibi dudakları, letafet suyundan doğmuş, güzel ve salına salına yürüyen şimşir boyu, naz ü naimle beslenip büyümüş, yücelmiş.

Fasih ve tatlı bir söz, yüce ve usul bir boy, lâtif ve gönüller çekici bir yüz, süzgün gözler...

Bir o gönüller çeken lâ'l dudaklarına bak, bir o gönüllere ıstıraplar veren gülüşü seyret, güzel yürüyüşünü gör, o mevzun adımlara bak.

O kara gözlü ceylân, tuzağımızdan gitti; dostlar, bu ürküp kaçan gönüle ne çare edelim?

Elinden geldikçe nazar ehlini incitme sakın ey seçilmiş sevgili; dünyanın vefası yoktur.

O gönül aldatan gözünün nazını niceye bir çkeyim? Ne olur ey iki gözümün nuru, bir gün de bir göz ucuyla bir işveyle bakıver!

Eğer mübarek hatırın Hâfız'dan incindiye lûtfet, söylediklerimize, duyduklarımıza tövbe ettik, yine gel!

LVI

Dün gece yarı uykulu, mahmur, hırkayla secade ıslak ve şaraba bulanmış bir halde meyhaneye kapısına gittim.

Şarap satan muğbeçe hayıflanarak geldi, dedi ki: Ey uyuklıyarak yola giden, uyan!

Bir yıkan, arın da ondan sonra meyhaneye gel ki bu harap tekke, senin yüzünden pislenmesin.

Niceyedek dudakları tatlı dilberlerin havasına uyacaksın, niceyedek ruh cevherini erimiş yakuta bulayacaksın?

İhtiyarlık konağından tertemiz geç, hocalık elbisesini de gençlik elbisesi gibi bulaştırma.

Aşk yolunun yüzgeçleri, bu derin denize gar-koldular da yine suya bulanmadılar, yine ıslanmadılar.

Temizlen, arın, tabiat kuyusundan çık. Çünkü toprakla bulanmış su, berrak görünmez, neşe vermez.

Dedim ki: Ey cihanın canı, bahar mevsiminde gül defteri halis şarapla ılsansa, berrak şaraba bulansa ayıplanmaz.

Dedi ki: Hâfız, dostlara muamma sâtmıya, nükte yapmıya kalkışma. Ah bu şeçit itaplara bulanık lûtuftan!

LVII

Bütün muğ mabetlerinde benim gibi bir deli divane yok; hırka bir tarafta şaraba rehin olmuş, defter bir tarafta.

Gönül, padişahın aynası amma tozlanmış. Tanrıdan tedbiri isabetli ve aydın birisiyle arkadaşlık etmek istiyorum.

Bir daha meclisi beziyen bir güzel olmadıkça şarab içmemiye, şarap satan dilberin huzurunda tövbe ettim.

Eteğime gözümünden dereler, ırmaklar akıttım. Belki kucağıma bir suna boyulu selvi dikerler.

Getir şarap gemisini, sevgilinin yüzünü görmüyorum, gözümün her köşesi gönül gamından bir deniz kesildi.

Bu hikâyeyi belki mum dile getirir. Yoksa pervanenin söz söylemiye meylî yok.

Nerkis, gözünün şivesinden bahsettiyse incitme. Gönül gözleri açık olanlar, bir körün ardına düşmezler ya.

Seher çağı meyhane kapısında bir Hıristiyanın defle, neyle söylediği şu söz ne kadar hoşuma gitti:

Eğer müslümanlık, Hâfız'ın müslümanlığıysa
vay, bu günün ardında bir yarın varsa, vay!

LVIII

Güzelim, cennet, senin civarından bir hikâye.
Hurilerin güzelliğini övüp anlatış, yüzünden bir ri-
vayet.

İsâ'nın ölüleri diriltten nefesleri lâ'l dudaklarına
mahsus bir huy, Hızır'ın içtiği âbıhayat, tatlı duda-
ğından bir hikâye.

Gönlümün her parçası bir dert, bir gam hikâ-
yesidir; huylarından her satır, rahmetten bir âyet-
tir.

Gülü, senin güzel kokun yetiştirmeseydi, gül,
senin kokunla kokmasaydı ruhanîler meclisine ner-
den koku salardı?

Sevgilinin kapısı toprağının isteğiyle yandım
yakıldım da ey seher yeli, beni korumadın, bunu u-
nutma sen!

Gönül, ömrün ve bilgin saçma sapan şeylere
sarıldı gitti; yüzlerce hünerin vardı ,fakat hiç-
biriyle muradına nail olmadın vesselâm!

Yanmış, kebab olmuş gönlümün kokusu, bütün
dünyayı tuttu. Gönlümün bu ateşi de elbette âleme
sirayet edecek.

Ateşler içinde yüzümün hayali gelecekse sun
sâki, kadehi, cehennemden bir şikâyetimiz yok.

Hâfız'ın bu dert ve mihnet dersinden maksadı ne-
dir, bilir misin? Senden bir naz, bir işve, padişah-
tan da bir lûtuf, bir ihsan elde etmek!

LIX

İlkbahar geldi, gönlünü hoş etmeye bak. Çünkü daha nice güller açılır, fakat sen, toprak altında olursun.

Çeng de, nağmeleriyle sana şu öğütü verip duruyor ama öğüt, kabiliyetin varsa fayda eder.

Bu zamanda kiminle oturmalısın, ne içmelisin, bunu ben söylemiyorum. Aklın başındaysa, anlayışın varsa kendin bilir, anlarsın bunu.

Yeşillikte her yaprak, Tanrının kudretini anlatan bir defterdir. Hepsinden de gaafil olursan yazıklar olsun doğrusu.

Oturduğumuz yerden sevgilinin konağına kalar korkularla, tehlikelerle dolu bir yol var. Fakat menzilleri bilmek gerek, bilersen gitmesi kolay.

Gece gündüz dünya derdine kapılırsan bu dert, ömrünü beyhude şeylerle heder edip gider.

Hâfız, yüce bahtın yardım ederse o ahlâkı güzeli dilberi avlarsın elbette.

LX

Sevgilimden bir kalem iltifatı, bir mektup getirecek kimdir ki? Nerde sabah rüzgârı? Yine kerem ederse o eder.

Şöyle bir kıyasladım; aşk yolunda aklın tedbiri, ancak denizin üstündeki çığ tanesi gibi.

Gel gel, hırkam meyhanelere vakıf olmuş ama bende vakıf malından bir akça bile bulamazsın.

Gönlüm, riyadan, kilim altında davul çalmaktan usandı, bezdi artık. Böyle gizli riyakârane işlerde bulunmaktansa gidip meyhane kapısına bayrak dikmem, elbette daha iyi.

Gel, zevk zamanının kadrini bilenler, iki âlemi de bir kadeh şarapla bir güzelin sohbetine satmazlar.

Sürüp giden zevk ve safa, aşkın âdeti değil, aşk, bu çeşit bir iş olamaz. Bize uygun bir arkadaşsan dert ve mihnet çekmen gerek.

Yollarda oturup halkı tedaviye kalkışan doktor, aşk sırrını anlayamaz. Yürü ey gönlü ölmüş kişi, bir isâ nefesli olgun adamı ele geçir (61).

Şikâyet etmiyorum ama sevgilinin merhamet bulutundan, ciğeri yanmışların tarlasına bir katrecik bile damlamadı gitti.

Nasıl, niçin sözleri, başağrısı verir. Gönül, şarap kadehini ele al da ömürden kâm almaya bak, bir an olsun, zevke, huzura eriş.

Padişahım, Hâfız'ın elinde geceleri yalvarış, seher çağları dua edikten başka sana lâayk hiçbir şey yok ki!

LXI

Sâki, bulut gölgesi, bahar, ırmak kıyısı. Artık ben, ne yapmak gerek, söylemiyeyim de gönül hikâyesini sen söyle.

Bu sûretten, birlik ve ihlâs kokusu gelmiyor. Sofunun bulaşık hırkasını halis şarapla yıka.

Dünya, aşağılık huyludur, keremine dayanma.

(61) isâ, ölüleri diriltirmiş.

Ey dünyayı görüp anlamış tecrübeli kişi, aşağılık adamdan vefa ve sebat umma.

Kulağını aç da dinle, bak, bülbül ne diyor: Hocam, başarı gülünü kokla, ihmalde bulunma.

Sevgilinin yüzünü görmek istiyorsan gönül aynasını cilâla. Yoksa demirden, tunçtan ne gül biter, ne nesrin.

Sana iki öğüt vereyim de dinle, yüz hazine elde et: Zevk ve iştret kapısından gir, kimseyi ayıplamak derdinin peşine düşüp koşma, yorulma.

Bak, yine bahara eriştin, buna şükrederek iyilik fidanını dik, başarı gülünü kokla.

Hâfız'ımızdan riyâ kokusu geliyor dedin. Aferin nefesine, ne de güzel koku aldın.

LXII

Halden anlar iki dostla iki batman eski şarap. Herkesle ve her şeyle alış verişi kesmek. Bir kitap ve bir yeşillik bucağı.

Her an bir bölük halk, beni kınasa da sözümünden dönmem: Bu durağı dünyaya da değişmem ben, ahrete de.

Kanaat köşesini dünya hazinesine değişen, Mısır Yusuf'unu, pek ucuz bir fiyatla satmış demektir (62).

(62) Yusuf Peygamber, çok güzelmış. Kardeşleri kıskanıp onu bir kuyuya atmışlar. Bir kervan tarafından kuyudan çıkarıldığını duyunca da gidip, kölemizdi, bizden kaçtı diye onu ucuz bir fiyata satmışlar. Sonra Mısır'da, maliye işlerine bakan vezir tarafından alınmış ve nihayet Mısır maliye işlerine memur olmuş.

Gel, bu iş yurdunun parlaklığı, ne senin gibi bir zâhidin zâhitliğiyle eksilir, ne benim gibi suçlunun suçuyla.

Gayb nakışlariyle bezenmiş kadeh aynasından seyret: Hiç kimse böyle şaşılacak zamanı hatırına bile getirmez.

Hâdiseler kasırgasından bu çemenlikte bir gül mü kaldı, bir yasemin mi? Görülmüyor ki.

Gül bahçesinden esip geçen sam yelinden sonra bir gül kokusu kalır, bir nesteren rengi görülürse şaşarım doğrusu.

Gönül, sabret. Tanrı böyle değerli bir yüzüğü şeytan elinde bırakmaz elbette (63).

Hâfız, bu belâ yüzünden zamanın mizacı bozuldu. Nerde bir hakîmin fikri, nerde bir birehmenin tedbiri? (64)

LXIII

Göğüs, ağzına kadar dertle dolu, yazıklar olsun, bir merhem olsa bâri. Gönül, yalnızlıktan ölüm haline geldi, Yarabbi, bir hemdem.

(63) Süleyman Peygamber'in bir yüzüğü varmış. Taşında Tanrının en ulu ve şerefli adı kazılıymış. İnsanlara ve cinlere, bu sayede hükmedermiş. Bir aralık yüzük, bir şeytan tarafından çalınmış ve şeytan, az bir zaman, Süleyman'ın yerine hükümdar olmuş.

(64) Hakîm, filozof ve doktor anlamlarına gelir. Birehmen, Hintliler arasında yayılmış olan Brahma dininin rahiplerine denir. Fakat soyu soppu belli, akıllı ve dırayetli kişilere de bu ad verilir ve Hâfız, bu şiirde, ikinci anlamı kasdetmiştir. Bu şiir de devrinin tepkilerini belirten bir şiirdir.

Şu hemencecik geliç geçen kâinattan emniyete, istirahat kavuşmayı kim umabilir? Sâki, bir kadeh sun da bir an olsun, rahata kavuşayım.

Kalk da rüzgârından huriler huyunun kokusu gelip duran şu Semerkand güzeline gönül verelim.

Anlayışlı birisine, şu ahvale bak dedim; güldü de dedi ki: Pek güç bir gün, çok şaşılacak bir iş ve perişan bir âlem.

Çigil güzeli için sabır kuyusunda yandım yakıldım da Türklerin padişahı halimi bilmiyor, nerde bir Rüstem? (65)

Aşıklık yolunda emniyet ve istirahat, bir belâdır. Senin derdine düşüp derman arayan gönül, büsbütün yaralansın!

Kendi emelleri için çalışanlara, naz ehli olanlara, rintlik civarına yol yok. Bu yola öyle bir yolcu gerek ki cihanı yaksın yandırsın, ham ve gamsız kişinin harcı değil bu yol.

Topraktan yaratılan şu âlemde bir tek adam bile ele geçmiyor. Başka bir âlem yaratmak, yeniden bir insan halletmek gerek.

Aşk istîğnasına karşı Hâfız'ın tövbesinin ne değeri var ki? Bu deniz öyle bir deniz ki burada yedi derya bile çiğ tanesi gibi değersiz görünmekte!

LXIV

Sâki, gel, lâlenin kadehi şarapla dolu. Sofu âdetleri niceyedek süreceksin, gece masalları, ne vakte kadar söylenip duracak?

(65) Çigil, Türkistan'da çinicilikle ve güzelleriyle şöhret kazanmış bir Türk boyudur. Rüstem, eski Hint.- İran dininde bir mâbuttur, sonradan İran'ın mitolojik tarihine milli bir kahraman olarak geçmiştir.

Kibiri bırak, nazdan vazgeç. Zamane, Kayser'in elbisesinin dürüldüğünü de görmüştür, Keylerin külahının terkedişini de (66).

Ayl, aklını başına al, bülbül sarhoş oldu. Kendine gel, uyan, yokluk uykusu ardımızda.

Ey ilkbahar dalı, ne de nazikçe, ne de hoş sallanıyorsun. Dilerim, kış rüzgârları, zarar vermesin sana.

Feleğin sevgisine de güvenilmez, nazına da. Vay onun düzeninden emin olana.

Yarın kevser şarabıyla huriler bizim, bugün de ay yüzlü sâkiyle şarap kadehi.

Seher yeli, gençlik çağını hatırlatıyor. Yavrum, gamımızı unutturan o can ilâcını sun.

Gülün ululanmasına, saltanatına bakma, zamanı tez gelip geçer. Onun her yaprağını ayaklar altına döşeyip gider.

Sun sâki, Hâtem-i Tayy'ın hâtırasıyle bir batmanlık kadehi sun da nekeslerin kara defterini düreim (67).

Sun, erguvana, güzellik ve letafet veren şarabı. Sun, erguvanın mizacındaki letafet yüzünden terlerle yanağından o rengi, o güzelliği izhar eden şarabı.

Bahçeye git, orda otur, yaslan. Selvi, kullar gibi ayak üstünde durup beklemede. Kamış beline kuluk kemerini bağlamış.

Hâfız, senin sihri bile aldatan güzel şiirlerinin şöhreti, Mısır ve Çin sınırlarına, Rûm ve Rey uçlarına kadar vardı, her tarafa yayıldı.

(66) Kayser, eski Roma imparatorlarına verilen umumî lâkaptır. Keyler, İran'ın mitolojik tarihi devrinden sonra İran'da hüküm süren padişahlardır.

(67) Hâtem-i Tayy, cömertlikle ün almış bir Arap beyidir.

LXV

Sâki, ramazan ayında da olsa aldırma, her ham kişiyi olgunlaştıran şaraptan bir kadeh sun (68).

Nice günler geldi geçti de bu yoksul âşıkın eli, ne bir şimşir boylu güzelin saçlarını tuttu, ne bir gümüş endamlı dilberin bileğini.

Oruç, aziz bir konuktur ama gelişini Tanrı ver-gisi bil, gidişini Tanrı lûtfu, Tanrı ihsanı.

Akıllı, anlayışlı kuş, bu zamanlarda tekke kapısında uçmaz, çünkü her vaaz meclisinde bir tuzak kurulmuştur.

Kötü huylu zâhitten şikâyet etmeme mahal yok. Âdet budur, her sabahın ardından bir akşam gelir.

Sevgilim, çayırılığa, çimenliğe seyre çıkınca en seher yeli, benden ona şu haberi ulaştır:

Gece gündüz kendisi sâf şarab içmede. Bu tortulu şarabı içeni de bir ansa, hatırlasa olmaz mı ki?

Hâfız, gönlünün muradını, zamanın veziri vermezse sen istediğin kadar uğraş, muradını güç elde edersin.

(68) Ramazan, ayın seyrine göre düzenlenen Arap yılının dokuzuncu ayıdır. Bu ayda, yolcu olmıyan ve hasta bulunmıyan, yahut hasta olmıyacağını iyice bilen Müslümanlar, her gün, tan yeri ağarmaya başladığı andan güneşin batıp iyice kaybolduğu âna kadar bir şey yemezler, içmezler. Buna oruç denir.

LXVI

Seher çağı meyhane hâtifi, iyiliğimi istiyerek dedi ki: Beri gel, sen bu kapının eski kulusun (69).

Cem gibi bir yudum şarabımızı iç de cihanı gösteren kadeh, seni iki cihanın sırrından âgâh etsin.

Meyhane kapısında öyle kalenderler var ki pa-dişahlık tacını alırlar da, verirler de (70).

Başlarının altında kerpiç var ama ayakları yedi yıldızın da üstünde. Kudret elini gör, rütbe ve makamı seyret.

Başımız meyhane kapısında. Çünkü meyhane-nin damı, duvarı, bu alçaklığıyla beraber feleğin bile üstünde.

Hızır kılavuz olmadıkça bu konağı aşmaya kal-kışma. Çünkü kapkaranlık bir yol, yol kaybetmek-ten kork.

Gönül, sana yokluk saltanatını bağışlarsa o

(69) Hâtif, seslenen, çağıran anlamına gelen arapça bir sözdür. İslâmdan önce Araplar, cinlerin seslendiğini sanırlardı. Sonradan bu kanaat, islâmîleşmiş ve gizli âlem-den, meleklerden ses geldiği inancını meydana çıkarmış-tır.

(70) Kalenderler, XIII. - XVI. yüzyıllarda Anadolu'da, sonradan Rumeli'de yayılmış bir zümredir. Ortodoks müs-lümanlığa aykırı kanaatler beslerler, saç, sakal, kaş ve bı-yıklarını ustura ile traş ettirirler, başı açık, yahut on iki dilimli külâhlar giyerek davul dümbeleklerle toplu bir halde gezerler, inançlarını yayarlardı.

saltanatın en değersiz hududu, aydan balığa kadardır (71).

Yolun, karanlıklar diyarına gitmekte; bir Hızır bul. Çünkü bu yolda yolsuzlar çoktur.

Ham tamaha düşmüş Hâfız, şu işten utan. Yaptığın nedir ki ona karşılık cennet istemektesin?

LXVII

Dâvacıların darılışını, kınayışını düşünüp çekinirsem sarhoşlukta, rintlikte bulunamam, sarhoşluğun ve rintliğin hakkından gelemem.

Rintlîği yeni öğrenenlerin zahitliği hiç de kötü bir iş değil ama bir kere adım, âlemde kötüye çıkmış, artık ne iyilik düşünebilirim?

Bana başı dönmüş, kendinden geçmiş âşıkların padişahı de. Çünkü akıl eksikliği bakımından bütün âlemdeliklerden ileriyim ben.

Kanıma parmak ban da alnına bas ey kâfir dinli sevgili, âlem de senin kurbanın olduğumu anla-sın (72).

Sen bana inan, beni hoş gör de bırak artık Al-

(71) Eski bir inanca göre dünya, bir öküzün boynunun üstünde durur, öküz de, bir balığın sırtında durmaktadır. Bu bakımdan, en yüksekte en alçağa kadar yerine «aydan balığa kadar» sözü meydana çıkmıştır.

ladı beni.

(72) Birisi için kurban kesilince kanına parmak banılıp o adamın alnına dokunlur, bu suretle kurbanın, kimin tarafından veya kimin için kesildiği belirtilmiş olurdu.

lah için olsun. Bu hırka içinde dervişlikten, ne kadar uzak olduğumu ne bil, ne öğren.

Rüzgâr, şu kanlar yağdıran şiirimi sevgiliye uladı beni.

laştır. O kara kirpikleriyle can damarımdan yara-

Ben ister rint olayım, ister şeyh. Kimseyle alış verişim yok. Sırrımın Hâfız'ıyım (koruyucusuyum), vaktimin ârifi.

LXVIII

Gerçi gönül ateşiyle şarap küpü gibi kaynıyorum ama dudağımı mühürledim, kan yutuyorum da yine sükût ediyorum.

Sevgilinin dudağına tamah etmekten maksat, hayat kazanmaktır. Bir bak bana, bu işde nasıl candan çalışmadayım.

Gönül gamından nasıl azad olabilirim ki her an kulağıma bir sevgilinin siyah saçları halka olmada, her an bir güzele kul oluyorum (73).

İbadetime güvendiğim yok, hâşâ. Şu kadar var ancak: Arada bir, bir kadehçik şarab içmedeyim.

Düşmanın inadına ümitliyim, kıyamet gününde Tanrı'nın bağışlama feyzi, günah yükünü sırtımda bırakmaz elbet.

Babam, cennet bahçesini iki buğday tanesine sattı, ben bir arpaya satmazsam babamın oğlu olmayayım (74).

(73) Kölelerin, kulağını delip bir halka geçirmek ve bu suretle köle olduklarını belirtmek, çok eski bir âdettir.

(74) Bir kanaate göre Âdem'le Havvâ'nın, yememeleri emredilen yemiş, buğdaymış. 21. nota bakınız.

Hırka giymem, pek dindar olduğumdan değil. Yüzlerce gizli ayıbı bir perdeyle örtüyorum ancak.

Şarap küpündeki halis şaraptan başka bir şey içmemek istiyorum. Pîrimuganın sözünü dinlemediyim de ne yapayım?

Meclisteki çalgıcı, aşk yolundaki çalgıyı bu çeşit çalıp durursa Hâfız'ın şiirini bile aklımdan çıkarır doğrusu.

LXIX

Sûfî, gel. Kadehin aynası tertemiz. Gel de lâ'î renkli şarabın ayrılığını gör, neşesini, zevkini seyret.

Zümrüdüanka, kimseye avlanmaz, topla tuzağını. Burda, tuzağın eline havadan başka bir şey geçmez.

Eldeki fırsatı ganimet bil, buna gayret et. Âdem bile nasibi tükenince cenneti bıraktı.

Âlem meclisinde bir iki kadeh çek, sonra yürü git; yâni daimî vuslat tamahına düşme.

Gönül, gençlik çağı geçti de hayattan bir gül bile deremedin. Artık kocalıkta bir şey yap bâri.

Eşiğinde çok hizmetler ettik, aramızda hayli hukuk var. Sen de köleyi, merhamet et de bir kerecik gör gözet.

Perdenin içyüzündeki sırrı, sarhoş rintlere sor. Bu hal, makamı yüce zâhitte yoktur.

Hâfız, şarap kadehine vermiştir iradesini. Ey se-

her yeli, bu kulun kulluğunu, Câm şeyhine arzet(75).

LXX

Sâki, kalk, kadehi doldur da sun. Dünya gamının başına toprak saç.

Şarap kadehini ver elime de şu gök renkli hırkayı üstümden atayım.

Sarhoşluk, akıllılara göre kötü bir şöhret ama biz şanı, şöhreti zaten istemiyoruz ki.

Şarap sun, ne vakte dek sürüp gidecek bu gurer yeli? İnsanı, bu çeşit şeyler aldatan nefsin toprak başına.

Ağlayıp inleyen gönlümün âhındaki duman, bu ham ve donmuş kişileri yaktı yandırdı.

Deli gönlümün sırrına mahrem olacak ne halktan kimse var, ne ileri gelenlerden.

Yalnız, gönül avutan sevgiliyle hatırım hoş. O, benim gönlümden sabrı, kararı, birden aldı, götürdü.

O gümüş endamlı sevgiliyi gören, artık çayırlicktaki sevgiliye bakmaz ki.

Hâfız, nihayet günün birinde mutlaka muradına erişmek istersen gece gündüz eziyetlere, mihnetlere sabret.

(75) Câm şeyhi, Horasan'ın Câm adlı kasabasında doğmuş olan ve Şeyhülislâm lâkabiyle anılan Şeyh Ahmed Namıkıyy-i Câmî'dir. Bu zâta, Şeyh-i Câm, Ârif-i Câm, Ahmed-i Câm da denir. Meşhur Molla Câmî; bu zata saygısı yüzünden Câmî mahlasını almıştır. XIII - XVI. yüzyıllarda Osmanoğulları ülkesinde yayılan Câmîler, bu zata nispet iddiâ ederlerdi. Ahmed-i Câm, aynı zamanda lirik bir şairdir de. Câm, kadeh anlamına da geldiğinden Hâfız, kelimenin her iki anlamını da kasetmektedir.

LXXI

Sevgili, güzellik ayı, yüzünden ışımakta; güzellik, çene çukurundan şeref bulmakta, yücelmekte.

Acaba bizim hiçbir yere dağılmıyan, ancak sende olan düşüncemizle senin dağınık saçların, ne vakit bir araya gelecek, ne zaman bu muradımıza erişeceğiz?

Dudağa gelmiş can, seni görmek isteğine kapılmış. Geriye mi dönsün, çıkıp gitsin mi, fermanın nedir?

Bizim yanımıza uğrayınca eteğini topraktan, kandan sakın. Çünkü bu yolda birçok kurbanların var.

Dostlar, gönül, sırrını fâşediyor. Amanın, sevgiliye haber verin, merhamet etsin de ben de kurtulayım, siz de kurtulun.

Gözünün hüküm sürdüğü, buyruk yürüttüğü devirde hiçbir kimse, zâhitlikten faydalanmadı, herkes, o gözlere vuruldu. Sarhoş gözerinin de zâhitlik satmaması, âşıklara bakması, daha iyi.

Uykulara bulanmış bahtımız galiba uyanacak. Çünkü parlak yüzün, bahtımızın gözüne su serpti.

Yanağından sabah rüzgârına bir deste gül devşir, yoldaş et de gönder; belki ayağını bastığın gül bahcesinin toprağından bir koku duyarız.

Ey Cem meclisinin sâkileri, zamanınızda kadehiniz şarapla dolmadı ama yine de ömrünüz uzun olsun, muradınıza erişin.

Ey yıldız yüce padişahlar padişahı, Tanrı için olsun, bir himmet et de yıldız gibi ben de sarayının toprağını öpeyim.

Sevgili, Hâfız bir dua etmede, duy ve âmin de. Dilerim, şekerler saçan dudağın, bize kısmet olsun.

LXXII

Sabah oluyor, bulut göğe perde çekti, hava süm-büli. Arkadaşlar, şarap getirin, şarap.

Çiğ tanesi, lâlenin yanağına damlıyor. Dostlar, durmayın, getirin şarabı.

Çayırlıktan cennet yeli esmede. Haydin, her an halis şarab için.

Gül, çayırılıkta zümrüt tahtını kurdu. Sen de ateş gibi lâ'l renginde kızıl şarabı al ele.

Meyhanenin kapısını kapadırlarsa ey bağlı kapıları açan Tanrı, lûtfet, sen aç.

Canımızda ve yanmış, kebab olmuş gönüllerin yaralarında, dudaklarının ne kadar tuz hakkı var.

Böyle bir mevsimde meyhaneyi kapatırlarsa şaşılır doğrusu.

Hâfız gibi, peri bedenli sâkinin yüzüne bakarak halis ve berrak şarabı çek gitsin.

LXXIII

O esmer güzeli, dünyanın bütün şirinliğine, şarap renginde güzelim gözlere, gülümseyen dudaklara, neşeli bir gönüle sahip.

Ağızları tatlı güzeller, padişaktır ama sevgilim, zamanenin padişahlar padişahı, âdetâ Süleyman, yüzük de onda (76).

O buğday renkli benizdeki misk gibi kara ben yok mu? Âdem'in yolunu vuran tanenin sırrı, tamamiyle onda (77).

(76) 63 nota bakınız.

(77) 74. nota bakınız.

Dostlar, sevgilim gidiyor. Bu yaralı gönülle ben ne yapacağım? Merhem de onda zaten.

Güzel yüz, hünerdeki kemal, temiz bir bilgi; hâsılı iki âlemin de tertemiz erlerinin himmetine mazhar.

Şu gizli ve ince sözü kime söyleyebilirim? O taş yürekli, İsâ gibi nefesiyle ölâleri dirilttiği halde bizi öldürdü (78).

Hâfız, inananlardandır, ulu tut onu. Çünkü nice büyük ruhların ihsanına, feyzine sahiptir.

LXXIV

Hoş geldin ey iştiyak çekenlere haber getiren, sevgiliden bir haber ver de canımı, seve seve onun adına feda edeyim.

Saçı tuzak, beni tane. Ben de zaten bir tane dileğiyle dostun o tuzağına düşmüşüm.

Benim gibi kim, dostun kadehinden bir yudum-cuk şarab içerse öylesine sarhoş olur ki mahşer sabahına kadar başını kaldıramaz.

İştiyakımın azıcık bir miktarını bile anlatmıyorum. Çünkü sevgilinin üstüne, bundan fazla düşmek, başını ağrıtır.

Elime fırsat düşerse sevgilinin geçtiği yola kapanağım, ayaklarının bastığı toprağı, sürme gibi gözlerime çekeceğim.

Ben kavuşmak istemekteyim, o, ayrılık istiyor. Sevgilinin isteği yerine gelsin diye kendi dileğimden vazgeçtim.

Hâfız, derdiyle yan yakıl, dermansız bir hale düş, böylece kal. Çünkü zaten sevgilinin derman kabul etmiyen derdine bir devâ yok ki.

LXXV

Hayalini kurdukça şaraba ihtiyacımız mı var? Küpe, başının çaresine bak de; meyhaneye yıkıldı gitti, artık oraya gitmemize lüzum yok.

Cennet şarabı bile olsa dökün yere. Sevgili olmadıkça içilen her tatlı şey, azabın ta kendisi.

Yazıklar olsun, sevgili gitti. Ağlayan gözlerimdeki kaşının, gözünün nakşı da ancak su üstüne çizilmiş bir nakıştan ibaret.

Uyan ey göz, bir uyku yerinde şu daimî sel oldukça emin olmaya değmez.

Sevgili, senin yanından apaçık geçip gider, gizlenmesinden. Fakat yabancılar görür diye yüzünü örtmede.

Gül, renkli yanağını, pek lâtif bir surette terlemiş görünce haset ateşlerine yandı, gönül derdiyle gül suyuna garkoldu.

Senin yolun ne yoldur, makamın ne makamdır ki ona nisbetle uçsuz bucaksız bir denize benzeyen gök bile seraptan ibaret, serabın ta kendisi.

Aklımın bucağında öğüt girecek bir yer bile arama. Bu bucak, çeng ve rebap nağmeleriyle dopdolu.

Hâfız, âşık ve rintse, güzeller hayransa ne çıkar ki? Birçok tuhaf haller vardır ki gençlik çağının icaplarındanandır.

LXXVI

Bahçe, insana zevk vermekte, dostlarla konuşup görüşmek de pek tatlı. Gül selâmette olsun, şarab içenlerin zamanı, onun yüzünden hoş bir hale geldi.

Seher yelinden can dimağımız, güzel kokulara gark oluyor. Evet, dostların nefeslerinin güzelim kokusu, hoş olur.

Gül, yüzündeki örtüyü açmaya hazırlanmada. Ağla ey bülbül, gönlü yaralı âşıkların feryadı hoş olur.

Güzel sesli ve geceleri uyumayan bülbüle müjdelersun. Sevgili, aşk yolunda geceleri uyanık olan âşıkların feryatlarından hoşlanmakta.

Âlem pazarında gönül hoşluğu yoktur ya, fakat şayet varsa bile gözü pek rintlerin şuhluklarından, her şeyi hoş görmelerinden ibaret.

Hür süsunder kulağıma çalındı: Bu köhne kilise-de ancak yükü hafif olanların işi iş.

Hâfız, dünyayı terkettim demek, gönül hoşluğuna erişmenin yoludur. Sakın cihana mukayyet olan, dünyayı ele geçiren kişilerin halini hoş sanma.

LXXVII

Ağlamaktan gözbebeklerim kanlar içinde, Bir bak da gör, iştiyakınla halkın hali nasıl?

Lâ'l dudağınla şarap rengindeki gözünü anarak gam kadehinden içtiğim kızıl şarap, kandan ibaret.

Civarın, doğuya benziyor, ordan yüzünün güneşi doğarsa ne kutlu talihim var.

Gönlümü bir sor, soruştur. Çünkü boyun selvi gibi gönül alıcı. Söz söyle, çünkü sözün lâtif düzenli.

Şarabı döndür, sun da biraz rahat ve huzur ver ey sâki; çünkü hatırım, feleğin cevriyle dağınık.

Aziz sazım, elimden gideli eteğimin kenarı Ceyhun ırmağına döndü.

Gamlı gönlüm, dileğimle nasıl neşelensin? Bu gam, benim isteğimle değil ki.

Hâfız, kendinden geçmiş olduğu halde sevgiliyi istemekte; âdeta Karun hazinesini isteyen müflise dönmüş (79).

LXXVIII

Sâki, bayram geldi, kutlu olsun bayramın. Ettiğin vaadler, hatırından çıkmasın.

Şaşıyorum, bu ayrılık günlerinde dostlardan, nasıl vazgeçtin? Gönlün, demek bunu kabul etti.

Sâki, bizden asma kızına selâm götür de de ki: Artık meydana çık, gayret ve himmetimiz, seni azad etti.

Meclistekilerin neşesi senin gelişinle, senin kademle. Seni neşeli görmek istemiyen gönül, gam yurdu kesilsin.

Şükürler olsun Tanrıya, yasemin, selvi, gül ve şimşat bahçen, bu güz mevsiminin yağmasına uğramadı.

Kem göz değmesin o ünlü taliğine, o doğuştan olma devletine. Seni o perişanlıktan yine kurtardı.

Hâfız, bu Nuh gemisinin devletini, bu büyük şa-

rap kadehini elden bırakma. Yoksa olaylar tufanı, varlığının kökünü siler süpürür (80).

LXXIX

Seher çağı bülbül, yeni açılmış güle, az nazlan, bu bahçede senin gibi nice güller açtı dedi.

Gül, güldü de doğru sözden incinmeyiz ama dedi, hiçbir âşık da sevgiliye ağır söz söylememiştir.

O altınla bezenmiş kadehten lâ'l renkli şarab içmiye niyetin varsa kirpiklerinin ucuyla bir hayli inciler delmelisin.

Meyhane kapısı topraklarını yanaklariyle süpürmeyen kişinin burnuna, sevgi kokusu, ebediyen erişemez.

Dün gece gül bahçesinde, havanın letafetiyle seher yeli esmiş, sümbülün saçları darmadağın olmuştu.

Dedim ki: Ey Cem'in makamı, cihanı gösteren kadehin nerde kaldı? Eyvah, o uyanık devlet uyudu, o devir, gelip geçti diye cevap verdi.

Ağza gelen, söylenebilen söz, aşk sözü olamaz. Sâki, şarap sun da bu dedikoduyu kısa kes.

Hâfız'ın gözyaşı, akıllı da denizlere garketti, sabrı da. Ne yapsın? Aşk gamının hararetini gizliyeledi.

(80) Tevrat ve Kur'an'a göre Nuh Peygamber'e kavmi, inanmıştı. O da onlara ilendi. Tanrı kırk gün yağmur yağdırdı, yerden sular fışkırttı. Kendisi, evvelce yaptığı gemiye girdi, her mahlûktan da birer çift aldı. İnananlar da gemiye sığındılar. Bir tufan oldu ki sular, en yüce dağları aştı ve inanmayanların hepsi boğuldular.

LXXX

Ey vaaz eden hoca, bu ne feryat? Var git işine. Yoldan çıkan, benim gönlüm, sana de ne oldu?

Mademki sevgilinin dudağı beni, ney gibi muradıma eriştirmiyor, bütün âlemin öğütü, kulağıma yel gelir.

Civarındaki yoksul, sekiz cennete de aldırış etmez. Aşkına tutsak olan, iki cihandan da hürdür.

Aşk sarhoşluğu, beni harab etti amma varlığının temeli, o yıkıklıkla mamur oldu.

Gönül, sevgilinin zulmünden, cefasından ağlayıp inleme. Sevgili, sana bunu nasib etmiş, bunu vermiş ancak.

Yürü Hâfız, masal söyleme, afsun okuyup üfürme. Hatırımda bu çeşit masallar, buna benzer afsunlar pek çok!!

LXXXI

A benim canım efendim, gönül ehlinin sözünü duyunca yanlış deme. Sen söz anlamıyorsun, asıl yanlış, burda.

Başım, dünyaya da eğilmiyor, ahrete de. Başımızdaki bu fitneleri Tanrı mübarek etsin.

Şu gönlü dertli âşıkın gönlündeki kimdir? Bilmem ki. Ben susuyorum, gönülde feryatlar, kavgalar var.

Gönlüm perdeden çıktı. Çalgıcı, nerdesin? çal, oku, kendine gel. İşimiz bu perdeden düzene giriyor.

Dünya işine aldırış bile etmiyorum. Fakat yü-

zün, dünyayı da, dünyadaki işleri de bezedi, bana güzel göstermeye başladı.

İhtiyakımı çektiğimden, hayalini kurup durduğumdan nice gecelerdir, uyumadım. Yüz gecelik sersemiğim var, nerde meyhane?

Dikkat et de bir bak, ibadet yeri, gönlümün kanırla bulandı. Artık beni şarapla yıkasanız da hakkınız var.

Hiç sönmeyen ateş, bizim gönlümüzde. Onun için Pîrimugan, aziz tutuyor, ağırlıyor bizi.

O çalgıcının çaldığı nağme neydi ki ömür gelip geçti de hâlâ o havayla dolu, fikrimde hâîâ o lezzet var.

Dün gece gönlüme aşkından haber verdiler. Hâfız'ın gönül alanı, hâlâ o sesle dolu.

LXXXII

Sevgili, elinde bir kadeh, şaraptan sarhoş olmuş; muğların ibadet yurduna çıka geldi. Şarap içenlerse onun sarhoş gözlerini gördüler de o göz'ler yüzünden sarhoş oldular.

Bindiği atın nal izinde yeni ay şekli görünmekte, uzun boyuna karşı çamın boyu almak kalmakta.

Ona nasıl var diyeyim ki kendinden haberim bile yok. Fakat nasıl yok diyebilirim ki ona bakıyorum, onu görüyorum.

O, ayağa kalkınca iştihak çekenlerin gönül mumları söndü, oturunca, görenlerin feryatları yüceldi,

Saçlarına sürdüğü koku, güzel kokuyorsa saçlarına sürüldüğündendir, rastık, yay şekline büründüyse kaşlarına çekildiğinden.

Tekrar gel ki Hâfız'ın giden ömrü geri gelsin.

Her ne kadar yaydan fırlayan ok, bir daha gelmez ama olur ya, belki gelir.

LXXXIII

Devranın gamına, gussesine bir devâ bulabilirsen belki gül renkli şarabın dönüşüyle bir devâ bulabilirsin.

Şarapsız, müziksiz durma. Felek kubbesinin altında ancak bu teraneyle gamdan kurtulabilirsin.

Seher yeri gibi hizmet edebilirsen murat gülün, yüzündeki örtüyü açar, yüzünü gösterir.

Meyhane kapısının yoksulluğu acayip bir şeydir. Onu elde edebilirsen toprağı bile altın haline getirebilirsin.

Aşk konağına varmak için yola düş, adım at. Bu yola düşersen çok kâr elde edersin.

Sevgilinin yüzünde ne örtü var, ne perde. Fakat görebilmek için yolun tozunu yatıştır.

Gel, huzur zevkinin çaresi de gerçeklerin feyziyledir, işleri düzene koymada.

Sen daha tabiat sarayından dışarı adım bile atmamışsın: Gerçek yolun civarına nerden ulaşabileceksin.

Fakat sen, sevgilinin dudağıyla şarap kadehini istedikçe başka bir iş başarabileceğini umma.

Hâfız, bu şâhane öğütü duyarsan gerçeğin ana yoluna varabilirsin.

LXXXIV

Dostun civarına gitmek için yel gibi eseceğim, nefesimi, onun lâtif yâdiyle miskler gibi güzel kokulu bir hale getireceğim.

Bilgiden, dinden edindiğim bütün şerefleri, bütün yüz sularını o sevgilinin yoluna saçacağım.

Ömer, şarapsız, sevgilisiz boşuna geçip duruyor. Bugünden sonra artık evvelki zamanımı kaza edeceğim ben.

Nerde seher yeli? Sevgilinin saçlarının kokusunu getirsin. Gül gibi kanlara bulanmış olan bucağı o güzel kokuya feda edeceğim.

Seher vakti yanan mum gibi onun sevgisinden apaçık anladım ki ömrümü bu yanıp yakılmayla, bu sevgiyle tüketeceğim ben.

Sevgili, kendimi gözünün yâdiyle harab edeceğim, eski ahdimin temelini sağlamlaştıracam.

Hâfız, nifak ve riyâ, gönle safa vermez. Ben, kendime rintlik ve aşk yolunu seçeceğim.

LXXXV

Softa, ağını kurdu, riya hokkasını açtı, hokkabaz felekle oyuna girdi.

Fakat felek, ona bir oyun oynar, onun külâhının içinde yumurtayı kırıp halka onu öyle bir rüsvay eder ki; revâdır da. Çünkü o, sır ehliyle oyuna girdi, onları aldatmaya kalkıştı.

Bu çalgıcı, hangi diyardan acaba? Sazını Irak perdesinden düzüp çaldı; sonra Hicaz yoluna girdi.

Gel ey sâki, sofuların güzel dilberi, yine cilvelenmeye, yine naza koyuldu.

Gönül, gel de o yenleri kısa, elleri uzun softaların işlerinden Tanrıya sığınalım.

Riya yapma; aşk, sevgi oyununu doğru oynamayanın yüzüne mâna kapısını kapamıştır.

Yarın, gerçek meydana çıkınca geçici işlere girenler, utanacaklar mutlaka.

Ey salına salına yürüyen keklik, nereye gidiyorsun? Dur. Zâhidin kedisi de namaz kılar amma sakın aldanma.

Hâfız, rintleri kınama. Çünkü Tanrı, tâ ezelden bizi zâhitliğe de muhtaç etmedi, riyaya da.

LXXXVI

Kalk da sûfî hırkasını meyhaneye, şu yamalı hıykayla tasavvuf hezeyanlarını bitpazarına götürelim.

Bıstâmî hırkayla sûfî âdetlerini, tasavvuf lâflarını rint kalenderlere yol armağanı sunalım (81).

Hadi, sabah çengini, münâcâtta bulunan pirin kapısına götürelim de bütün halvettekiler, sabah şarabını içmiye koyulsunlar (82).

Senin, o şöhret davulunu tâ göğün en yüce yerinde çalalım. Aşk bayrağını tâ göklerin üstüne çıkaralım.

Civarının toprağını başımızın üstüne alalım da övünmek için yarın kıyamet sabahında mahşer arasına götürelim.

Gönül, eldeki vakti fırsat bilip işe koyulmazsa

(81) Bıstâmî hırka, derviş hırkası demektir. Bâyezîd-i Bıstâmî, tasavvuf yolunun büyüklerindendir, bu yüzden hırka, ona nispet edilmiştir. Bu zat, 874 - 75 te vefat etmiştir.

(82) Münâcât, gizli konuşma anlamına gelir. Tanrıya yalvarmak, dua etmek mânasını ifade eder. Halvet, dervişlerin, dar bir yerde yalnız olarak kırk gün, az yemek, az içmek, az uyumak suretiyle ibadetle meşgul olmalarına denir.

bütün bu vakitlerden elimize ancak utanma geçer, ancak onu elde edebiliriz sonra.

Bu pisliklere bulaşmış hırkayla, bu fazilet ve keremle yine kerametlerin adını anar, evliyalıktan bahsedersek ayıptır doğrusu.

Bu gök kubbeden, bu felekten fitneler yağmakta. Kalk da meyhaneye gidelim, bütün âfetlerden, oraya sığınalım.

İstek çölünde kaybolmak, niceyedek sürecektir? Bir yol soralım da gidilecek yere gidelim artık.

Zâhit, yolumuza kınanma dikenleri korsa biz de onu gül bahçesinden çıkarıp kınanma zindanında hapsederiz.

Hâfız, her alçak kişinin kapısına yüzşuyu dökmeye. Dileği, dilekleri veren Tanrıya arz etmemiz daha doğru, daha yerinde bir iş.

LXXXVII

Tercî'-i bent

Ey dostluğu da, sevgiyi de ele veren sevgili, bu muydu vefa, bu muydu ahdinde durma? Nihayet dertli ve yaralı gönlümü ne vakte dek gam eliyle horlıyacaksın? Saçlarından elde ettiğim, yalnız dağınıklık, yalnız kararsızlık. Ey aziz can, zayıflara niceye bir cevirden bulunacaksın, cefa edeceksin? Belki acırsın, merhamete gelirsin de sitemden, cefadan el çekersin dedim. Sen beni cevri cefa ile yaktıkça ben sana düştüm, vefakârlıkta bulundum. Mademki bitkin âşıka acıyacağın bir gün gelmiyecek, mademki böyle bir şey ummıya imkân yok; sabırdan yüz-

çevirmem daha iyi. Olur ya, belki gönlümün muradını elde ederim.

Sâki, o, geceden kalan şaraptan, âşıkçasına iki üç dolu sun. Başımda bir parçacık akıl varken muğların şarabını elden bırakma. Çayırlıktaki kuşlar, yuvalarından davudi seslerini yücelttiler, ötüşüp şakıma başladı. Çalgıcımız, sen de bir nefes bile elinden defi, çengi atma. Sevgilinin vuslatını anarak ödağacı gibi gönül yanıklığıyla terennüm et. Hâfız, neşeyle şarab iç, ne vaktedek zamanenin gamını yiyeceksin? Nice zamandır gönül derdinin ateşi, göğüste alev alev yanmada. Madem ki ayrılık denizinin ne ucu var, ne kıyısı, sabırdan yüz çevirmemem daha iyi. Olur ya, belki gönlümün muradını elde ederim.

Aşkın cefasıyla, aşkın elemiyle, zahmetiyle ölsem bile yine gamından vazgeçmem, yine gönlüm, aşkından vazgeçmez. feryadım, gökyüzüne erişirse şüphe yok, ayın da gönlünü elemlendirir, günün de. Yay kaş'ları, bakışlarla beni oklayıp durmada. Yazıcım, ihtiyar felek olsa yine aşkımı, iştihakımı kalemle anlatmaya imkân yok. Çocuğum amma aşk derdiyle ihtiyarladım; ihtiyarım amma aşk derdiyle çocuğa döndüm. Sa'dî gibi oturup sabretmeyi koruyorum. Mademki sitemkâr zaman beni, senden uzaklarda, gam bağıyla bağladı, tutsak etti, sabırdan yüz çevirmem daha iyi. Olur ya, belki gönlümün muradını elde ederim (83).

(83) Sa'dî, Şiraz'da yetişen, Gülistan ve Bûstan adlı mensur ve manzum kitaplarıyla divanı bulunan büyük bir adamdır. 1291 - 92 de Şiraz'da ölmüştür.

Ey işveli, edalı güzellerin hasedini çeken sevgili, ay yüzünden örtüyü kaldır da bütün cihandan geçeyim, yine tövbemi bozayım. Sevgili sırrım, göz uğrağı olan yollardan meydana yayıldı, sırrım, göz yaşlarımla halka duyuldu gitti. Aşkta, ayrılık çağı, gelip çattı, bilemem, sonum nereye varacak? Gamınla eş olan herkes, ömrünün sermayesini yele verdi. Aşk ateşiyle gam buhurdanında ödağacı gibi yan yakıl ey gönül. Madem ki o yüce boylunun ayağını öpmek için elime bir fırsat düşmüyor, sabırdan yüz çevirmemem daha iyi, olur ya, belki gönlümün muradını elde ederim.

Ey yasemin bedenli, gül endamlı sevgili, akşam güneşi, senin yüzünü görüp utanmada. Yine gel ki canlar yakan ayrılık, gönlümden kararı da aldı, huzuru da. Taneye benzeyen beninle tuzağa benzeyen saçlarının yüzünden gönül kuşum, tuzağa düştü. Çalışıp çabalamayla muradımı elde edemeyince çaresiz ayrılığa razı oldum. Şimdilik ayrılık derdiyle baş başayız, bilmem sonu neye varır? Sensiz olunca sanki âlemde nasîbim, ancak mihnet ve dert. Hâfız, sevgi'yle sohbetten, şaraptan ve kadehten başka şu varlığın ne gayesi var, ne maksadı. Ey gönlümün huzuru sevgili, mademki şimdilik gönlümün muradına erişmem mümkün değil, sabırdan yüz çevirmem daha iyi, olur ya, belki gönlümün muradını elde ederim.

Ey kararsız canımın rahatı, ey ümitlerle dolu gönlümün ümidi, gamınla şâdım. Her halimde gamının yanıklığı, bana munis olmada. Yanımdan ayrılp gideli âdeta kendimden geçmişim. Şimdilik vuslat dileğiyle ömrümü ayrılıkta geçirmedeyim. Bu

gece, dün geceden fazla ağlamakta, gözyaşlarımı tufan gibi akıtmaktayım. Ecel, yakamı tutmadıkça elimi, eteğinden çekmem. Bu bitkin, bu yaralı gönlümün muradı, mademki çalışmakla hâsıl olmadı, sabırdan yüz çevirmemem daha iyi, olur ya, belki gönlümün muradını elde ederim.

Ey açtığı yara, gönül derdine merhem, ay aşkı, gönüle munis ve mahrem sevgili, saçların, can boy-nuna kement, lâ'lin, gönül yüzüğüne taş; kaşın, can şahnesiydi, o da gözün gibi gönül ülkesine hâkim kesildi. O gönlümüzde, biz ateşler içindeyiz, fakat gönlümüz, umurumuzda bile değil, biz, yalnız onun derdiyle dertlenmedeyiz. Bu ayrılık yüzünden başımı alıp bu cihandan gideceğim gün, yahut gönlümü kaybedeceğim an yaklaştı. Hâfız, gönül âlemindeki huzurdan bir nur bulsan ne olurdu? Mademki onun vuslat ülkesini gönül, kolay kolay zaptedemiyor, sabırdan yüz çevirmemem daha iyi, olur ya, belki gönlümün muradını elde ederim (84).

Mesnevi

LXXXVIII

Ay vahşi ceylân, nerdesin? Seninle çok âşinalığımız var.

Biz, seninle iki kimsesiz, iki dağınık kişiyiz, iki garibiz biz. Önümüzde de yırtıcı hayvanlar ve tuzak var, ardımızda da.

Gel de birbirimizin halini bilelim, gel de dertleşelim, mümkünse muradımızı elde etmeye uğraşalım.

Çünkü görüyorum ki bu uygunsuz çölün emin ve hoş bir çayırılığı, çimenliği yok.

Söyleyin a dostlar, kimsesizlere yoldaş, gariplere dost kim olacak?

Bir yolcu, günün birinde bir yerden geçiyorken yol üstüne oturmuş bir rint, ona iltifat etti de dedi ki:

Ey yolcu, dağarcığında ne var? Tanen varsa gel, bir tuzak kur bakalım.

Yolcu cevap verdi: Tuzağım var ama avım, zürdüanka olmalı.

Rint, iyi ama dedi, onun eserini nasul bulacaksın, bizde, yuvasına ait bir emare yok ki.

Tıpkı bunun gibi o usul boylu selvi de mademki kervana takılıp gidiyor, bir selvi dalına çık da, yolunu, izini gözetle.

Güneş bile onun yoluna saça saça kesesini bo-

şaltmışken benim saçtığım şeyler tartıya mı gelir, bunların değeri mi olur?

O ayrılıp gittikten sonra teselli bulmak için artık bir kaynak başı, bir ırmak kıyısı, gözyaşları ve kendi kendine konuşup dertleşmek gerek.

Akarsular, ağlayıp çağlıyarak önüne geldi mi sen de gözyaşlarıyla yardım et onlara.

Dostlar, birbirimizin kadrini bilin. Şerhi biliyorsanız metni ezbere okuyun (85).

Size öğüt verenin sözü bundan ibaret: Ayrılık hâkimi pusuda.

Şimdi sevgilinin bulunduğu şehrin yolunu tutacağım, ölsem bile hiç olmazsa o yolda öleyim.

Garipler, mezarımı görünce bir an olsun baş ucumda oturur, dinlenirler ya.

Garipleri, yine garipler anar, garipler hatırlar, Çünkü onlar, birbirlerine armağandır.

Şu vadiden akan selin sesini duy; yüzlerce masonun yüzlerce batman ağırlığındaki kanı, ancak bir arpaya.

Yürü Hâfız, yürü. Bu makamdan bahsetme, sözünü kısa kes; Tanrı daha iyi bilir.

(85) Şerh, açmak anlamına gelir. Bir kitabın iyi anlaşılması için içindekiler, bütün ilgili meselelerde anlatılarak belirtilir, böylece meydana gelen açıklamalarla dolu esere «şerh» denir. Asıl kitabın yazılarına da «metin» adı verilir.

Sâki - nâme

LXXXIX

Gel ey sâki, insana hâl veren, insanın yüceliğini arttıran, adama olgunluk bağışlayan şarabı sun bana.

Çünkü çok perişan düştüm, ne halim var, ne kemalim; ikisinden de bir sermayem yok.

Sâki, sun o şarabı ki Cemşid'in kadehi, yokluk ülkesinde bile onunla her şeyi gördüğünü iddia etmekte.

Gel ey sâki, insana Karun hazinesiyle Nuh ömrü bağışlayan o fütuhat kimyasını (86)

sun da ney sesiyle sana söylüyeyim: Cemşid nerede, Kâvûs ne âlemde? (87)

Gel ey sâki, kadehten vuran aksiyle Keyhusrev'e, Cemşid'e selâm yollayan şarabı (88).

(86) Karun için 4. nota bakınız. Nuh Peygamber, dokuz yüz elli yıl yaşamış. Bu bakımdan uzun ömre, Nuh ömrü denegelmıştır.

(87) Cemşid için 46. nota, Kâvûs için de 54. nota bakınız.

(88) Keyhusrev, İran'ın meşhur hükümdarlarından. Babil'i zaptedip İsrailoğullarını tutsaklıktan kurtarmış, Fars ve Med hükümdarlıklarını birleştirip İran imparatorluğunu kurmuştu.

sun da kadehin feyziyle Cem gibi bütün âlem sırlarından âgâh olayım.

Bu köhne kilisenin devrinden bahset, geçmiş padişahlara seslen!

Bu harap dünya, Efrasyab'ın sayvanını gören konaktır (89).

Onun kumandanı Pîran ne oldu, Şide, o kahraman Türk ne âlemdede? (90)

Yalnız sayvanı, köşkü yele gitmedi, lâhdini bile hatırlıyan yok.

Bu ucu bucağı olmıyan çöl, Selm ve Tûr'un askerlerinin kaybollduğu çöldür (91).

Sun sâki, sun, kadehteki aksiyle Keyhusrev ve Cem'e selâm yollayan şarabı.

Cemşid, tâcına, tahtına rağmen ne hoş da söyledir: Şu iki kapılı saray bir arpa tanesine bile değmez.

Sun şarabı ey sâki, sarhoş rintlerin yolunda, ateşe tapanla dünyaya tapan kişi arasında bir fark yoktur.

(89) Efrâsyâb, İran'ın mitolojik tarihinde, meşhur Tûran hükümdarıdır.

(90) Pîran, Turan hükümdarı Efrâsyâb'ın veziri ve baş komutanıdır. Şide, bu hükümdarın oğullarından birinin adıdır. Pek güzel olduğu için babası, bu çocuğa, güneş ve nurlu anlamlarına gelen bu adı takmış .Asıl adı Peşeng'dir. İran hükümdarı Keyhusrev tarafından öldürülmüştür.

(91) Tûr ve Selm, İran hükümdarı Feridun'un iki oğludur. Turan ülkesini Tûr'a, Arabistan diyarını da Selm'e vermiştir. Bütün bunlar, mitolojik kanaatlerdir.

Sun sâki o meyhanede oturan yıllanmış sarhoş kıızı!

Sun şarabı, rüsvay olmak, şarapla, kadehle yıkılmak isterim.

Gel ey sâki, düşünceyi yıkıp mahveden şarabı sun, sun o şarabı ki aslan bile içse vurmaya yakıp yandırır.

Sun o şarabı da gökyüzündeki aslanı bile tutayım, bu ihtiyar kurdun tuzağını paralayayım, karmakarışık bir hale getireyim (92).

Sâki, sun o şarabı ki cennet hurileri, meleklerin kokusunu o şarapla geliştirdi.

Sâki, insana padişahlık bağışlıyan şarabı, gönülün, temizliğine tanıklık ettiği şarabı sun.

Şarap sun bana, belki ayıplardan arınır, bu çukur yerden işret ve zek âlemine yücelirim.

Şarap sun da devlet yüzünü seyret, beni harap et de hikmet hazinesine bak.

O kişiyim ben ki kadehi elime aldım mı âlemde ne varsa hepsini o aynadan görürüm.

Sarhoşken padişahlıktan dem vurur, yoksulken sultanlıktan bahsederim.

Hâfız, sarhoşça nağmeye başladı mı zühre yıldızı bile gökyüzünden onun nağmesini dinler, beğenir (93).

Çalgıcı, defi döv, çengi çal, güzel nağmelerle şarkı söyle.

Cihanın hilesi, apaçık bir hikâye. Bak bakalım, ne doğacak? Geceler gebe.

(92) Gökyüzündeki aslan, aslan anlamına gelen ve aslana benzetilerek bu adla anılan esed burcudur.

(93) Zühre için 38. nota bakınız.

Feleğe şaşmaktayım. Bilmem sıra kimde, kimi toprak altına alacak?

Rint muğ, bir ateş yaksa bile bilmem onun yerine kimin mumu sönecek?

Bu kanlar saçan kıyamet alanında sen, sürahiyle kadehin kanını dök bâri.

Sarhoşlara, nağmelerle bir haber yolla, bir müjde ver; geçmiş dostlara bir dua, bir selâm gönder!

Kıt' alar

XC

Canlariyle oynıyan âşıklar pazarının başında tellâllar şöyle bağırmaktaydılar: Duyun ey rintler mahallesinde oturanlar, duyun.

Üzüm kızı, başının kaydına düşüp gitti. Nice gündür gözümüzden kayboldu. Kendinize gelin, amanın, onu bir arayıp tarayalım.

Lâ'l renkli bir elbisesi, hava kabarcıklarından örülme yarım bir tacı var. Aklı da alır götürür, bilgiyi de. Ondan emin olup uyumayın.

Bana o acı şarabı verene helva parası olarak tatlı canımı bağışlarım. Tâ cehenneme bile gidip sinmiş, gizlenmiş olsa aldırış etmeyin, siz de gidin.

Geceleri gezen acı, sert, gül renkli ve sarhoş bir kızdır; bulursanız tutup Hâfız'ın evine getirin onu.

XCI

Sana ahlâk defterinden vefa ve ihsana ait bir âyet okuyayım:

Kim cefa eder, ciğerini tırmalarsa kerem sahibi maden gibi, ona altın bağışla sen.

Yere gölge salan ağaçtan da aşağı olma. Kim sana taş atar, seni incitirse sen ona, ağaç gibi meyva ver.

Yumuşak huylu olmıya ait inceliği sedefden öğren de hatırında tut. Başını kesene inci ihsan et.

XCII

Yazıklar olsun; ne olurdu, gençlik gününün elbisesi, ebedilik süsleriyle bezenmiş olsaydı.

Fakat eyvah, ne acınacak, ne dertlenecek hal! Bu ırmaktan dirilik suyu akıp gidecek.

Nihayet eşten dosttan ayrılmak gerek. Takdir böyle.

Babanın ömrüne and olsun ki gökteki ikizler burcundan başka bütün kardeşler, birbirlerinden ayrılacaklar.

XCIII

Medrese yapısına sahip çıkmamanın, bilgidен bahsetmenin, kemer ve çardağı bulunmanın ne faydası var?

Sahibinde bilgili bir gönül, gören bir göz olmadıktan sonra bunlar, neye yarar?

Yezd kadısının konağı, bilgi kaynağı amma kendisinin gönül gözü kör; bu, hiç söz götürmez.

XCIV

Sâki, kadehi doldur, çünkü meclis sahibi, dilekleri verir, sırları saklar.

Burası, elde bulunan peşin cennet. İşreti, zevki,

safayı tazele. Çünkü Tanrı, cennette kula günah yazmaz.

Sevgililer, sevenlerin muratlarına râm olmada, âşıklar edepli. Baş köşede oturan ünlü kişiler, mecliste saf kuranlar, hep iyi ve uygun adamlar.

Çeng, meclise uygun, meclisin alanı, raks yeri, sevgilinin yüzündeki ben, gönül tanesi, sâkinin saçları, yol tuzacı.

Bundan iyi bir zaman olamaz, işrete koyul sâki. Bundan daha hoş bir hal bulunamaz, şarap iste Hâfız.

XCV

Gönül, gördün mü bu akıllı, bu fikirli oğul, şu resimlerle, renklerle bezenmiş felek kemerinden neler gördü, nelere uğradı.

Felek, kucağına gümüş bedenli bir sevgili verecekken başına bir mermer taş dikiverdi.

XCVI

Bu kapkaranlık yurttan kâh hayretten parmağı-mı dişliyerek, kâh ıstıraptan başımı dizime koyarak niceyedek sevgiliye ulaşırım ümidiyle oturacağım?

Ey devlet kuşu, gel, gel de bir vuslat müjdesi ver. Ümidim var, yine eski zamanlar gelecek, topluluk, eski birliğe dönecek elbet.

Rubâiler

XCVII

Yalvararak sümbül gibi saçlarına yapıştım da bu sevdalı âşıkın bir çaresini bul dedim. Dedi ki: Dudağıma yapış, saçlarımı bırak. Güzel bir geçime sarıl, uzun ömre değil.

XCVIII

Önce vefakârlık ederek bana vuslat şarabını sundu, sarhoş oldum mu cefa kadehini vermeye başladı. Gözlerim yaşlarla, gönlüm ateşle dolu bir halde yoluna toprak oldum, yele verip savurdu beni.

XCIX

Gül goncası, tabak gibi açıldı, nerkis, şarap hevesiyle kadeh haline geldi. Bu anda şarap havasına düşüp hava kabarcıkları gibi canından, başından geçen kişinin gönlü, her türlü gamdan, her çeşit elemden kurtulur.

C

Şuh ve şen güzelle, sazi, neyi alıp bir bucak, kimsenin karışmıyacağı bir yer, bir şişecik de şa-

rap bulduk mu, iliğımız, damarımız, şaraptan kızıştı mı, Hâtem-i Tayy'ın ihsan ve kereminden bir arpa tanesine bile minnetimiz kalmaz.

CI

Senin olurum, gönlünü hoş tut, sabret, düşünme dedin. Fakat sabır nerde? Gönül dediğınse bir kat-re kandan, binlerce düşünceden ibaret bir şey.

CII

Ömür viranesinin çevresine sel bastı, hayat kadehi de dolmaya başladı. Hocam, uyan. Zamane hamalı, ömür evinden pııyı pırtıyı tatlılıkla çekip durmada.

CIII

O neşeyi avlayan kadehi sun elime. O sevgiliye benzeyen kadehi ver bana. Çıldırdım ben, o zincir gibi kendi kendisine kıvranıp bükülen şarabı getiren, sun elime.

CIV

Seni öpmek, kucaklamak isteğiyle öldüm, taze ve lâtif lâ'l dudaklarının hasretiyle bittim. Hikâye-yi uzatmıyayım, kısa keseyim, gel, tekrar gel. Seni beклиye beклиye mahvoldum.

CV

Şarap alıp bir ırmak kıyısına gitmek, gamdan

bir tarafa savuşmak gerek. Ömrümüz, gül gibi on günceğiz. Bu müddet içinde dudağımızın gülümser yüzümüzün terü taze olması lâzım.

CVI

Seher yeli, bahçede güle dadılık etmeye başla-
yınca gülü, gelin bezeyen kadın gibi bezedi. Elinde,
gölgeden güneşe gidecek kadar bile bir fırsat varsa
durma, hemen bir güneş yüzlü dilberle bir gül göl-
gesi ara.

CVII

Keşke baht uygun olsaydı, yahut zaman yardım
etseydi. Mademki kocalık, gençliğimin elinden diz-
gini kaptı, bâri o, özengi gibi yerinde dursaydı!

S O N

Türk Klâsikleri serimizin yanında ve onu tamamlayıcı mahiyette hazırlanmış olan Dünya Klâsikleri serisinde medeniyetimizin ortak malı büyük edebiyatçıların her birine ayrı bir cilt tahsis edilecektir.

Rehber kitap vazifesini görecek olan bu ciltlerde yazarın hayatı, sanatı ve eserleri hakkında etraflı bir tanıtma yazısı ile birlikte başlıca eserlerinin hulâsaları ve bu eserlerden seçilmiş örnekler, notlar ve açıklamalarla verilecektir.

Bütün örnekleriyle canlı bir dünya edebiyatı tarihi teşkil edecek olan bu kitapların hazırlanmasına elden geldiği kadar özenilmektedir.

100 Kuruş